BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
13
16 A
21

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

26 26
D D
18 35

13-14 a 35

INSTITVTIONES

[illegible]

[illegible]

Coll. Rom. Societ. Iesu cat. inscrip. Bib. Math:

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBRI QVATVOR.

M. ANTONIO CVCCHO IVRISCONSVLTO AVTHORE.

NVNC PRIMVM A MENDIS pluribus, quibus in prima impreſsione ſcatebant diligenter purgati.

VIRTVTI SIC

CEDIT INVIDIA.

VENETIIS.

Ad candentis Salamandræ inſigne.

M D LXV.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

M. ANTONIVS CVCCHVS IVRISCONSVLTVS IVRIS CANONICI Studioſis S.

CVM tam Iuris Cæſarei diſciplina, quàm cęteræ ferè omnes propria q̄dam habeant principia, ex quibus poſsint tirones ea pręcepta haurire, quæ ad interiorem doctrinam ducant, & quodammodo viam ſternant, ſola verò iuris Pontificij ſcientia hoc commodo careret, non inutilem rem, nec vobis ſtudioſis ingratam me facturum exiſtimaui, ſi hoc, quod deſiderari videbatur, ego pro viribus præſtitiſſem, ſuſcepi igitur hoc oneris non grauatè, vt in hoc enchiridion ſuccum ex toto Pontificij iuris corpore delectum tan-

quam in vaſculum conferrem, hoc enim libello collecta inuenietis, quæ ex pluribus voluminibus decretorum, & Decretalium epiſtolarum, ſexti, Clementinarum, & extrauagantium conſtitutionū petenda olim iuuenibus iuris præcepta erant, eaque ſic in promptu ſeſe offerēt, vt ſingulæ ferè orationes præceptionibus, & documentis ſcateant, vt iam non (vt olim) præcepti vnius gratia integra pagina cum lunga facti narratione legenda ſit: eas verò potiſsimum materias attigimus, quæ huiuſce iuris propriç ſunt illis omiſsis, quç iuri Ceſareo communes ſunt. ſpero autem breuitatem, & ſtili, ordinisque diuerſitatem, lectorem facilius alicere, & minore cum faſtidio morari poſſe, quam prolixa Goffredi, & Hoſtienſis Compendia, (quas ſummas vocant) namque (vt illa vtiliſsima quidem ſint, & fœcundiſsima) ad hoc tamen quod nobis in præſentia eſt, propoſitum, meo quidem iudicio, non admodum conferunt. Quare ſi ex animi mei ſententia res euenerit, vt ſtudioſos hoc noſtro qualicunque libello adiuuari videam, letabor, & magnam ex hoc voluptatem percipiam, & magnum nobis, vberemq; fructum ex laboribus noſtris ſic redditum exiſtimabo, ac quantum ſtudio, & labore contendere potero, curabo, vt poſsim

alia

alia quoq; in poſterum ad publicam vtilitutem afferre: Sin minus voto noſtro euentus reſponderit, at propoſitum noſtrum vtilitati publicæ deſeruiendi (vt puto) vituperandum non erit, & ſic fortè aliis materiam præbebimus, vt fœlicioribus laboribus id aſſequantur, quod nos ſequuti ſumus. Ne quis tamen nos carpat, quod eundem titulum, quē Iuſtinianus Ceſ. operi noſtro pręſcripſerimus: ſciat inſtitutionum vocabulum non legum authoritatem ſonare, (etſi illæ Iuſtiniani ab authore hanc vim nanciſci potuerint) quod libri Inſtitutionum oratoris, Inſtitutionum diuinarum, Inſtitutionum Grammatices, aliæque huiuſmodi perſpicuè declarant, quare nihil in hoc titulo eſſe puto, qnod nobis arrogantiæ adſcribi poſsit. Accipite igitur Iuuenes ſtudioſi animis lubentibus hoc (quicquid eſt libelli) animumque noſtrum agnoſcite, & boni conſulite. Valete.

RVBRICAE PRIMI
LIBRI I.

De Iure Pontificio. i.
De Reſcriptis. ij.
De ordinibus Clericorum. iij.
Qui ordinari & promoueri poſſunt, vel non. iiij.
De temporibus ordinationum. v.
De his qui poteſtatem habent ordinandi, vel literas commendatitias dandi. vi.
De Electione. vij.
De poſtulatione prælatorum. viij.
De translatione Epiſcopi. ix.
De confirmatione electi, & conſecratione. x.
De Authoritate & vſu pallij. xi.
Officio ordinarij. xij.
Officio legati. xiij.
Officio delegati. xiiij.
Officio conſeruatorum. xv.
Officio Archidiaconi. xvi.
Officio Archipresbiteri. xvij.
Officio primicerij vel cantoris. xviij.
Officio ſachriſtæ & cuſtodis. xix.
Officio vtriuſque Vicarij. xx.
Viſitatione per prælatos facienda. xxi.
Procurationibus. xxij.

Rubricæ

Regularibus & eorum ſtatu. i.
Vita & honeſtate clericorum. ij.
Qui clerici matrimonium contrahere poſſunt, qui non. iij.
Clericis non reſidentbus. iiij.
Voto. v.
Præbendis. vi.
Prohibita benefi. moltiplicitate, & ſectione. vii.
Penſionibus. viij.
Iure patronatus. ix.
Quibus modis beneficia vacent. x.
Religioſis domibus, & earum ſubiectione. xi.
Conſecratione Eccleſiæ vel altaris. xij.
Eccleſiis edific. vel reſtituen. vel ſarciendis. xiij.
Renuntiatione. xiiij.
Immunitate Eccleſiarum. xv.
Decimis. xvi.
Quando & quibus ſolennitatibus res Eccleſiæ alienari poſſunt. xvij.
Peculio clericorum. xviij.
Teſtamentis. xix.

Rubricæ tertij libri.

Sacramentis Eccleſiæ. i.
Baptiſmo. ij.
Confirmatione. iij.

Sacramento pœnitentiæ. iiij.
Sacramanto Euchariſtiæ. v.
Sacra vnctione. vi.
Sacramento ordinis. vij.
Sacramento matrimonii. viij.
Sponſalibus. ix.
Deſponſatione impuberum. x.
Diuortiis. xi.
Conuerſione coniugatorum. xij.
Gradibus cognationum. xiij.
Gradibus & generibus affinitatis. xiiij.
Cognatione ſpirituali. xv.
Iudicijs. xvi.

Rubricæ quarti & vltimi libri.

Quibus modis de crimine agatur. i.
Simonia. ij.
Hæreticis. iij.
Sciſmaticis. iiij.
Apoſtatis. v.
His qui crimen hæreſis quærere et uindi.poſſ. vi.
Vſuris. vii.
Crimine falſi. viij.
Diuerſis delictis. ix.
Pœnis. x.
Excommunicatione. xi.
Interdicto. xij.
Ceſſatione. xiij.

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER PRIMVS.

De Iure Canonico. *Titu.* *I.*

IVS CANONICVM (id eſt conſtitutio eccleſiaſtica,[a]) nihil aliud cõtinet, quàm quod in diuinis ſcripturis, & legibus inuenitur: diuinæ verò leges natura conſiſtunt: quò fit, vt quęcunq; diuinæ voluntati, ſeu canonicæ ſcripturæ contraria probantur, eadem etiam naturali iuri inueniantur aduerſa: & quæcunq; diuinę voluntati, ſeu canonicæ ſcripturæ, ſeu diuinis legibus poſtponenda cenſentur, eiſdem naturale ius præferri oporteat.[b] Hoc autem vocabulo Iuris Canonici appellatur, quod normam rectè & bene viuendi præbet, vel quod diſtortum prauumq; corrigit. nam, Canon, Greca vox, Latinè, Regula, interpretatur.

a diſt.iii.
in ſumma.

b c.fi. diſtin.ix.

Conſtat autem Ius Canonicum, vel ex conſtitutionibus in generali Chriſtianorum Concilio ſtatutis, quas proprio nomine Canones vocant, vel his, quæ à Summ.Pont.nũc ſolo, nunc Patrum Cardinalium Concilio adhibito, vel vltrò, vel etiam aliquo

interpellante,

interpellante factæ ſunt, & omnes indiſtincte adſtringit.[c] Quod vero in conciliis ſingularum prouinciarum, aut ſynodis per Epiſcopum vocatis ius ſtatuitur eius prouinciæ, ciuitatisue, & diœceſis homines duntaxat deuincit.

Sunt tamen & quædam leges priuatæ, quæ vel odio, vel fauore alicuius ſpeciali, contra communes iuris normas factæ ſunt, quæ priuilegia appellantur, nec ad exemplum ſunt trahenda.[d]

Sed & conſuetudinis, id eſt iuris illius, quod moribus inſtituitur, nõ vilis eſt authoritas, nam pro lege ſuſcipitur, cum nec ſacris canonibus, nec humanis legibus obuiat.[e] At cum legum Pontificiarum conſtitutio deeſt, nec vlla conſuetudo extat, ſecularium leges adiri poſſunt.[f]

Hoc cuiuſuis conſtitutionis proprium eſt, vt futuris negotiis ſcripta intelligatur, non præteritis, niſi id expreſſerit.[g]

c c.i.de conſtitu.
d c.regulæ in fi. diſt.iii.
e c.conſuetudinis. xi. diſtin. c fin. de conſue.
f ca.i. vbi not. de nou. oper. c.i. & ſeq. diſt.x.
g c.ii. de cõſtitu.

De Reſcriptis. Tit. II.

SOLENT etiam Romani Pontifices Epiſtolas nonnunq; ad lites, vel beneficia ſubditis dare, quæ reſcripta appellantur, quorum cum frequens admodum in iure noſtro fit mentio, cumque ius inter partes ſtatuant,[a] non ab re fuerit hoc loco pauca admonere. Hæc igitur prima lex in reſcriptis ſancita eſt, vt hæc conditio, SI PRECES veritate nitantur, illis ſemper ineſſe intelligatur. Et quodcunque reſcriptum cauſæ inhibuerit cognitionem, falſi ſuſpicione non caret.[b]

Nec illi reſcripto ſtandum eſt, quod manifeſtum contineat in conſtructione peccatum.[c]

Literæ tamen vnius defectus reſcriptum non vitiat, veluti, ſi ſpliarunt pro ſpoliarunt, O figura omiſſa ſcriptum ſit.[d]

a Docto. in rubri.
b cap. ii.
c c. ad audientiam. i.
d c. ex parte. vbi gl. de fide inſtru.

Ordo autem & ſtructura reſcripti verborum interpretationem a iure accipit.[e] Finge exempli cauſa, Pontificem ita reſcripſiſſe: ſi alterutra pars legitime citata vos adire, aut iudicio veſtro parere contempſerit, vos præſētis partis probationes admittere, & quantum de iure poteritis, in cauſæ cognitione, & deciſione procedere ne differatis: hic quippe verborum ordo præpoſterus eſt. nam cum ex regula probationes non niſi lite conteſtata admittantur, ex ſupradicta oratione tamen mandari videbatur, vt parte abſente, atque ita nondum conteſtata lite admitterentur: ſed quia hoc iuri aduerſaretur, clauſula illa, QVANTVM de iure poteritis, in anteriorem locum eſt transferenda poſt illa verba, VOS præſentis partis: vt hic ſenſus reſultet, probationes parte abſente accipiendas, quatenus ex iure liceat.[f]

Reſcriptum per mendacium aut veritatis occultationem impetratum ad beneficia, nullius momenti ipſo iure cenſetur: ad lites verò hac arte obtentum reſcriptum exceptione oppoſita refellendum eſt.[g]

Reſcriptum poſterius priori præfertur, de quo mentionem habet.[h] & ſpeciale generali;[i] extra quos caſus antiquius præfertur, modo ſegnis non fuerit illius impetrator in eo reddendo, vbi nullum certum beneficium in eo deſignaretur,[k] & dummodo in reſcriptis ad lites exceptio fuerit poſteriori oppoſita.[l]

Qui plura contra eundem, ſuper eadem re, ad diuerſos iudices reſcripta retulerit, nullam inuicem habentia mentionem, omnibus vti non erubeſcens, omnium commodo carebit.[m]

Nunc admonendi ſumus ius canonicum, aut circa perſonas verſari, aut circa res, aut circa eccleſiæ ſacramenta, aut denique circa iudicia: de quibus omnibus eſt nobis ſigillatim his libris explicandum,

e c. cauſa quæ.
f c. cauſam quæ.
g Feli. ca. ad audientiã. ii. nu. 17. et 22. & c. ſuper literis. nu. 7.
h c. cæterũ. §. i. u. doc.
i c. paſtoralis. §. quoniam. & ca. ſtuduiſti. de offic. lega.
k Abb. c. capitulum. nu. 4.
l c. ſi autẽ. c. plerunque ca. cæterum. Abb. vbi ſupra. nu. 8.
m c. ex tenore.

dum.& primum de perſonis, quarum cauſa cætera omnia adinuenta ſunt.

De Ordinibus Clericorum. Tit. III.

DVo ſunt Chriſtianorum genera alterum quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi à temporalium ſtrepitu vacare conuenit: qui appellantur clerici, id eſt in ſortem lecti. nam eos potiſsimùm Deus ſibi delegit.[a] Alterum genus eſt eorum, qui laici vocantur, id eſt, populares.[b]

Superius Chriſtianorum genus in duo genera diducitur. nam aut ſeculares ſunt clerici, aut regulares, qui & religioſi vocantur, quia omnium maximè religioni inſeruire profitentur, de his infra ſeparatim tractabitur.

Horum omnium clericorum nouem ſunt ordines, ſeu gradus. nemo enim poteſt niſi per gradus eccleſiæ ad ſummum ſacerdotium peruenire: nam caſum appetit, quicunq; ad ſumma loci faſtigia poſtpoſitis gradibus per abrupta quærit aſcenſum.[c]

Infimus ordo eſt eorum, qui primam tonſuram tulerunt, quos pſalmiſtas vocant: nam & hic iure noſtro inter eccleſiaſticos ordines refertur:[d] quare nec quiſquam in eos citra excommunicationis pœnam manum iniurioſam iniiciet.[e]

Quatuor deinde ſunt ordines, ſeu gradus, qui tam etſi non leuibus priuilegiis fruantur, & ſacri ſint, quia tamen his comparati, de quibus mox ſumus dicturi, tenuiores habentur, idcirco ſacrorum ordinum appellatione regulariter non veniunt, ſed minores vocantur: qui ſunt Oſtiarii, Lectores, Exorgiſtæ, & Acholuti, quibus omnibus tua ſunt munia ſigillatim diuiſa.

Supra hos ſunt alii quatuor ordines, quos mox dicebamus, vel ſacros, vel maiores appellari: hi ſunt, ſubdiaconi,

a c.cũ ſecundum. de prebend. & c. clericus. xii.q.i.

b cap. duo ſunt. xii. q.i.

c c.vn. de ele. per. ſal. promo. c. ſollicitudo. lii. diſtinc. c.ſi. xlviii. diſt.

d c.cũ contingat. vbi glo. & doct. de ætat. & quali.

e c.cleros. ubi glo. xxii. diſt. c.ſi quis ſuadẽte diabolo xvii.q. i. & glo.

f c.i.ù Abb nu 6.de cenſecra.alt.Gemi. proh. ſex. vbi glo. verſi. Epi*ſcopus. Abb.d.c cum contingat.Fel.c. ſicut pro certo. de ſimon.*

g cap.a multis.de ætat. & qualita.cap.miramur. vbi gloſ. de Seru. *non ordin. Abb. cap.non poteſt.num.4. & colũ. iii. de re iudica.*

ſubdiaconi, qui infimi ſunt, mox Diaconi, dehinc Præsbyteri, & ſupremi Epiſcopi. exploſa eſt enim eorum ſententia, qui Epiſcoporũ extare ordinem diſcretum inficias ibant.[f] Item quamuis Vrbani ſecundi temporibus ſubdiaconi ſacris ordinibus non annumerarentur, ideoq; nemo ex eo ordine ad Epiſcopatum eligi poſſet, Innocentius tamen Tertius declarauit hunc quoq; ordinem ſacrum eſſe, & ex eo ad Pontificiam dignitatem eligi quem poſſe.[g]

Supremus igitur eſt ordo Epiſcoporum, qui hoc nomine decorantur, quod populorum ſibi creditorum mores ſpeculari debeãt. Et hi in quatuor claſſes diuiſi ſunt, videlicet ſimplices Epiſcopos, Metropolitanos, Archiepiſcopos, & Patriarchas.[h] Epiſcopi ſingulis ciuitatibus cum diœceſi præſunt.

Metropolitani, qui & Archiepiſcopi quãdoq; nuncupantur, ſingulis prouinciis præſident. prouincia autem dicitur, quæ habet decem, aut vndecim ciuitates.[i] Archiepiſcopi ſeu Primates dicuntur, quibus Metropolitani ſubiiciuntur, cæterique eius prouinciæ Epiſcopi: Eiuſmodi ſunt Cantuarien. Aquileien. & Bituricen. & hi patriarchæ interdum appellantur.[k] Patriarchæ tamen propriæ ſunt, illi ſummi Patres, qui primum poſt ſummum Pontificem locum obtinent. Quatuor enim ſunt, videlicet, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Anthiochænus, & Hieroſolimitanus. hic enim ordo inter eos ex Concilio generali Innocentiano hodie ſeruatur, quamuis olim Alexandrino prima ſedes poſt Romanum competeret.[l] omnes tamen hi quatuor eodem Epiſcoporum ordine continentur, quamuis alius alio latiorem habeat iuriſdictionem, & hac de cauſa nominibus etiam diſtincti ſint.

h d.capit. cleros. §. epiſcopus. xxi. diſtin.

i cap. ſcitote. vi. quæſtio. iii.

k c. cleros. per totum. i. diſtinct. & c. ſi quis epiſcopus. & c. ſi inter epiſcopos. vi. q. iiii.

l cap. antiqua. de priuileg. diſtin. xxii. in ſumma. vbi glo. & cap. ſacroſanc. Ro. *in ſi & cap. ſancta* Ro*mana eccleſ. in extrauagã. comm. de elect.*

Quin

Quin & ipſe Rom.Pont. eodem Epiſcoporum ordine cenſetur, ſed poteſtatem habet cæteris latiorē. eſt enim vrbis Romæ, ſeu verius vniuerſi terrarum orbis Epiſcopus,[m] quamuis vices ſuas ſic aliis impartiuit eccleſiis, vt in partem ſint vocatæ ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis.[n] nam vna eſt a Chriſto eccleſia per totum mundum in multa membra diuiſa. & Epiſcopatus vnus multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſus.[o]

Erant etiam olim quidam, qui Corepiſcopi dicebantur, Epiſcopis quidem inferiores, præsbyteris autem maiores, & non ſolum ciuitatibus, quemadmodum Epiſcopi, ſed etiam vicis præfici poterant, ſed eorum hodie abolitus eſt vſus.[p]

Cardinalatus autem dignitas, & officium eſt, non ordo,[q] quod vel ex eo cognoſcere licet ꝙ alii Cardinales Epiſcopi nuncupantur, alii Cardinales Præsbyteri, alii Diaconi. nemo autem Cardinalis efficitur, qui infra Diaconorum ordinem ſit: quemadmodum nec quiſquam inter canonicos ſuffragii ius habet, qui ſaltem ſubdiaconus non ſit.[r]

Habent tamen Cardinales propter eius dignitatis prærogatiuam Pontificiam Iuriſdictionem in eccleſiis ſibi in titulum aſsignatis, aliiſque ipſi titulo ſubiectis, etſi ipſi in Epiſcoporum ordine coaptati non ſint.[ſ] Horum officium, & poteſtas eſt, ſummum Pontificem eligere, eiuſque lateri hærere, vt conſilium ſuum moniti in grauiſsimis quibuſque eccleſiæ Roma. negotiis impertiri poſsint.[t] quod, vt omnino obſeruent, non multis ab hinc annis in generali concilio Lateran. ſub Leone. x. ſtatutū eſt,

m Glo. prohæ. ſex. verſicu. Epiſcopus. Felin. cap. cum nobis. nume. 5. de præſcript.

n cap. decreto ad fin. & c. qui ſe ſcit. ii. q. vi. & cap. multum ſtupeo. ad finem. iii. q. vi.

o cap. nouatianus. vii. q. i.

p d. c. eccleſiis. c. quamuis. & cap. cor epiſcopi. lxviii. diſt.

q Felin. in rub. de maior. & obe.

r Abb. c. extirpandæ. §. quia uero nu. 7 de præben. cler. vt hi de æta. et qual. vbi gl.

ſ Ab. c. his quæ de maior. & obed. ii. not. per illum tex. Feli. c. cum venerabilis nume. 34. de excep. et eſt cō. ſecūdum Mandos. in reg. vii. q. ii. num. 10.

t Doct. in rub. de cōſt. vbi Fel. col. ii. & Re...

Hinc

Hinc & hi fratres a ſummo Pontifice appellari ſolent, modo, vbi ſinguli appellantur Epiſcopi ſint: ſic & Epiſcopus Canonicos fratres nuncupare ſolet.[v]

Altera eſt clericorum diuiſio, quod alii officium habere dicuntur, alii dignitatem, alii perſonatum.

Et dignitas quidem eſt Eccleſiaſticarum rerum cum iuriſdictione adminiſtrandarum poteſtas. vnde Epiſcopatus licet ordo ſacer ſit, tamen dignitatem etiam habet. Et hinc Cardinales quoque in dignitate conſtitutos eſſe diximus. in quo numero etiam cēſentur Archidiaconus, & Archipręsbyter, Abbas, Præpoſitus, Prior, & quiuis collegiatæ eccleſiæ præfecti, quocunque nomine vocentur, omnes dignitatem habere dicuntur.[u] Perſonatus eſt prȩrogatiua in eccleſia omni carens iuriſdictione: veluti, ſi quis ſedem habeat præ cæteris in choro eminentem. Officium autem eſt ius adminiſtrandarum rerum eccleſiæ, ſine iuriſdictione.[x]

Alii verò ſunt, qui neque officium, neq; dignitatem, neque perſonatum habent, ſed priuati clerici ſunt, quamuis interdum iuriſdictione aliqua non careant: veluti ſimplices eccleſię Rectores.[y] Eccleſiæ autem cathedralis canonici, his, qui in dignitate ſunt, ferè comparari poſſunt.[z] Et hęc ſatis ſit dixiſſe de ordinibus clericorum. Nunc videamus qui ad dictos ordines admittere, quiue admitti poſsint.

v *Ab. c. nouit. colū. iii. de his quæ fi. a prælat. c. i. in fi. vbi glo. de offic. lega. in vi.*

u *Ab. c. de multa num. 22. Fel. rubri. de offic. deleg.*

x *Ab. d. c. de multa. Feli d. rub. Io. de Sel. trac. de benef.*

y *Ab. c. cū cōtingat. nume. 31. de foro compe.*

z *c statutum. de reſcri. in vi.*

De his qui poteſtatem habent ordinandi, & literas commendatitias, ſeu dimiſſorias dandi. Tit. IIII.

ORDINES igitur ſupraſcriptos aſsignandi poteſtas penes Epiſcopos eſt, qui tamen caueant, ne in alienā meſſem falcē immittant, alienos ſubditos ad ordines promouere, ſibi arrogantes,

licentia

licentia ab eorum Epiſcopis non habita, nam, ſi hoc admiſerint, totum annum ad ordines quempiam cooptandi poteſtate interdicti erunt, qua re vulgata poterunt eorum ſubditi etiam ſine venia a vicinis Epiſcopis ordinibus aſſociari.[a] Epiſcopo autem quis tribus modis ſubeſſe poteſt, origine, ſacerdotio, & domicilio.[b]

Cæterum alii prelati epiſcopis inferiores tam religioſi, quàm ſeculares, puta Abbates, Archipresbyteri, Archidiaconi non poſſunt clericis ſubditisue ſuis poteſtatem facere alienos Epiſcopos adeundi, vt ab eis ad ordines promoueantur, niſi hoc priuilegium ſpeciale eis a Summo Pontifice conceſſum ſit.[c]

Nec officiales Epiſcopi literas commendatitias dandi ius habent: niſi mandato ſpeciali a ſuo Pontifice hoc iuris habeant: vel niſi epiſcopus in oris agat longinquis: tunc enim eius vicarius generalis in ſpiritualibus commendatitias literas dabit. at ſi inter regnum ſit, capitulum, vel his ad quem ſede vacante ſpiritualium deuoluta fuerit adminiſtratio, huiuſmodi literas concedent.[d]

Præsbyter quoq; qui Epiſcopalem in laicos habet iuriſdictionem, & Abbas Presbyterorum ordini aſſociatus, & benedictionis munere donatus, poſſunt pſalmiſtas creare.[e]

Prefecti locorum non exemptorum, eorumq; ſocii ab Epiſcopis promoueri poſſunt, quorum in diœceſi reſident, quamdiu ibi morantur, quamuis inde oriundi non ſint.[f]

Greci a Latinis, & verſa vice, vbi eorum ritus diſferunt, ad ordines prouehi non poſſunt, ne rituum fiant commixtiones.[g] Sed in concilio generali Innocentiano prouiſum eſt, vt Epiſcopus, qui varios linguis, & ritibus populos regit, viros idoneos præficiat, qui iuxta eorum ritus eis ſacramenta eccleſiaſtica ſufficiant, & diuina officia celebrent.[h]

a c. ii. de temp. ordin. in vi.
b c. cũ nullus. ibidem
c d. c. cum nullus. vbi glo.
d d. c. cum nullus.
e c. cum cõtingat. vbi Ab. de æta. & qual. c. i. vbi glo. diſtinct. lxix.
f d. c. cum nullus. §. fi.
g c. cũ ſecundum. ca. quod ad trãſlationem. de temp. ordi.
h c. quoniam in pleriſq; de offi. ordi.

At ſi quis trãſalpinus ab Italo Epiſcopo ordinũ con ſociationem poſtulet, nõ debet eum Epiſcopus promouere, niſi vel à Summo Pontifice ſpetialem licen tiam habuerit, vel Epiſcopi, cui ille ſubeſt, literas pa tentes legerit, quæ cauſam ad hoc idoneam teſtentur, quare ipſe noluerit, aut non potuerit ad ordines petitos admittere.[i]

Non omittendum eſt eum, qui à Summo pontifice ad aliquem ordinem euectus ſit, non poſſe ad ſublimiores ordines pariter ab alio, quàm à Summo Pontifice promoueri licentia ipſius Summi Pontificis non impetrata.[k] non ideo tamen ordinarii ſubtrahitur poteſtati.[l] Epiſcopus autem magis proprio vocabulo conſecrari dicitur, tametſi & hunc or dinem eſſe ſupradixerimus. de quo aliàs.

i c. i. vbi gl. ver. italiæ. de tẽp. ord. in vi.

k c. cum in diſtribuẽdis. de temp. or.

l c. ꝑ tuas de maio. & obedi.

Qui promoueri ad ordines non poſſunt. Tit. V.

NON tamen cuicunque petenti eſt ſupradictorum ordinum aditus patefaciendus, certæ enim perſonæ prohibentur, quibus cognitis ſimul intelligemus, quæ admitti ſoleant. Primum clericus fieri non poteſt ſeruus.[a] qui tamen matre eſt ingenua editus, & ſi patrem habeat ſeruum, cum ſeruus ipſe non ſit, ab ordinibus non arcetur.[b]

Item qui ſunt ex fornicatione, pręſertim à præsbiteris nati, ad ſacros ordines non aſcendunt, niſi vt monaci fiant, vel in congregatione canonica regulariter viuentes: nullo tamen modo ad præfecturas admittuntur.[c]

Nec tamen adimitur epiſcopo facultas indulgendi illegitimis, vt ad minores ordines, & beneficia ſimplicia, & cura animarũ ſoluta peruenire poſsint, ad

a c. i. de ſer. non ordin.

b c. fi. eo. titu.

c c i. de fili. præsbit.

maiores autem ordines, & beneficia cum cura aſcendere cupientes ſedem Rom. adire eos oportet.[d]

Item bigami, & qui ex Agathenſi concilio ſibi indictam penitentiam ſubierunt, ad ſacerdotium non admittuntur.[e] Bigamum autem intelligimus, qui duas nuptias expertus eſt, quamuis nūc omnino cęlebs ſit, & quamuis alteram earum vxorum ante baptiſma habuiſſet.[f] Sed & ſi quis alterum coniugium de facto conſumarit, poſtquam morte primæ vxoris ſolutus ad ſacros ordines promotus erat, Bigamis annumerabitur propter effectum intentionis cum opere ſubſecuto, licet vere bigamus non exiſtat, cum ſacramentum non deſit. Vnde & ille qui in ſubdiaconatus ordine conſtitutus de facto tātum, quia de Iure non potuit, duxit viduam in vxorem, licet bigamus non exiſtat, nec viduæ poſsit propriè dici maritus, cum inter ipſum & illam non fuerit vinculum coniugii contractum, cum eo tamen contra doctrinam Apoſtoli, tamque cum marito viduæ diſcpenſare non licet, non pp ſacramenti defectum, ſed effectum intentionis cum opere ſubſecuto.[g]

Bigamus tamen non cenſetur, qui plures concubinas habet.[h] nec is qui mulierem ab alio viro ductam, ſed minime cognitā duxit vxorem, quia nec illa, nec ipſe carnem ſuam diuiſit in plures, propter hoc impediri debet, quin poſsit ad ſacerdotium promoueri.[i]

Item qui procuratores, actores, aut tutores pupillorum, vel curatores fuerunt, non poſſunt niſi onere depoſito, & reddita adminiſtrationis ratione ad ordines admitti.[k]

Sed nec admittuntur quorum corpus aliquo defectu deformatum eſt, veluti, qui manu carent, vel digitis frangendę Euchariſtiæ aptis.[l] paruus tamen corporis defectus nihil impedit, puta vnguis, vel dētis detrimentum, oculiue non deformis macula.[m]

Et poteſt Epiſcopus præsbytero, qui in monoma-

chia

d c. i. eod. tit. in vi.
e c. i de biga. c. in capite. diſt. l.
f c. iii. de biga. c. fina. diſt. xxvi.
g c. fin. de biga.
h c. quia circa eod. titu.
i c. debitū in fin. de bigam.
k c. i. de obliga. ad ratioci.
l c. i. de corpo. vitii. & c. præsbyterum. de cleri. ęgrot.
m c. ii. & c. fin. de corpo. vitia.

chia digiti partem amiſerit(non tamen tantam,quin poſsit ſine ſcandalo ſolenniter celebrare) indulgere,vt in ordine ſuo miniſtret.[n] Quemadmodum etiam poteſt ſua, & apoſtolica authoritate ſacerdoti alioqui idoneo ſacerdotale officium permittere, qui virilia ſibi vltrò amputarit credens ſibi ingens hoc facto meritum apud Deum quæſitum iri,huic tamen altaris non concedet miniſterium.[o] niſi iuſta quępiam cauſa ad hoc eum impuliſſet.Pat qui in cunabulis ſectus eſt,licitè promouetur.[q]

Item criminibus grauibus notati non promouentur.qui tamen crimini occulto,homicidio excepto,[r] illigatus eſt,ex his,quæ ſi forent manifeſta,deponendo etiam delinquenti ſatis eſſent, ordinibus acceptis vti poteſt, acta prius pœnitentiæ illi indictæ parte,quinimò amicè quidem erit monendus, vt illos ne velit ambire.[ſ]

Illiteratus quoque non poteſt tonſuram primam capere,nec coniugatus,niſi volens religionem intrare,aut ad ſacros ordines promoueri: prout eſt ſacris canonibus diffinitum.[t]

Et cum in teneris annis non poſsit conſilii, & morum maturitas vigere, quæ ante ætatem, vt plurimũ venire non ſolent,idcirco certa ętas in ſingulis ordinibus deſideratur, nam primum ad infimum etiam ordinem nemo infans,id eſt minor ſeptem annis admittitur,niſi vt religioni ſe deuoueat.[u]

Ad quatuor autem alios ordines minores, vbi exceſsit infantiam quis aſpirare poteſt.[x] At ſubdiaconus anno decimo octauo, Diaconus viceſimo, Præsbyter quinto ſupra viceſimum. Epiſcopus triceſimo quis poteſt eſſe.[y]

De temporibus ordinationum. Tit. VI.

CERTA præterea tempora ſtatuta ſunt, extra quæ nefas ſit ordinibus quempiam aggregati,

n c. i. eod. titu.
o c. ſignificauit. eod. titu.
p c. ex parte M.
q c. ex parte. B. eodem titu.
r c. fin. de temp. ordinat.
ſ c. ex tenore vbi Butri. de temp. ordi.
t c. fin. de temp ordini in vi.
u d. c. fin. vbi glo. ver. infanti.
x glo. cle. fin. in fin. de æta & qualita & glo. in ſumma. lxxvii. diſ.
y c. in ſingulis. lxxvii. diſtinc. d. cle. ſi.

gari,nam ſtatis quatuor anni tempeſtatibus,quibus ab eccleſia indicuntur ieiunia,& ſabbato, quo Chriſti exurgentis piè colitur, & celebratur memoria, item Sabbato,quod diem dominicam,quę de paſsione dicitur,præcedit, quæ media quadrageſimæ hebdomada eſt,ſacri ordine expleri poſſunt. [a] aliis diebus non poſſunt, niſi ab ipſo Summo Pontifice, nec conſuetudine vlla hoc ius mutari poteſt. [b] & ſupradictis temporibus non obſeruatis qui contra hęc ad ordines fuerint recepti, ab illis tandiu reddi expertes debent, donec fuerint reſtitutionis gratiam conſequuti: quique eos admiſerit, prohibebitur alios deinceps ad hos ordines promouere.[c] nec minus tamen hoc modo recepti Caractere compuncti erunt,prohibentur enim tantum, quæ eius ſunt ordinis exequi,quamuis intra ordinem ſint.[d]

Minores autem ordines quibuſlibet feſtis diebus vni aut alteri conferri poſſunt.[e]

Eadem autem perſona eodem die vel duobus continuato ieiunio ad duos ordines ſacros aſcendere nequit:quinimo,ſi quis aliquem eodem die ad plures ſacros ordines admiſerit, eſt tandiu ab ordinandi poteſtate ſuſpendendus, donec gratiam meruerit obtinere.[f]

Vidimus de ordinibus clericorum, quique ad eos ordines admittantur, quive admittendi poteſtatem habeant,& quibus temporibus:Deinceps videndum erit de officiis,& dignitatibus eorum,quæ cum electione frequenter conferantur,prius de ipſa electione nobis diſſerendum eſt.

a c. ordinantes. 75. diſt.
b c ſane. de temp. or.
c c. cũ quidam. c. ſane. c. literas eo. titu.
d c. conſultationi. eodẽ tit. Abb. d.c. cũ quidam nu. 5.
e c. de eo. eo. tit.
f c. dilectus. eo. tit.

De electione. *Tit.* *VII.*

ORDINARIUM eſt, vt non poſsit quis dignitate,aut munere aliquo pręcipuo ĩ aliquo collegio eminere, niſi ab ipſo collegio

gio

gio ad id lectus ſit, ſeu Epiſcopi, ſeu alterius Pręfecti nomen affectet.[a] Quinimò & Pontifex ipſe Rom. qui vniuerſi orbis habenas moderatur Chriſti, vicaria opera fungens in terris, eò faſtigii non niſi ex Cardinalium electione aſſumitur, in qua celebranda, quæ forma vel ſolennitas exigatur, diſertè pręſcripſit Grego. x. in generali concilio lugdunenſi, & clemens. V. vnde petenda eſt nam hodie ferè ſeruatur.[b]

Verum quia ipſe Roma. Pontifex eorum primam curam gerit, quę animarum ſalutem reſpiciunt, quibus dum intentus eſt, contingit nonnunquam eccleſiam inſanis perditorum hominum furoribus & bellis vexari, quibus vt forti manu obuiam iri poſsit Paſtore ipſo interim a diuinis miniſteriis non auocato, ſtrenuo atque impigro duce opus erat, atque in Chriſtianum nomen propenſo, cuius armis & prudentia Eccleſiæ hoſtes comprimi poſſent, atque ita eius ductu, & auſpiciis Eccleſia conquieſcere, idcirco imperator Ro. creatur: quem hodie certi Principes germani eligunt, Pont. Rom. examine pręuio approbat, iniungit, conſecrat, ac demum corona donat, aut, ſi eum tanto culmine dignum non iudicarit, quia forte eum ſacrilegum, vel excommunicatum, fatuum, vel hęreticum aut paganum inuenerit, reiiciendi etiam poteſtatē habet, licet etiam concordibus ſuffragiis electus eſſet. Sed & cum illos ſegnes videt, quibus deligendi Imperatoris poteſtas competit, poteſt Sum. Pont. eorum in curia animaduerſa, (quæ in tantæ molis negocio omnino fugienda eſt) ipſe ea vice hoc eligendi munere fungi: aut, ſi paria electorum ſuffragia diuerſos petentium viderit, eius arbitrio committetur, quem ex eis conſecrare, & corona donare voluerit.[c] ſed de huius electione alibi diffusè: nos hic de illis electionibus tractemus, quę cuiuis præfecto communes eſſe poſſunt.

a o. i. eod. titu.

b c. ubi periculum. in vi. & cle. ne romani.

c c. venerabilem.

Principio igitur ſciendum eſt, tribus modis electionem fieri ſolere. nam vel omnes, penes quos poteſtas eſt eligendi, repente quodam quaſi diuino ſpiritu afflati, nemine eorum in diuerſa trahente in eũdem eligendum conueniunt, quæ electio in optimos homines Dei voluntate quandoque incidit. aut electores, ſeu, vt ſe hoc eligendi onere liberent, ſeu fortè, vt minore turba res exitum ſortiatur (quæ ſolet plerumque in huiuſmodi negotiis oriri) in aliquos vel ex ſuo collegio, vel etiam extraneos homines id muneris ex compromiſſo ea vice transferunt, aut denique (quod frequentius contingit) ipſi ſingulas omnium ſententias inter ſe exquirentes eum eligunt, qui crebrioribus prudentiorum calculis optatus fuerit.[d] Ad electionem autem faciendam omnes euocandi ſunt, quibus ſuffragiorum ius competit, modò in prouincia ſint, nam vel vno omiſſo electio infirmari poteſt.[e] Eligere autem poſſunt omnes ex illo collegio, cui paſtor, vel miniſter dandus eſt, modo idonei ſint. ſed excommunicationi illigatus ius eligendi nullum habet:[f] nec quis in cathedrali, aut collegiata eccleſia, ſeu ſeculari, ſeu regulari ſuffragiorum ius habet, qui in ſubdiaconorum ordine receptus non ſit:[g] nec qui ad eos ordines intra annum (cum poſſet) promotus non eſt, quos dignitas, perſonatus ue, aut officium ſuum exigit:[h] nec qui illi regulę, cui paſtor dandus eſt, nondum ita ſe addixit, vt inter profeſſos vel tacitè, vel expreſſe cenſeri poſsit, cum profeſsis deligendo prælato in eccleſiis regularibus, vel monaſteriis ſuffragari poterit: nec laici conuerſi (vt vocant) cum clericis in comitiis intererunt:[i] quanto minus laici ſimplices, repelluntur enim quamuis eccleſia, cui prefectum dare volunt, eorum in patrocinio eſſet, contraria etiam conſuetudine non obſtante.[k] Et quiſquis electioni de ſe factæ per ſecularis poteſtatis abuſum conſentit contra canonicam libertatem, electionis com

modo

d c. quia propter.

e c. bonæ memoriæ. i. c. coram ubi glo. & c. in geneſi.

f c. illa quotidiana. ubi doc. eo. ti. & c. fin. vbi docto. de procu. & c. fin. de cleri excommu. miniſtr.

g cle. ut hi. de ætat. & qualita. vbi glo.

h d. clem. vt hi.

i c. ex eo. in princ & fi. cum glo. in vi.

k c. ſacroſancta & c. maſſana. & vtrobiq; gl. & doc.

modo carebit, & ineligibilis fiet, nec abſque diſpenſatione ad aliquam dignitatem eligi valebit. Ac qui electionum huiuſmodi, quæ ipſo iure irrita cenſetur, præſumpſerint celebrare, ab officiis, & beneficiis, per triennium penitus ſuſpenduntur: eligendi tunc poteſtate priuati.[l]

Eligendum quoque vndequaque idoneum eſſe oportere nemo ambigit.

Suffragia autem pura, certaque eſſe debent, non ſub conditione, incertaue, aut ambigua, aut alternatiua ferri: inania enim hæc eſſent: & non modò cæterorum vim non impedirent, ſed etiam illis accreſcerent.[m] Nec ſuffragium per literas abſentis declaratum valet, licet nullus ex collegio vellet ipſius eſſe procurator, nec ipſe nolente capitulo extraneũ valeat deputare: votum enim non ante ſcrutinium, ſed in ipſo ſcrutinio ſecretè & ſigillatim tantummodò eſt exprimendum.[n] Per procuratorem quidem licebit votum exarare, qui eiuſdẽ collegii ſit, modò iuſtè impeditus dominus abſit, quod (ſi opus fuerit) iureiurando affirmare eum oportebit, & dummodo ibi ſit, vnde vocari eum ad electionem celebrandam oporteat.[o] Procurator autem, quem ſuo nomine legerit, eundem vice domini eligere debet, niſi ſpeciali mandato domini ei præſcriptum ſit, quem vice ipſius eligere debeat.[p]

Non tamen neceſſe eſt, omnium ſuffragia in vnum conuenire, ſed tantùm maiorem, ſanioremque collegii partem. Nec rurſus ſatis fuerit, quem plura competitoribus ſuis puncta retuliſſe, niſi eadem dimidiã totius collegii partem tranſcenderent.[q]

Cæterum duabus electionibus factis ea firmiſſima eſt electio, quæ oppoſitam electionem duplo maiore ſuffragiorum numero ſuperatit. hæc enim niſi electorum authoritate penitus ſublata infirmari nequit, veluti excommunicatione maiore, ſuſpenſione, depoſitione, ſimonia:[r] aut electi enormi in-

l c. quiſquis.
m c. in vi.
n c. ſi quis §. fin. in vi.
o d. c. quia propter §. illud autem.
p d. cap. ſi quis. §. porro. in vi.
q c. eccleſia veſtra.
r c. penul.

ſcitia, aut ſimili exceptione oppoſita.[f] alia vero leuior exceptio electoribus, aut electis oppoſita nihil oberit, veluti ſi ſuam ipſorum, aut electi grauitatem, ſcientiam, integritatem illa aduerſarii maiorem aſſerant.[t]

Sed, ne quid vos lateat, hæc, forma in electione celebranda obſeruatur, imprimis enim collegium ex ſuo corpore idoneos aliquos homines eliget, quorum cura ſit, omnium ex collegio ſententias ſecretò, & ſigillatim exquirere, & deſcribere: illi mandato perfectò omni cunctatione abiecta, quicquid ſequutum fuerit, palàm in collegio recitabunt: quo facto non licebit electoribus amplius vota ſua reuocare, vel mutare.[v] Diuulgatione ſcrutinii facta in collegio, ipſa ſuffragia ſunt inter ſe conferenda, &. quæ plura maioriſque ponderis fuerint, eligenda, moxq; electio pronuncianda,[x] ad quod etiam per ſuperiorem, ſi opportuerit, compelli poſſunt,[y] nec ſufficit electionem aliquo facto, cuiuſmodi eſt deportatio, declaratam eſſe,[z]

Electione facta ea ſcripturę publicę credita electo offerri debet[aa] octo dierum ſpatio, ex quo id cõmode poteſt, eiuſque conſenſus peti: quod Spatium Nicolaus I I I. præfixit, cum nullus olim terminus deffinitus eſſet, ſed iuſdicentis arbitrio relinqueretur[bb] ille verò acceptis electionis ſuæ codicillis, intra menſem aſſenſum ſuum, ſi eam acceptet, pręſtare tenetur, niſi Prælati alicuius, cui ſubſit, venia non impetrata, nefas ei ſit electionem agnoſcere, huic.n. tantum temporis pręter ſupradictum menſem indulgetur, quantùm ſatis eſſe credatur licentiæ a Pręlato impetrandę conſiderata ipſius Prælati longinquitate,[cc] quod ſi electioni conſenſerit, eam a Prælato cui ea dignitas vel officium, vel ſacerdotium ſubeſt, confirmari curabit, quo autem tempore id fieri debeat, multoties variatum eſt, vt infra ſuo loco dicemus.[dd]

f c.cum nobis.
t c. ſi quãdo in vi.
u c.publicato.
x d. c. qa propter. in prin. & fi.
y d.c.publicato.
z c.eccleſia ueſtra.i. vbi doc.
aa c cupiẽtes.§. cæterum. & in prin. in vi.
bb c. quã ſit ubi glo. uer. quam citius. in vi.
cc d.c. quã ſit. ubi glo. uer. conditio in fi. & c. ſi religioſus.
dd in ti de confirma. electi.

Electionis autem ipſius negotium, qua Cathedralibus vel regularibus Eccleſiis Præfectus quæritur, tribus menſibus ab interregni die eſt abſoluendum, ſi ea ſit ſuprema illius Eccleſiæ Præfectura: ſin alia dignitas poſt ſupremam ſit, in aliis autem Eccleſiis quæuis dignitas, ſemeſtre tempus habent. largius enim tempus in his conceſſum fuit, quia minus periculum in horum vacatione verſatur, quàm ſupradictorum.[ee]

Hæc tamen tempora neque iuſta cauſa impeditis, neque dignitatis vacantis ſcientiam non habentibus labentur.[ff] ſi vero nulla iuſta cauſa impediti, hi quibus eligendi ius competit, hæc tempora labi permiſerint, electione non facta, ad proximum Antiſtitem deuoluetur electio cum iiſdem tẽporum ſpatiis: quibus item fruſtra lapſis in eum canonicè animaduertetur,[gg] atque ad ſuperiorem eius prælatum immediate transferetur.[hh]

Sed olim in eligendo Epiſcopo negligentiā Summus Pontifex ſupplebat:[ii] hodie autem ſupplebit quidem, ſi indignus quis deſignatus, vel forma à Cõcilio tradita omiſſa ſit, ſecus ſi per negligentiam electio dilata, idque in cathedralibus duntaxat eccleſiis: in aliis autem eccleſiis nunquam immediate Sũmus Pontifex aditur, ſed ſupradicta ſeruãda ſunt.[kk]

Et hæc de Electione, quæ ex ſcrutinio fit, pauca etiam dicamus de illa, quæ ex compromiſſo celebratur, In qua non minus hoc obſeruatur, quod ſi a maiori parte eorum, in quos compromiſſum eſt, celebrata fuerit, mandati forma ad vnguem ſeruata, non poterit electus recuſari.[ll]

Compromiſſum tamen per omnes factũ eſſe oportet nemine diſcrepante,[mm] & ante electionẽ fieri oportet. nã compromiſſum poſt electionem factum in præiudicium electi, laudumq; ex eo ſequutũ electo nihil nocebit.[nn] Si illi, in quos compromiſſum eſt, tẽpora iuris labi permiſerint nulla electione facta,

compro-

ee c. ne pro defectu. de Electi. c. ii. vbi Ab. de cõceſ. præb.

ff c. quia diuerſitatē, de conceſ. p̄r ben.

gg d. c. ne pro defectu. vbi Ab. nu. 6.

hh Ab. d. c. ne pro defectu. & d. c. ii. nu. 6.

ii gl. d. c. ne pro defectu. ver. deuoluatur.

kk d. c. quæ propter. §. quamquam. vbi gl. verſ. deuoluetur. in fi. in vi.

ll c. cũ dilectus, vbi Abb.

mm Ab. d. c quia propter. §. vel ſaltē nu. 2.

nn c. cum inter canonicos.

compromittentium Antiſtes non minus hoc caſu adiri debet, quàm ſi ipſiſmet compromittentibus ea negligẽtia adſcribi poſſet, At ſi indignum elegerint compromiſſarii, ad compromittentes electionis ius redibit (niſi & ipſi eãdem electionem ratam habuiſſent) quod iuris ſerua bitur, & cum electus vir alioqui idoneus electioni non conſentit, nam & hoc caſu compromittentes alium eligere poterunt.[oo]

Electio ex compromiſſo a pluribus facta non minus per vnum proferri debet, quàm quæ ex ſcrutinio celebratur.[pp] Si contingat electum minimè aſſentiri electioni de ſe factæ, vel poſt conſenſum iam præſtitum ei renuntiare, aut decedere, aut eius electionem deleri, aliquo fortè eius vitio, quod prius latuerat, emergente, quoties id contigerit, tantundem electores tempus habebunt a diſſenſu, renuntiatione, morte, vel irritatione ad aliam electionem faciendam, quantum in prima electione habuerant, niſi aliquo dolo ipſi notari poſsint.[qq]

Qui duabus electionibus ad idem ius optatus fuerit, vtram ex eis voluerit, eligere eum oportebit, altera omiſſa, ad quã reditus poſthac non dabitur.[rr]

In electionibus autem monialium, quæ ſuo monaſterio præeſſe debent, ſiue ex ſcrutinio, ſeu ex cõpromiſſo fiant, præcipua quædam iura ſtatuit Bonifac. VIII. quæ hic non referimus.[ſſ]

Cæterum, quia ſæpè exiſtunt litigioſi homines, qui vel inuidia, vel odio, vel auaritia quandoq; inducti potius quàm rei eccleſiaſticæ bene gerendæ ſtudio electiones rectè, & ritè factas omnibus (vt ita dicam) machinis diſturbare conantur, propterea, ne his ad nequitiam feneſtra aperiatur, certæ pœnæ ſtatutæ ſunt aduerſus huiuſmodi calumniarum machinatores. ſi quis enim per calumniam contra electionis formam oppoſuerit, aduerſario expenſas, & diſpendia propter litem ſuſcepta ſarcire cogetur.

At ſi in perſonam fuerit calũniatus, beneficiis eccleſiaſticis

oo c. ſi cõpromiſſarius. in vi.
pp c. ſicut in vi.
qq c. ſi electio. in vi.
rr c. vt quis in vi.
ſſ c. indemnitatibus. in vi.

cleſiaſticis, ſi quæ in ea eccleſia poſſidebat,[tt] trien- nio carere cogetur: quibus ſe temere ingerens perpetuo ſpoliabitur citra omnem veniæ ſpem, niſi manifeſtis probationibus ſe à calumnia purgarit.[vv]

Multaq; alia in hanc rem prudenter prouiſa ſunt tam per Boniſac. VIII. & Cle. III. quàm per alios Roma. Pontifices;[xx] quæ hic conſulto miſſa ſiunt, ne tirones multiplicitate doctrinę oneremus. Illud non prætermittam, in cauſis ſuper electionibus procedi ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicii.[yy]

tt glo. ai. § fi. uer. beneficiis i vi.
vv c.i. § fi. in vi.
xx c. Vt circa c. qui contra. c procurator in vi. & cle constitutionem.
yy cle. d. diſpendioſam. de iudi.

De poſtulatione Prælatorum, & nominatione. Titu. VIII.

EXISTVNT interdum viri, quorum optimæ artes magno vſui eſſent eccleſiis, veluti literarum doctrina; magnus rerum vſus, & morum vitæque integritas, verum aliquid in eis deſideratur, quod impedimento eſt, ne eccleſiis præfici poſſint: quapropter ne hac cauſa eccleſia viris idoneis careat, compertum eſt: vt hoſce viros collegiũ vtilitatis publicę gratia ab antiſtitibus ſibi prǽlatos dari petat: quæ res iure noſtro poſtulatio vocatur. ita enim antiſtites huiuſce rei cauſa aditi, egregiis eorum, qui poſtulantur, moribus, & diſciplinis moti poſtulationem admittent, ſi eis ita videbitur. poſt quod (vt euitetur circuitus, & eccleſiarum diſpendium) alia electione, vel confirmatione poſtulatus non indigebit, ſed omne ius conſequetur, non ſecus ac ſi electus, & confirmatus fuiſſet.[a] Hinc apparet, nihil aliud eſſe poſtulationem, quàm concordẽ, & certam ſupplicemque collegii petitionem antiſtiti factam eius perſonæ, quæ aliquo defectu ad regendam, vel adminiſtrandam eccleſiam admitti non poterat,

a Abb. c.i. col. fi. n. 34. eo. tit.

poterat. [b] quòd de ſolenni poſtulatione dictum intelligimus, id eſt de ea, quę ad Prælatum ipſum recta intenditur, qui poteſt omne poſtulati impedimentum remouere, nam & alia quædam poſtulatio eſt, quę ſimplex appellatur, quia nullam ſolennitatem deſiderat, ſed ei fit, cuius conſenſus neceſſarius erat, vt promoueri quis poſſet, vir alioqui vndequaque idoneus, forte enim eius intererat hunc eo inconſulto non promoueri. Exẽpli gratia, Intereſt Abbatis ne ipſo inuito eius monachus ad Epiſcopatum aſſumatur, Intereſſe poteſt Patris, ne ipſo ignorante eius filius Eccleſiæ præficiatur, horum igitur conſenſus per ſimplicem poſtulationem erit petendus, quæ ſi poſtulatio fuerit admiſſa, adhuc tamen electione & confirmatione opus erit,[c] neque enim hæc poſtulatio ſimplex illi ſuperiori par eſt iudicanda, cum illam electionis & confirmationis vim ſecum trahere dixerimus, vt omnis ambitus euitetur.

b Abb. in Rub.

c Abb. d. c. i. col fi.

Poſtulandi autem ſoleniter ſunt, vt diximus, quibus aliquod impedimentum obſtat, ne eligantur: veluti Epiſcopus, vt ad alium Epiſcopatum transferatur Poſtulandus eſt. item, qui vel ætatis, vel ordinis, vel irregularitatis, vel criminis, vel natalium, vel quem alium ſimilem defectum patiuntur, ſolenni Poſtulatione egere noſcuntur: quę illi fieri debet, qui impedimentum remouere poteſt.

Hinc qui ad officium vel dignitatem Epiſcopatu inferiorem expetitur, poterit a ſuo Epiſcopo Poſtulantibus concedi, hoc enim eſt perpetuum, vt qui confirmandi authoritatem habet, is & poſtulationem admittere poſsit, dum maior non ſit defectus, quàm vt ab ipſo tolli queat. quid enim ſi decem & octo annorum adoleſcens ad Archidiaconatum petatur? non poteſt vtique Epiſcopus hunc defectum ætatis remouere, & ſi alioqui Archidiaconi confirmandi poteſtas ad eum pertinere noſcatur: erit ergo à Summo Pontifice poſtulandus. Epiſcopus

autem

autem à Summo Pontifice ſemper poſtulandus eſt.[d] *d Ab.c.ſi.*

Certa autem & conſtans ſit poſtulatio ſolennis, confuſis enim, incertisque verbis facta repelleretur. finge collegium hac verborum farragine vſum: eligimus poſtulando, vel poſtulandum, & poſtulamus eligendo, vel eligendum, hæc profecto verborum cõfuſa congeries, neque electionis, neque poſtulationis vim vllam habet, qua ratione & illa poſtulatio tanquam minus legitime facta reiicienda eſt, quæ hoc modo ſit facta: videlicet, Eligo, & poſtulo, prout melius de iure videbitur, niſi iuſta, & rationabilis forte ſubeſſet dubitationis ratio, vtrum ille poſtulandus eſſet, an eligendus, quod cum accidit, is, qui hoc modo fuerit optatus, alterutram viam eligere tenetur (à conſenſus tempore) vel electionis, vel poſtulationis: qui conſenſus intra menſem poſt redditum ſibi optationis inſtrumentum præſtandus eſt. altera autem earum via electa ad alteram ſibi aditum prȩcludet.[e] *e c.i.in vi. vbi gl.verſ. conſenſus.*

Item vt poſtulatio admiſſa proſit, omnes poſtulati defectus in ea expreſſos eſſe oportet, qui electionem infirmare poterant. quin & hi, qui huiuſmodi poſtulationem defectibus aliquibus ſuppreſsis admiſiſſent ſcientes, deinceps poſtulationes admittendi poteſtate priuarentur.[f] *f Ab.c.ſi. nu. 9.*

Poſtulatio autem facta & Summo Pontifici aliive Antiſtiti, qui admittendi ius habet, oblata reuocari deinceps non poteſt, quamuis anteaq; oblata eſſet, reuocari poſſet. qua in re deprȩhenditur differentia inter electionem & poſtulationem; ſiquidem electio publicato ſcrutinio amplius mutari non poteſt.[g] *g c. bonæ memoriæ. vbi Ab. nu. 10. de elect. dixi ſupra.*

Hoc tamen poſtulationi cum electione commune eſt, quod non minus examinanda eſt, quàm electio:[h] & eandem formam exigit, quam ſupra in electione eſſe neceſſariam demoſtrauimus.[i] *h c.licet.de transl. Epiſ. i Ab. d.c. quia ꝑpter. col. iii. poſt med. de elec*

Eſt & aliud quid poſtnlationi affine, ſed aliquantiſper tamen ab ea diuerſum, quam nominationem appellant

appellant. ea enim cum poſtulatione conuenit, quia & ipſius duæ ſūt ſpecies, altera ſimplex, altera ſolennis. Simplex eſt, cum canonici, vel alii electori prius quam ad ſcrutinium faciendum ſe accingant, ipſi inter ſe aliquos ex omnibus nominant, tāquam eos potiſsimum eligi dignos à cæteris ſeiungentes, quę admodum ſterilis eſt nominatio, nec vlla cum poſtulatione affinitate coniungitur.[k] Solennis autem nominatio dicitur, cum collegium duos, vel tres, qui præſtantiſsimi omnium videantur, vel plures ſeligit, quorum nomina in ſcriptis ſolenniter depoſita ad Summum Pontificem, vel alium, qui in hoc poteſtatem habeat, tranſmittit, ſupplicans, vt eorum vnū Eccleſię dare præſidem, vel miniſtrum velit.[l]

Quæ nominatio a poſtulatione diſcrepat in hoc, quia poſtulatio de vno tantum fit, nominatio de pluribus.[m] Hoc autem cum ea conuenit, quòd vbi ſolenniter eſt facta, ab ea reſilire non licet, ſicut neque à poſtulatione ſuperiori iam reddita, niſi prælatus ipſe poſtulantibus, vel nominantibus morem gerere velit, quo caſu etiam ipſo poſtulato, vel nominato repugnante, retractatio tamen permittetur.[n]

In cauſis ſuper poſtolationibus proceditur ſimpliciter, & de plano ſine ſtrepitu & figura iudicii.[o]

k Ab. c. i. col. fi. n. 34. & c. quod ſicut. §. ſuper eo. nu. 1. de elect. & c. bonæ memo. nu. 8. de poſtul.

l Hoſtien. in ſumma. col. i. in fin. & ſeq.

m Hoſtiē. vbi ſupra.

n c. bonæ ii. vbi Abb.

o cle. diſpendioſam. de iudi.

De confirmatione Electi, & conſecratione. Tit. IX.

QVI ad aliquam præfecturam electus eſt, non tamen idcirco plenum ius dicitur conſequutus, niſi electionis confirmationem a ſuo Antiſtite impetrarit: quare ſi quis antequam confirmatus eſſet, adminiſtrationi temere ſe ingeſſerit, non ſolum cōfirmationis ſpe, ſed etiam omni iure ei per electionem quæſito priuatus erit:[a] adeò vt neque

a c. qualiter. vbi Ab. nu. 4. de electio. c. auaritiæ in vi.

œconomi, neque procuratoris titulus ei vlli auxilio ſit,[b] neque ab re hoc inductum eſt, vt confirmari debeat. ita enim fiet, vt examinatione à pluribus facta, vis aliquis non idoneus promoueri poſsit, cum & ille, penes quem eſt poteſtas confirmandi, de electo examinationem ſumat, quamuis nemo contra illum oppoſuiſſet, què ſi idoneum non repererit, reiiciet tanquam minus legitimè electum.[c]

Sed interdum accidit, vt qui ad confirmationem accipiendam non admittitur, non tamen omnino repellatur: vt ſiquis ante iuſtam ætatem ſit electus, quem aut neceſsitas, aut certè poſcebat vtilitas. is enim & ſi confirmari non poſsit, poterit tamen procurator fieri cum libera tàm in ſpiritualibus, quàm in temporalibus adminiſtratione,[d] nec parui eſtimanda eſt adminiſtratio huiuſmodi libera, nam eas ferè vtilitates affert, quas confirmatio ipſa, quippe talis procurator cathedralis Eccleſiæ omnia poterit quę iuriſdictionis ſunt Epiſcopalis, & quæ confirmatus poſſet excepta bonorum immobilium alienatione: illa autem quæ ordinis ſunt, & miniſterium exigunt conſecrationis, poterit iubere per alios Epiſcopos exerceri.[e] nam hęc neque vere confirmatus exequi poteſt, niſi etiam conſecratus ſit. ex confirmatione enim ea duntaxat quæruntur, quæ iuriſdictionis ſunt, veluti poteſtas iudicandi, excommunicandi, corrigendi, iuramenta a vaſallis accipiendi, item confirmandi, inueſtiendi, beneficii conferendi, & ſi quæ his ſimilia ſunt: non autem ea, quæ ſunt ordinis, & quæ maioris inquiſitionis diſcuſsionem exigunt: in quibus cenſentur clericorum ordinatio, & depoſitio actualis, Chriſmatis confectio, virginum benedictio, eccleſiarum, & altarium cōſecratio: hæc enim & ſimilia, quę ordinis ſunt, ex conſecratione demum acquiruntur.[f] Item, ſi quis valde remotus puta extra Italiam cōcordibus votis electus ſit, poterit diſpenſatiue propter neceſsitates eccleſiarum,

b *d.c.auaritiæ.*

c *c.cum nobis.de elect.*

d *d.c.cum nobis. vbi gl. & Abb.*

e *c.is cui. de electio. in vi.*

f *c.ex trāſmiſſa vbi gl. ſi. de elect.*

rum, & vtilitates in ſpiritualibus, & temporalibus adminiſtrare, ſic tamen, vt de rebus Eccleſiaſticis nihil penitus alienet: quæ tamen omnia procedunt, ſi immediate ad Romanum Pontificem pertineant.[g]

In confirmationis autem petendæ terminis varia iura diuerſis temporibus ſeruata fuerunt, nam olim, & ſi electus in ea petenda ſegnis fuiſſet, non propterea ius electione, quæſitum amittebat, ſed tantum poterat à Prælato, vt eam peteret, compelli.[h] Sed poſtea Gregor. x. conſtituit, vt intra menſes tres poſt agnitam electionem peteretur: qua non petita electio irritaretur.[i] Sed exinde Nicolaus iii. ſanxit, vt electi ad regimen Eccleſiarum Cathedralium, vel regularium, cum à Summo Pontifice confirmandi ſunt, pluribus terminis poſt conſenſum electioni præſtitum ad confirmationem petendam potiantur, menſe primum poſt conſenſum, vel poſt obtẽtam de electione notitiam, ſi eam debito tempore non contigerit factam, quo menſe ad ſedem apoſtolicam iter arripere debeant, altero deinde menſe ex itineris longinquitate moderando, quo ad dictam ſedem peruenire queãt, & demum tertio viginti dierum ſpatio, quo ipſi coram eadem ſede ſe ſiſtant, vel impediti, quominus ſiſtere ſe poſſint, vt eo ſaltem termino impedimenti cauſam proponant, & aliorum quindecim dierum termino probent: quæ, ſi ſtatuta electus non obſeruarit, vel ſupradictis quidem obſeruatis, & cauſa legitima impedimenti propoſita, & probata procuratorem idoneum & inſtructum non dederit, aut ſublato poſtea impedimento ipſe ſe non ſtatuerit, omni iure ex electione quęſito priuatur, multaq́; alia conſtituit, quæ in eius conſtitutione leguntur.[k] Quam Nicolaĩ Conſtitutionem poſtea Bonifacius viii. multis modis declarauit & extendit, inter cętera ſtatuens, vt ſatis non ſit huiuſmodi electo ad ſedem apoſtolicam veniſſe, niſi vſque ad finem negotium proſequatur.[l]

Qui

g *c. nihil. §. fi. de elec.*

h *glo. fin. c. quam ſit. de elec. in vi.*

i *d. c. quã ſit.*

k *c. cupientes de elect. in vi.*

l *c. ſi poſt quam in vi.*

Qui ergo plenum & integrum ius voluerit in Epi ſcopatu habere, hũc oportet nõ cõfirmatũ modo eſſe, ſed etiam (vt ſupra diximus) conſecratum: per cõſecrationẽ enim ſedus coniugii ſpirituale, quod eſt inter Epiſcopum & Eccleſiam, intelligitur cõſumatum, quod electione fuerat initiatum, & confirmatione ratificatum. [m] Hinc & ſi iã ſit cõſecrandus, cum celebretur miſſa, quæ de more in his ſolennibus dici ſolet, ſi tamen ad conſecrationẽ nondum eſt deuentum, non poterit ordines conferre, nec eodem die ẽt poſt conſecrationem, Conſecratio autẽ Epiſcopi inter Epiſtolæ recitationem, & Euangelii celebrari ſolet, ſicut etiam ceterorum omnium præter Rom. Pontificem, qui vnus ante hymnum Angelicũ, conſecratur, & mox Ipſe incipit miſſarum ſolennia & perficit conſecratus. [n] Et quidẽ Epiſcopi conſecratio intra ſex menſes petẽda eſt. [o] Archiepiſcopus vero plenam eius dignitatis adminiſtrationem non prius conſecutus dicitur, quàm pallium impetrarit: quapropter nec prius poterit concilium vocare, Chriſma facere, Baſilicas dedicare, clericos ordinare, & Epiſcopos conſecrare. [p] Epiſcopus autẽ conſecratur a tribus illius prouintiæ Epiſcopis cæteris conſentiẽntibus. Archiepiſcopi iuſſu præcedẽte. Conſultius tamen fuerit, ſi ipſe Archiepiſcopus vnà cum ſuffraganeis ſuis eum ſacrarit. [q] Conſecratio verò fit vnctione capitis, & manuũ Chriſmate ſolennibus verbis additis. [r] At Archiepiſcopus ab omnibus prouinciæ ſuæ Epiſcopis conſecratur in ſede metropolitana. [ſ]

m c. licet. de tranſla. Epiſ.
n c. quod ſicut §. ſup eo. de elect.
o c.ii. vbi Ab. nu. 12. & 35. de trãſl. Epiſ.
p d. §. ſuper eo.
q c. ſi archiepiſcopus & ſeq. de tẽpo. ordinat.
r c. un. §. i. in fi. ubi gl. de Sacra. unct & ibi Abb.
ſ d. c ſi Archiepiſcop.

De Authoritate & vſu palij Tit. X.

QVIA titulo pcedẽti eſt traditũ, Archiepiſcopo tũc demũ plenũ ius in ea dignitate eſſe acquiſitũ, cũ pallio fuerit honeſtatus, aliqua de hoc iſigni dicẽda ſunt.

Eſt igitur pallium ornamentum Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Metropolitarum, & quandoque etiam Epiſcoporum de corpore beati Petri Sumptum, Epiſcopalis dignitatis plenitudinem conferens.[a] eiuſq; conferendi poteſtas in quatuor Principes Patriarchas, ſcilicet, Conſtantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochænum, & Hieroſolimitanum ſoli Romano Pontifici competit in cæteros verò ſupradictis quatuor inferiores Epiſcopos ipſi illi Principes quatuor Patriarchæ conferre poſſunt,[b] nec cui concedi ſolet, niſi prius ſedis Apoſtolicæ fidelitatis, & obedientiæ præſtiterit ſacramentum.[c]

Idcirco autem de Petri corpore id ſumi dicitur, ſine (vt quidam credunt) quia ſuper altare Petri benedicitur, & conſecratur, atque inde mox ab illo excipitur, qui eo eſt vſurus, ſi pręſens ſit, vel ſi abſit, ab ipſius procuratore eius nomine:[d] ſeu (vt alii ſenſerunt) quia a Rom. Eccleſia proficiſcitur. nam & illi quatuor viri Patriarchæ, dum illud ſubiectis ſibi Archiepiſcopis conferunt, non citra Papæ authoritatem id faciunt.[e]

Eo verò pallio vtetur primas ille, in quem fuerit collatum, in qualibet ſibi creditæ Eccleſiæ prouintia,[f] extra prouintiam eo non vtetur, ſed nec omnibus diebus eo vti poteſt, ſed certis duntaxat, ſtatiſque diebus,[g] neque valet conſuetudo, vt etiam extra prouintiam vſui eſſe poſsit.[h] Rom. autem Pontifex dum ſacra facit, pallio ſemper, & vbique vti poteſt nullo dierum vel locorum habito diſcrimine.[i] Solet tamen idem Pontifex Rom. nonnunquam indulgere, vt Archiepiſcopus neceſſariò impeditus, ne poſsit ad ditionis ſuę Eccleſias accedere ſuffraganeos ſuos cõſecraturus, & clericos ordinaturus poſſit in aliena etiam Eccleſia, ad quam huius negotii cauſa ſeceſſerit, palliũ ſuũ induere, dummodo eius Eccleſiæ Epiſcopus hoc permittat.[k] Non tamẽ prohibetur Archiepiſcopus etiam ſine pallio, & aureis

calceis,

a Abb. in rubri.

b c. antiqua. de priuileg.

c c. ſignificaſti. de electio.

d glo. pen. c. ſignificaſti.

e Ab c. ſignificaui. col. pen. ad fin. in glo penult. de electio.

f c. i. eod. titu.

g c. ad honorem.

h c. ex tuarum.

i c. ad honorem.

k d. c. ex tuarum.

calceis,quæ ſandalia appellant, conſecrationem celebrare,modò ei collata ſint, nam ſi nondum ei pallium eſſet traditum,aliud eſſet dicendum, nec dum enim Archiepiſcopi nomine appellandus eſſet, nec Pontificalis officii plenitudinem eſſet cõſequutus, vt etiam ſupradiximus.[l] Illi qui apud ſedem Apoſtolicam pallio fuerint honeſtati,cauti ſint, vt inde proficiſcentes eius rei teſtimoniũ ſecum literas ferant,niſi & prouentibus omnibus priuari, & ab actibus gerendis,exercendiſq; arceri velint. [m] nemini autem alii quis palium ſuum commodet, perſonæ etenim hærere debet, eaque defuncta ſimul ſepulchro tradi, [n] niſi ad aliam eccleſiã traſlatus ſit, tunc enim nouo pallio erit exornandus vetere omiſſo. [o] Nec prætermittendum eſt pallii traditionem crimis obiectione non differri, niſi obiiciens præmiſſo iuramento obiecta probet intra bimeſtris temporis ſpatium a collationis die. [p]

De tranſlatione Epiſcopi. Tit. XI.

SCIENDVM eſt Epiſcopum non ſemper in eccleſia ſibi credita perpetuò manere.nam incidunt quandoq; tempora, quibus factu optimum videtur Epiſcopum a priſca Eccleſia ad alterã transferri,dum ad id vel eccleſię neceſsitas vrget,vel patens vtilitas hortari & impellere videtur.[a]

Verum cum huiuſmodi caſus contingit,caueat tamen Epiſcopus,ne ſua ſibi authoritate hoc arroget: quod ſi facere auſus fuerit,neq; ad hanc, cui inhiabat,eccleſiam ei concedetur acceſſus,neq; ad veterẽ quam alterius ſpe omiſerit,remigratio.[b] Quinimo nec ei proderit a Patriarcha hanc ſe tranferendi licentiam habuiſſe,& Patriarcha ipſe, qui ſibi id iuris vendicare non erubuerit, ſuſpendetur ab Epiſcoporum cõfirmandorum poteſtate.[c] Vnum enim

l c. niſi ſpecialis.
m extrauag. iniũct. in fi. de electió.
n c. ii.
o c. bonæ. ii. in fin. vbi glo.
p extrauagan. i. eo. titu. in commu.
a c. mutationes & c. ſeq vii. q. i. & c. quanto. extra eo.
b c. iii.
c c. i.

Romanũ Pontificẽ hoc ius habere transferendi Epi
d c.ii. ſcopi certum eſt.[d] quod non minus in confirmatis
duntaxat Epiſcopis traducendis, licet nondum cõſe
cratis locum habet, cum, licet cum his conſumma-
tum nondum ſit matrimonium, contractum tamen
e c. ii. eſſe, certum ſit,[e] ideoq; ſine Summi Pontificis venia
f d.c. ii. id diuidi nefas eſt, f

Pontifici autem maximi indultum, quo huiuſ-
modi tranſlationi annuit, anguſtè eſt interpretan-
dum, quare, ſi ad maiorem priore dignitatem tranſi-
tum conceſſerit, non auxiliabitur ad parem dignita
g c.fin. tem migrare cupienti.[g]

De officio ordinarij. Tit. XII.

VIDEAMVS nunc, quæ ſint Prælatorũ
partes, & quæ poteſtas, & ordinario-
rum imprimis, ideſt, eorum, (vt Hoſtię
ſis docuit) qui ſuo Iure, vel Principis
beneficio iuriſdictionẽ vniuerſaliter
exercere poſſunt: cuiuſmodi ſunt legati Apoſtolici,
Patriarchę, Primates, Metropolitæ, Epiſcopi, item
quiuis collegiatæ eccleſiæ prefectus, quãuis Epiſco
po inferior, eiq; ſubditus, nã & is iuriſdictionem in
plebem ſuam habet, eiusq; excommunicationem in
ſubditos contortam etiam eius Epiſcopus ſeruare
tenetur, nec poteſt eã auferre, niſi excõmunicatus ſa
a c. cũ ab tisfecerit, & ipſe Prælatus admonitus de relaxatio-
eccleſiarũ. ne ab Epiſcopo ſit.[a] Gubernacula verò Epiſcopa-
in i.glo. ubi lia nõ niſi maioribus populis pręſidere oportet, (ne
Ab.& Ab. dignitas vileſcat,) & frequẽtioribus ciuitatibus.[b]
c.ii.eo.tit. Horum igitur ordinariorũ qui Epiſcopali gradu
b c.i.de pri ſunt illuſtrati, officium, & poteſtas erit, in ſuis diœ-
uile.et c.au ceſibus adulteria, & ſcelera inquirere, vlciſci & iu-
diuimus.iii. dicare, & cum opus fuerit, manum quoq; ſecularem
q.ii. ſibi auxiliarem adciſcent.[c]
c cap.i. Item hæc ſunt iura Epiſcoporum præcipua, in

Eccleſiis,

Eccleſiis, & Sacellis ſuæ diœceſis: canonicam obedientiā habere, ac inſtitutione & deſtitutionē cum Capituli tamē ſui conſilio.[d] correctionē, & reformationē, & cenſuram eccleſiaſticam, & iuriſdictionem cauſarum omnium ad forum eccleſiaſticum de iure ſpectantium, ſacramentorū omnium, quæ ab Epiſcopo ſunt accipienda, collationem, ſynodum, & ſynodatici, ſeu Cathedratici nomine certam portionem quartam decimationum, & mortuariorum, viſitandi etiam ius, & viſitationis nomine procurationem moderatam, & charitatis ſubſidium,[e] multaque alia.[f] quorum omnium alia diœceſanæ legis dicuntur, vt illa a quibus monaſteria de iure exempta eſſe conſtat, quæ Panhormitanus Abbas recenſuit,[g] illa autem, quibus etiam monaſteria adſtricta ſunt, ad Iuriſdictionis legem dicuntur pertinere,[h] Et ſciendum eſt, quòd quamuis hæc vtraque iura tam diœceſanę legis, quam iuriſdictionis ad Epiſcopum ſpectent, inter ſe tamen præter ſupradicta etiā ita differunt, vt ſententia in altero iure lata alteri præiudicium non ferat.[i]

Cum Epiſcopus in tota ſua diœceſi Iuriſdictionē ordinariam habeat, dubium non eſt, quin in quolibet loco Diœceſis non exempto, poſſit per ſe aut per alium pro tribunali ſedere, cauſas fori Eccleſiaſtici audire, perſonas eccleſiaſticas, ſi earum merita expoſcant, capi iubere, & in carcerem detrudere, ceteraq; ad eius officium ſpectantia exercere,[k]

Archiepiſcopus verò, & ſi in omnes prouintię ſuę ſuffraganeos iuris habeat dictionem, in ſuorum tamen ſuffraganeorum ſubditos poteſtatē non habet quibuſdam exceptis articulis.[l] Sic & Patriarcha non poteſt de cauſis eorum cognoſcere, qui Archiepiſcopi ſui vel Epiſcopi ſub ditione ſint, niſi appellatione ad eum legitime interpoſita, aut conſuetudinis, vel priuilegii alicuius iure.[m]

Si contingat varias linguis & ritibus nationes, eiuſdem

d c.nouit. de his quæ fi.a præla.

e c. cōquerente.

f c.lumi noſo. 18.q. ii. Ab c.dilectus.col. iii.

g. Ab.d c. dilectus.

h c i.x.q i.

i d.c.dilectus. ubi Abb.

k c.cū Epiſcopus ī vi.

l c paſtoralis. in vi. vbi glo.

m c. duo ſimul.

eiuſdem tamen Chriſtianæ doctrinæ cultores, eandem ciuitatem, vel diœceſim incolere, Pōtifices eorum locorum viros idoneos conquirere debent, qui pro linguarum, & rituum varietate eis diuina officia celebrent, & ſacramenta eccleſiaſtica propinent instruentes eos verbo pariter, & exemplo: & preterea, ſi res videbitur poſtulare, vicarium ſibi adſociabunt Pontificiis apicibus decoratum, qui earum gẽtium linguas, & ritus probè caleat, quo tamen facto non idcirco ea diœceſis biceps, ſed vnius capitis erit dicenda,[n] neque enim poteſt eadẽ eccleſia duos Epiſcopos habere, niſi forte cum Epiſcopus aliquis ſubſtitutus eſt in locũ alterius propter hæreſis crimen remoti: nam, ſi Epiſcopus hic, qui fuerat remotus, hæreſim deteſtetur, & Epiſcopatui ſuo reſtituatur, diuidetur inter vtroſque Epiſcopatus, aliaue magna ex cauſa.[o]

n c. quoniam in pleriſque.

o c. i. de parochiis. ubi Ab.

Epiſcopi, qui ſe Pontificiis quibuſdam muneribus obeundis non eſſe idoneos ſentiunt: puta, verbo Dei ad populum ferendo. Eccleſiis inuiſendis, reatibuſque ſubditorum audiẽdis, & pœnis condignis ob crimina inurendis, idoneos viros ſibi adciſcere debent, qui has partes eorum uice ſtrenuè obire poſſint: qui homines coadiutores, vel cooperatores appellantur: cuiuſmodi virorum copia, vt ne vnquam deeſſe poſsit, pro vſibus Eccleſię, multi his artibus, & diſciplinis optimis præditi in Eccleſiis inſtituendi ſunt.[p]

p c. inter cætera.

q c. cum olim. de maio. & obed. c. i. de inſtit.

Cum ſedes Epiſcopalis vacat eius munerum partem ſubibit capitulum. nam & confirmabit electos, & oblatos ſibi ab Eccleſiarũm patronis inſtituet, aliaque faciet, quæ alibi referuntur.[q] Non tamen poteſt libere beneficia conferre.[r] Sede autem vacante nihil nouari contra eam poteſt: & ideò prius vnita illi Eccleſia diſſociari nou debet,[ſ] & iudicium contrà Eccleſiam ſede vacante carentem legitimo defenſore inſtitutum non tenet.[t]

r c. ii. ne ſede uacan.

ſ c. ii. de inſtit. in vi. Abb. d. c. cũ olim. c. i. ne ſede uacan.

t c. fin. de ſede uacan.

Generaliter ſciendum eſt, neminem eſſe in officio quod prętendit, accipiendum, qui apoſt. codicillos non oſtendat, niſi & qui eos receperint, & ipſi recepti pęnas canonicas experiri velint.[u]

De officio Legati. *Tit. XIII.*

NVNC dicamus de officio Legati eius, qui cum iuriſdictione eſt. nam cum multa ſæpe accidant, quæ ita ardua ſunt, vt per locorum ordinarios abſolui non poſsint, ſed ſupremi Pontificis authoritatem deſiderent. Ipſe autem Roma. Pont. omnibus vbiq; præſto eſſe non poſsit ſuam authoritatem imperciturus, neceſſarium fuit, vt aliquis in prouincias latiſsima cum poteſtate mitteretur, qui Romani Pontificis gerens vicem ea adminſtraret, quæ alioqui ſedis Apoſtolicæ poteſtate eguiſſent: eo igitur factum eſt, vt legati a ſede Apoſtolica in prouincias mittantur, quos ſi qui non admiſerint, aut impedierint, ipſo facto in ſententiam excõmunicationis incidunt, eorumq́ue terræ Eccleſiaſtico ſubiiciũtur interdicto nulla conſuetudine attenta.[a]

Atq; hi cum triplicis generis ſint: nã aut Cardinalium è collegio ſunt, qui & propterea de latere Pontificis legati dicuntur, qui nec frequenter curiã exeunt, niſi cum tali poteſtate legationis:[b] aut Cardinalibus inferiores, qui legati conſtituti dicũtur, quibus ipſorũmet ratione, & meritis id munus conceſſum eſt:[c] aut qui hoc legationis officium dignitati ſuæ annexũ habent, vnde & legati nati appellantur, quòd vnà cũ dignitate (puta Archiepiſcopatus) quã habent, id officiũ naſcatur, & eius ſpeciei eſſe dicuntur Archiepiſcopus Cantuarienſis, Eboracenſis, Remenſis, Piſanus:[d] omnes tamen hi (cuiuſcunque generis ſint) ordinariam habent iuriſdictionem. & Legati Cardinales ferè proconſulibus comparari poſſunt:

u extrauagan iniũcta de elect. in commu.

a extrauag i de cõſu. in commu.

b c. decreto. c. ſi quis Epiſcopus. ii. q. i. æne. Falco. de reſer. ii. par. v. prælu.

c Spec. titu. de legat. ver. ſupereſt nu. 3.

d Gig tracta de Penſio q. vi. colum. iiii. in fin.

ſunt: & qui Cardinalibus ſunt inferiores cæteris præſidibus, quibus certæ ſunt decretæ prouinciæ regendę. quare nec cum Pontificis Romani vita: a quo Legati ſint, eorum Iuriſdictio expirabit.[e]

Horum autem officium eſt, cauſas audire eorum, qui in prouinciis ſuis ad ſe accedunt, & de quærelis ad ſe delatis cognoſcere.[f] Item Concilium prouinciæ vocare,[g] Benefitia autem vacantia iure Legationis conferre Legato Cardinali tantum poteſtas permiſſa eſt: aliis autem Legatis non niſi nominatim eis concedatur.[h] Sed ſi beneficium in alicuius patronatu ſit, qui clericus non ſit, tunc neque Legatus a latere illud conferre poteſt, quamuis tunc poſsit cum ſub patronatu clerici eſt ratione Eccleſię quam ipſe habet.[i]

Poſſunt etiam Legati cuiuſcunque generis ſint facere ſtatuta in prouintia ſibi commiſſa, poſt depoſitum quoq; officium vim nihilominus habitura.[k]

Et nemo dubitat poſſe etiam eos delegare: quorum tamen delegatorum iuriſdictio, vnà cum Legati officio, niſi citatione premiſſa perpetuata ſit, extinguetur.[l] Indubitati quoque iuris eſt, poſſe Legatum a latere ſuæ prouintiæ benefitia ſuę collationi, reſeruare. Quæ tamen reſeruationes ſuæ Legationis authoritate factæ, poſt Legationis officium obitum, nullius erunt momenti, & proceſſus ſuper eis agitati nihil virium tũc habebunt: cuiuſmodi ſunt (exempli gratia) decreta ſuper hiſce reſeruationibus interpoſita, nec non denuntiationes, & inhibitiones per eum, vel per executores ab eo datos factæ dummodo ab ipſorum beneficiorum collationẽ nondum ventum ſit. Et hæ quidem reſeruationes ſtrictè procedunt: quare nec in eadem Eccleſia, nec eadem vnius iuriſdictione duas eodem tempore reſeruationes Legatus vel habere vel facere poteſt.[m]

Item poteſt Legatus Cardinalis quoſcunque etiam propter manuum in clericos iniectionem ex-

communi

e c. ii. in vi.

f c. i. vbi Imol. col. i. in fin.

g Ab. c. qđ ad tranſlationem. nume. 7.

h c. i. in vi. vbi gl. fin.

i c. dilectus filius. vbi Ab. & glo.

k c. fi. vbi Ab. i. no.

l d. c. fi. vbi glo. & Ab.

m c. præſenti. in vi. vbi glo.

communicatos abſoluere tam in prouintia ei decreta, quàm extra, tam ſubditos, quam extraneos, & aliunde profectos, dum ipſe legatus extra vrbem Romanam agit. Nec minus hoc ei licebit, quamuis iniuria grauis fuiſſet, vt crebris interpretum ſententiis eſt receptũ. Quæ poteſtas non ita laxata eſt aliis Legatis, qui ex Pontificis latere non ſunt profecti. nam illi quidem, quibus non dignitatis, quam habent, connexitate, ſed ſua ipſorum contemplatione Legatis eſſe datum eſt, prouintiæ ſuæ homines ſibi ſubditos dum in ea morantur, abſoluendi ius habent, & ſi crimen alibi contraxiſſent. Sed & non ſubditos, ſi in ſua prouintia excommunicationis in pœnam inciderint, non minus abſoluent: eos vero, qui neque in ſua prouincia deliquerunt, nec in ea morantur, nec aliqua ratione ſibi ſubiecti ſunt, dubium non eſt, quin abſoluere non poſsint. Quin etiam neque proprios ſubditos abſoluunt, dum extra prouintiam agunt, vt Gulielmus Durandus, Iohannes Andreę, & Panormi. Abbas aduerſus Vincentium tradiderunt. quod procedit & (vt idem Panormitanus cum aliis cenſuit) ſi iudicis illius in cuius Diœceſi morantur excommunicati, conſenſus acceſsiſſet. Legati verò, qui legationis officium dignitati ſuæ, Archiepiſcopatus forte, annexum habent, ideoq; legati nati appellantur, nullo caſu huiuſmodi excommunicationes expiandi authoritatẽ habent, quamuis ſibi ſuppoſiti eſſent, iuriſdictioniſq; ſuæ oras incolerent, ibiq; delictum excommunicatione dignum patraſſent. nam, cum horum legatio perpetua ſit, ſicut & dignitas, cui inhæret, ſi eis excommunicatos huiuſmodi abſoluendi ius eſſet, leue eſſet medios fidius priuilegium clericis eorum locorum a iure communi conceſſum, quando tam prompta & facilis eſſet perpetuo delinquentis indulgentia dempto ei Romani itineris labore.[n]

n Habens ſupradicta omnia, ex c. excommunicatis. cum doc. Ab.

Illud tamen certum eſt, legatum, qui plurium locorum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

corum iuriſdictionem habet poſſe in omnibus locis officium ſuum exercere, & loci vnius negotia moram alibi trahentem explicare.[o]

Legati Cardinales illis quoq; ius dicere poſſunt, qui ordinariorum iuriſdictioni propriis priuilegiis ſubtracti ſunt, quos exemptos vocant.[p] Et cum legati Cardinales in ſibi decreta prouintia exiſtunt, minoris legati officium ibi interea ceſſat, quamuis dignitati cohęreat.[q] Qui verò legatum quemuis apoſtolicum exequi munus ſuum prohibuerit, eouſq; excommunicationi illigatus manebit, donec integre ſatisfecerit.[r]

Sed neq; cauſę alii a ſummo Pont. delegatæ ſpecialiter legatus ſe ingerere poteſt, niſi vt ſentētiam iuſte latam confirmet, & executioni demandet:[ſ] neque ex generali legatione quamuis a latere ſummi Pontificis ſit, Epiſcopos transferre, vel eccleſiam cathedralem alteri item Cathedralis ſubiicere, nec duos Epiſcopatus vnire, aut vnum in duos partiri poteſt:[t] nec Cathedrales, vel regulares, aut alias collegiatas eccleſias, aut vllam cathedralium eccleſiarum dignitates, quæ primæ poſt Epiſcopatum in ipſis eccleſiis ſint, & ex electione conferri ſoleant, vel conferre, vel reſeruare poteſt.[v] Nec poteſt legatus alicui, vel generaliter, vel nominatim concedere, vt poſsit beneficia intra ſuam legationem ſita in ſuis manibus canonice reſignata, cui voluerit, conferre.[u] Nec valet collatio beneficii per eum facta illi, qui aliud beneficium habebat, de quo nullam mentionem fecit:[x] quod in quibuſlibet aliis habentibus conferendi poteſtatem contra eſt.[y]

Cum verò legatos cauſę ſuſceptam examinationem ad ſedem apoſtolicam detuleri, amplius de eadem examinationem ſumere prohibetur.[z]

o *c. uenit ille.*
p *c.i.de verbo.ſig.in vi. Abb.c.quod ad tranſlationem. nume. 10.*
q *c. volentes. ubi Ab.*
r *c.i.§.fi. ac iiii. diſt.*
ſ *c.ii.*
t *c.niſi ſpecialis.cum ſequen.*
v *c.deliberatione. in prin. in vi.*
u *d c deliberatione in fin.*
x *cap. fin. in vi.*
y *cle ſi de offic.ordin.*
z *c. licet tranen.*

De

De officio iudicis delegati. Tit. XIIII.

SOLENT nonnunquam ſummi Pontifices, eorumue delegati, aut alii ordinarii etiam ſummo Pontifice inferiores, cum cauſas ad ſe ſpectātes, vel delatas ipſi vel cognoſcere, vel dirimere nolunt, aut non poſſunt, alteri vices ſuas mandare, qui ad iudicium vocet, cauſam cognoſcat, decidat, exequatur, aut vnum, vel plura ex his faciat.

Non omnibus tamen facta huiuſmodi mandata valebunt. nam præterquam quod peritum eum eſſe oportet, cui delegatur, ętatisq; legitimæ, id eſt maiorem viginti annis, cui non à Principe facta ſit delegatio: * exigitur præterea, vt aliqua in dignitate ſit vel perſonatu, aut ſaltem alicuius eccleſiæ cathedralis canonicus is, qui à ſummo Pontifice, vel eius legatis delegatur. * * Principalis etiam officialis Epiſcopi, & religioſus conuentualem obtinēs prioratum, quamuis ad eum prioratum non conſueuerit per electionem aſſumi, à ſede apoſtolica, vel eius legato delegari poſſunt. officialis autem foraneus, aut religioſus monaſterii ſui prior Clauſtralis delegari non poſſunt. [a]

Epiſcopus autem, etiam ſimplici clerico delegare poteſt. [b] Et delegatio facta dignitati etiam ad ſucceſſorem eius, cui primum facta fuerit, tranſit. [c]

Sciendum eſt, quod quamuis actor iudicem habere recuſans in rei conuēti ciuitate, vel diœceſi, poſſit in alia ciuitate, vel diœceſi iudicem impetrare, vbi actor & reus diuerſarum prouinciarum ſunt, nō tamen vltra vnius diei iter eum trahere extra ipſius diœceſim debet: [d] quamuis olim vſq; ad duorum dierum iter trahere eum poſſet. [e]

Non tantum vnus ad eandem cauſam dari iudex

** c. cum vigeſimum, de offi. de lega.*
*** c. ſtatutū in priuerſi. ſancimus. de reſcri. in vi.*
a cle. ii. de reſcrip.
b glo. d. c. ſtatutū uer. ſedis apoſtolicæ.
c c. quoniam de offic. deleg.
d c. ſtatutum. §. cum autem de reſcript. in vi.
e c. nō nulli. in prin. de reſcript.

poteſt,ſed & plures.at in pluribus iudicibus dandis
duæ formæ diuerſę in vſu eſſe ſolent: nanque ita
quandoque dantur,vt(gratia exempli)ſi tribus cau
ſa committatur,ſi omnes intereſſe nequiuerint,duo
nihilominus procedant: quod cum fit, neceſſe eſt
omnes ſimul procedere,ſi nullum ſubſit impedimen
tum,quo aliqui eorum auocetur.ſed ſi vnus vel ali-
qui eorum ſint impediti, vel nolint intereſſe, opor-
tet in primis horum impedimentum aliis,qui expli
citi ſunt,notum eſſe,vel de eorum voluntate conſta
re,vt illi procedere poſsint,neq; enim valerent acta
per eos hoc non obſeruato.[f] Pontificijs autem re-
ſcriptum eum caſum duntaxat exprimens, quo non
poſsit delegatus intereſſe: ad eum quoque caſum
extenditur,quo non facultas,ſed voluntas ſe immi-
ſcendi delegato abeſſet,[g] & non ſolum de impoten
tia facti, ſed etiam iuris intelligitur: vt ſi aliquem
illorum ſeruum,vel infamem aut alio legitimo im-
pedimento detentum eſſe conſtiterit.[h] Alia eſt
forma breuior,quæ & frequentior in vſu eſt,cum ſci
licet plures ita delegantur, vt omnes, aut duo vel
vnus procedat, hic enim omittitur illa conditio,
SI VNVS NON POSSIT &c. ſed facultas ſimpli-
citer cōceditur cuiuis & delegatis procedendi,quo-
rum ſi quis alios pręuenerit incipiens de negotio
cognoſcere,aliis dempta erit poteſtas interea de eo
dem ſe impediendi,niſi is, qui pręuenit, aliqua iuſta
cauſa poſtmodum impeditus fuerit cauſam finire
vel niſi doloſe procedere detrectaret,his enim caſi-
bus aliis fieret locus.[i] ſed ſi is, qui alios præuenit,
Iuriſdictionem ſuam ita ſtabilierit, vt delegantis
morte expirare non poſsit,puta, quia partes iam ad
iudicium vocaſſet, hoc aliis quoque collegis vtile
erit,nam & ſi hunc mori contingat,poterunt nihilo
minus alii etiam mandatore mortuo hoc muneris
ſuſcipere,quaſi à collega ſibi traditum & perpetua-
tum,quamuis ipſi, dum mandator in humanis eſſet,
nihil

f c.prudētiam, in pri.

g d.c. prudentiam. §. adiicimus.

h c.ſciſcitatus. de reſcri.

i c.cū plures in vi.

nihil omnino in hoc iudicio egiſſent.[k]

Si verò delegatio facta ſit pluribus ſimpliciter, neutra ex relatis modò clauſulis inſerta. Vnuſque delegatorum ſententiam ferat, nullius mom͂eti erit ab eo prolata ſententia.[l] Quod non minus locũ habebit, & ſi delegatorũ vnus ab humanis rebus ſublatus eſſet. vno enim mortuo omnium officium extinguitur, niſi aliud mandati forma contineat.[m]

Delegatus Iudex hoc diligenter obſeruare debet, ne fines mandati egrediatur.[n] Sin nulla mandato ris forma alia appareat, formam iuris ſeruabit.[o]

Si delegatus à Summo Pontifice in aliũ hoc onus transferre velit, isq; munere iniuncto fungi detrectet, poterit eum ad ſuſcipiendum compellere, niſi ipſe malitioſe exonerare ſe ſtudeat.[p] Verùm in eo compellendo gradus, & dignitatis rationem habebit: alio enim modo aget cum viro ſublimi in loco poſito, quam cum cęteris, qui & ſi dignitatem habeant, non tamen magnopere alios excellunt. Nam exempli gratia, ſi Epiſcopo delegare quis velit, non debebit cum confeſtim his modis cogere, quibus alium inferiorem poſſet, ſed modeſtia cum eo vtetur ſupremi ordinis rationem habens: quare illi primo Eccleſiæ ingreſſum interdicet, vel ſacerdotalis officii executionem; poſt etiam ab officio ſuſpendet; & demum ſi pertinaci animo perſeuerarit, excommunicationem quoq; irrogabit. quod ſi iam ab initio ad modum contumacem ſe oſtenderit, iam tum licebit contra eum eccleſiaſtica cenſura vti.[q]

Hinc apparet, quãta ſit iudicis delegati poteſtas, in cauſa ei mandata per Summum Pontificem; cum etiam illis imperandi ius habeat, qui extra cauſam ipſo eſſent ſuperiores. quare & Epiſcopos, aliosque ſibi minime ſubiectos, quorum cauſa ſibi mandata ſit, poterit vel interdicti, vel ſuſpenſionis aliaue cenſura compellere.[r] Eiusque poteſt etiam contra extraneos officium eius impedire enitentes

k c. cum plures ĩ vi.
l c. cauſam matrimonii.
m c. vno delegatorũ.
n c. venerabi. c. ſi. extra eo. c. cũ dilecta. de reſcrip.
o c. ex parte tua.
p c. paſtora. in pri.
q c. ii. in vi. & d. c. paſtoralis, in ſi. prin. et c. ſane quia.
r d. c. ſ. ne quis

ſ c. i. *t c. ex literis.* enitentes exerceri:[f] quod & ipſius delegato permiſſum eſt.[t] Hinc conſequens eſt, vt poſsit delegatus (vbi nulla a iure pœna ſtatuta eſt) arbitrio ſuo pro delicti, & cauſæ qualitate pœnam ſtatuere in eos, qui in cauſis delegatis iudicio ſuo parere contempſerint.[u]

u c. de cauſis in fi.

Poteſt delegatus mandatum ſuum, quo totam cauſam alii delegauerat, arbitrio ſuo reuocare, dum res adhuc integra ſit, id eſt, ſi ille iuriſdictione vſus hactenus non ſit.[x] Sed & ſi hunc ſubdelegatum mori contingat, cauſa ad ſubdelegantem reuertetur.[y]

x c. quamuis. in vi. *y d. c quãuis.*

Si delegatus (quoties eum abeſſe contigerit) alicui vices ſuas commiſerit, poterit ſuſidelegatus eo rebus humanis exempto (cum & tunc cenſeatur ab eſſe) commiſſum ſibi negotium liberè diffinire, modò illo viuente iuriſdictione vti ceperit: quod non minus licebit, ſi vices ſub ea forma commiſerit, donec duxerit reuocandas.[z] Et delegatorum a ſummo Pontifice poteſtas in ſententię executione vſq; ad annum vigebit.[aa]

z c. ſi delegatus. in vi. *aa c. quęrenti.*

Poſſunt etiam, ſi eis videatur, idoneus ſententiæ executioni mittendæ in ordinarium transferre.[bb]

bb c. paſtoralis. §. quia uero ſæpe.

Cum verò iudicis delegati ſententia executionem fuerit ſortita, eius finietur iuriſdictio.[cc]

cc c. in literis.

Sed & aliis modis iuriſdictio delegata finitur, veluti, ſi lapſa ſit dies, ad quam cauſa ex mandati forma terminari debuerat, niſi a partibus prorogata ſit.[dd] aliis quoque modis finitur, qui ex voluminibus Decretalium Epiſtolarum peti poſſunt. Hoc neminem præterire volumus, nemini facilè fidem eſſe adhibendam, & ſi aſſerat ſe delegatum eſſe, niſi hoc ipſe probet, quapropter ſi quis tanquam a ſede Apoſtolica delegatus mihi iniungat, vt palam fieri curem, aliquem eſſe excommunicatum, potero ego hoc mandatum effugere, niſi ille de mandato Apoſtolico fidem faciat.[ee]

dd c. de cauſis. in prin. *ee c. cum in iure peri tus.*

De

De Officio Conſeruatorum. Tit. VX.

IVXTA Delegatorum tractatum, non erit ab re etiam de cõſeruatoribus aliqua dicere, quibus a Summo Pontifice mãdatur, vt aliquos a manifeſtis iniuriis defendãt. Et hi quidem ad ea, quæ iudicii indaginẽ deſiderãt, ſuã ptãtem nõ extẽdũt. [a]

a cap.1.de offic.delega. in vi.

Conſeruator vero dari non poteſt, niſi qui dignitatem, aut perſonarum habeat in eccleſia Cathedrali, vel collegiata: puta, Epiſcopus, Abbas, Archipresbyter, & ſimiles, ſed nec defuerunt, qui etiam officialem Epiſcopi pincipalem poſſe conſeruatorem fieri crediderint, quamuis declarationem ſummi Põtificis (vt res certior fiat) exoptarent. [b] Nec ſufficit Eccleſię cathedralis quem ſimplicem canonicũ eſſe, vt conſeruator fieri poſsit, quamuis Eccleſiæ cathedralis canonicus ad cauſas delegari poſsit. Nec poteſt quis conſeruator ſui cõſeruatoris fieri, vel eius cuius ipſe iuriſdictioni ordinarię ſubditus eſt, niſi fortè Regis, aut Reginæ, & ſi mandatum ad cauſas, (de quo titulo præcedenti tractauimus) etiam ſubdito eius, de cuius cauſa agitur, fieri poſsit.

b gio. cle. ii ver.delegatus. de reſcrip. vbi de cto.

Nec permittitur cõſeruatori extra ciuitatẽ, aut dięceſim, in qua fuerit deputatus contra aliquẽ procedere; aut aliquem extra locum itinere vnius diei remotiorẽ protrahere: quod tamen delegato partiũ cõſenſum habẽti nõ denegetur. Prohibetur etiã cõſeruator alii vices ſuas cõmittere, (exceptis citationibus, & ſentẽtiarũ denuntiationibus) niſi hoc ei ſpecialiter ſit cõceſſum: quo tñ caſu nec alibi hoc poterit facere, q̃ in ciuitatibus ſuę diœceſis, in qbus hoc conſeruatoris fungatur officio, nec niſi ꝑſonis, quas ſupra conſeruatoris munere fungi poſſe diximus.

Verum ſi conſeruatores aliis q̃ manifeſtis iniuriis ſe immiſcere nõ dubitarint, & ad ea, quæ iudicii in-

daginem requirunt, manum extendere, eo ipſo per annum ab officio ſunt ſuſpenſi: pars vero, quæ hoc fieri procurauerit, ſententiam excommunicationis incurrit; à qua abſolui non poteſt, niſi ei, quem ſic fatigauit indebite, prius de expenſis integrè ſatisfecerit, officium autem quoruncunque conſeruatorũ ipſo iure quo ad non cœpta negotia per obitum cōcedentis expirat. [c]

c habētur hæc omnia ex c.i. & c. fin. de offic. deleg. in vi.

De Officio Archidiaconi. Tit. XVI.

ARCHIDIACONVS à iure vicarius Epiſcopi eſt cōſtitutus, cleriq; vniuerſi curã habet, tam in vrbe quàm in par rochiis; pręeſt Archipresbitero, Primicerio, Cuſtodi, Sacriſtæ; imperat Subdiaconis & leuitis; Parrochiarum ſollicitudo, & ordinatio ad ipſum pertinet; iurgia ſingulorum cognoſcit; omniumq; Primus, & eximius eſt poſt Epiſcopum, & Epiſcopi oculus appellatur, quod vice Epiſcopi omnia per Diœceſim ſcrutãs, corrigat, quę correctione egere noſcuntur, niſi negotia valde ardua ſint, quę maiorem authoritatem deſiderent; ſatagitq; de conuerſatione, & exiſtimatione clericorum certior fieri, inſtaurandis Eccleſiis præeſt. Tertio quoque anno vniuerſam Parrochiam, ideſt, Diœceſim abſente Epiſcopo colluſtrat, ea corrigēs, quibus correctione ſit opus, [a] parrochiam verò propriam ſingulis annis viſitat, [b] Examinatio clericorum, qui ſunt ad ſacros ordines promouendi, eius officii eſt; & examinatio eorum, qui ſunt Eccleſiis præficiendi, quos etiam ipſe coram Epiſcopo ſiſtere debet. [c]

a c.i. eod. titu.
b c. mandamus.
c c. ad hæc.

Ipſius item hæ ſunt partes, Euangelium in Miſſę ſacrificio pronunciare, aliive ex Diaconis pronunciandum iniungere, & cum Epiſcopus miſſam eſt ſolennem celebraturus, ipſe leuitas de eorum officio

inſtruit,

inſtruit,& iubet veſtes ſacras induere, & omne denique officium eccleſiaſticum ipſe diſponit, Lectiones aut reſponſoria in matrice Eccleſia præſcribit, vel audit, ita, vt nemo Euangelium,ſacramùe Epiſtolam, aut reſponſoria, aut aliã quamlibet lectionem in eccleſia Legere, aut canere poteſt, niſi prius ab Archidiacono exauditus. Acoluthis quoque ipſe officia diuidit, præcipiendo quis eorum candelabra,quis thuribulum geſtare, & quod quiſque minorum in Eccleſia munus obire debeat. [d] Idem vaſa vſibus Eccleſiæ dicata cuſtodit, [e] Pecuniam Eccleſiæ a piis hominibus Eleemoſinæ cauſa datam accipit,& Epiſcopo reddit,Diaconorum delicta Epiſcopo aperit.Sacerdoti ieiuniorum & ſolennitatum dies ipſe notos facit. Archidiacono verò abſente hęc omnia munera proximus illi Diaconus ſubit, [f] Prælatos idem Archidiaconus in ſede locat, [g] nam miſsio in poſſeſeſsionem corporalem beneficiorum,& dignitatum eius officii eſt. [h]

Non tamen,aut animarum curam citra Epiſcopi mandatum committere poteſt, [i] aut in aliquos ſententiam promulgare: [k] aut aliquem extero Epiſcopo ordinibus ſuſcipiendis commendare: [l] aut in monaſteriis iuriſdictionem habere,niſi conſuetudine pręſcripſerit.[m] Et hũc Diaconum eſſe oportet. [n]

d c. ii.
e c. iii.
f c.perlectis.§.hi sũt ordines 25. diſtin.
g c. vt noſtrum.
h c. ad hæc
i c cũ ſatis.
k c. Archidiaconis.ubi gl. & doct.
l c.ſignificaſti.
m c.fin.
n c. i de æta. & qualita.

De officio Archipræsbiteri. Tit. XVII.

ARCHIPRESBITER cæteris Præsbiteris eminet,ac pręeſt; collectam indicit,vel is, cui ipſe iniunxerit; horiſq; ſuis in Eccleſia reſidere tenetur: Epiſcopo abſēte vice eius offitiũ inchoat. Ipſo vero Epiſcopo ſolennē miſſam celebrante ſacerdotes monet, vt veſtes ſacras induant idem Eccleſiæ Cuſtodem monet,vt det operam, ne in ſacra-

rio ſancta Euchariſtia vnq̃ deſit, quæ ęgris propinari valeat. Aegrotantium quoq;, & eorum ex diœceſi, qui ad ciuitatem veniunt, hanc curam gerit, vt præſtò ſint eis petẽtibus ſacerdotes, quibus poſsint crimina fateri, ne ſine ſacramentis Pęnitentiæ, & Euchariſtiæ animam exhalent. omnia deniq; eius officii prouiſionem expectant, quę ſacerdotum miniſterio perficiuntur, his tamen exceptis, quæ prohibita nominatim ſunt: quare ad eum ſpectabit fontiũ benedictio, infirmorum ſacro oleo perunctio, Pœnitentis ægri conſulto prius Epiſcopo reconciliatio. idẽ cæteris ſacerdotibus pœnitentiam iniũget, horas dĩcendis officiis partietur, ſacriſq; diebus, & pręſertim Deo dicatis, aut ipſe miſſam ſolennem dicet, aut aliĩ hoc munus delegabit. item Chriſtianis efficiẽdis, infantibus baptizandis, & ad ſuccurrendum nihil a ſacerdotibus ſine Archipresbyteri fiet pręcepto.

Archipresbyteri vero officium illius, qui municipia aut rura colat, & regat (q & Decanus dicitur) eſt curam habere laicorum, & presbyterorum, qui eccleſias minores Archipresbyteratui ſubiectas, adminiſtrant: grauiaq; delicta, ſi q̃ inciderint, Epiſcopo ſignificare, nihil tñ audeat ſibi arrogare cõtra ea, quę ab Epiſcopo fuerint decreta. Eſt tamen ſciendum ꝙ tam is Archipresbyter, q̃ vrbanus parent Archidiacono.[a] Et vtrunq; Presbyterum eſſe oportet.[b]

a c. i. & toto titulo.

b c. i. de æta. & qualita.

De officio primicerij, ſeu cantoris. *Titu. XVIII.*

PRIMICERIVS, qui & alio vocabulo a quibuſdam appellatur, Cantor ſeu Præcentor, Archidiacono ſubeſt, quemadmodũ etiam Archipresbyter: curamq; hãc pręcipuam gerit, vt Diaconis docendis, reliquiſq; gradibus, & ordinibus eccleſiaſtici

ecleſiaſticis incumbat:& iuxta conſuetudinem Diaconis præſcribat lectiones, quæ ad nocturna officia clericorum pertinent.[a] Eiuſdem eſt præfigere, qua hora ſignum campanę peluis tinnitu officiis celebrãdis dari debeat, & in eis per clericos munia diuidere. Itẽ ordinẽ & modũ canẽdi in choro prę figere, pro ſolennitate, & tẽpore. &, ſi qua re baſilicis ſarciendis opus eſſe viderit, ſacerdotem monere. Ipſe Epiſtolas Epiſcopi pro diebus ieiuniorum ſacerdotibus parochis per oſtiarios reddi curabit: clericos, quorum errores cognouerit, idem coercebit. quos verò ipſe coercere non valebit, eorum commiſſa Epiſcopo reteget. Baſilicarum ipſe ponet cuſtodes, & tabulam (quam matriculam vocant) ipſe diſponet. eo autem abſente hæc curabit, qui illi lege, vel eruditione proximus fuerit.[b]

a c. unico eo. titu.

b c. perlectis. §. ad primiceriũ. xxv. diſt.

De Officio Sacriſtæ, & Cuſtodis. Titu. XIX.

SACRISTA, ſeu (quod idem eſt) Theſaurarius, ſacra vaſa, eccleſiaſticas veſtes, & totum eccleſiaſticum theſaurũ queq; ad luminaria, ſeu cerea, ſeu oleo madentia, pertinenti, cuſtodire tenetur.[a] ipſe oſtiarium Baſilicarum conſtituit: thus incendendũ præparat, curam chriſmatis ſuſcipit conficiendi, & baptiſterii inſtruendi, & luminarium in ſacrario, & ſacrificiis præparandorum.[b] ſubeſt autem (vt ſupra diximus) Archidiacono. Cuſtos verò eccleſiæ is dicitur, cui ea, quæ eccleſiæ competunt, cuſtodienda traduntur. &, cum multa ad eum ſpectent, quæ ex ſacriſtæ officio iuxta diuerſam conſuetudinem videntur eſſe, inferior tamen cuſtos eſt Sacriſta. Et hæc propria ipſius ſunt munera, vt horarum canonicarum ſigna det tintinnabulorum

a d c per lectis. §. ad theſaurariũ c i. extra eodem.

b d. c. ad primiceriũ.

pulſatione Archidiacono iubente, cui cum ſubſit, in omnibus parere tenetur. Palia, vel lintea altaris, omniaq; Eccleſię vtenſilia perpetua cuſtodia ſeruare debet; accẽdendis, vel extinguendis lãpadibus vigilẽ ſe præbere, ne aut ſuprà modũ ardẽtes nimium olei abſumant, aut minus illucentes obſcuriorẽ eccleſiam relinquant. Diligenter etiã curet, ne thuris vnquam ſit inopia; atque vt panis & vini ad miſſæ ſacrificium omni tempore copia ſuppetat, omneſque oblationes, & eleemoſinas, ſeu decimas Archidiacono conſentiente (dum Epiſcopus abeſt) fratribus diuidat.

At ſi is exequendis cuſtos minus vigilem ſe præſtiterit, erit ab Archidiacono obiurgandus, vt ſe vltrò ipſe corrigere velit, ſin nihil Archidiaconi caſtigatio profuerit, Epiſcopus ab Archidiacono monitus, alio in locũ eius ſubſtituto eum exturbabit.

Hi ergo tres, de quibus proxime diximus, triumuiri ſunt, quibus tanquam tribus validiſsimis columnis fulcitur eccleſia, ipſiuſque nititur ſalus. ſ. Archidiaconus, Archipræsbiter, & Cuſtos: Quare nemo niſi optimus, idemq; vigilantiſsimus ad hæc officia eſt admittendus ne qua negligentia, aut ſocordia in Dei Eccleſia notari poſsit. k

k *Tot. ti. extra. eo.*

De officio Vtriuſque Vicarij. Tit. XX.

CVm frequenter eueniat Clericos neceſſariis cauſis impeditos non poſſe officiis ſuis, tam in diuinis celebradis miniſteriis, quàm in iure dicendo ſupereſſe. Idcirco permittunt leges, vt, cum id euenit, liceat eis aliorum opera vti, & ſibi legere viros idoneos, quibus tutò poſsint vices ſuas mandare, quos propterea vicarios appellant.

Hi verò (vt diximus) vel ad diuina miniſteria

celebranda conſtituuntur, vel ad Iuriſdictionē exercendam.[a] nam et ſi parocham eccleſiam habentes non per vicarium, ſed per ſeipſos illi deſeruire teneantur in ordine, quem ipſius Eccleſię qualitas requirit: tamen quia fieri poteſt, vt parocha Eccleſia, quam habent dignitati, vel præbendæ Eccleſiæ maioris ſit annexa: id vbi accidit, licebit ei, qui talem habuerit præbendam, vel dignitatem (cum eximiam eam habere debeat, & oporteat in primis maiori Eccleſiæ deſeruire) vicarium perpetuum in parrocha Eccleſia ſubſtituere, qui ex illius Eccleſiæ reditibus congruam portionem hoc nomine percipiet.[b]

Siue igitur hac cauſa, ſeu alia quis excuſetur, quominus teneatur ipſe beneficio deſeruire, huius officium vicarius ſupplebit, Epiſcopi tamen conſenſus exigitur in hoc vicario conſtituendo: quo adhibito, neque per ipſum Rectorem dominum, neque per ſucceſſorem eius poterit amoueri, portioneve ſua defraudari, niſi aliqua culpa id meritus fuerit.

Idem pluribus Eccleſiis vicarius perpetuus eodem tempore eſſe non poteſt.[c] Et qui dum alicuius eſſet vicarius perpetuus in diuinis, beneficium curatum poſtea eſt adeptus, amplius Vicarius eſſe non permittetur.[d] Atque vt Vicarii perpetui in Eccleſiis, quarum Vicarii ſunt, reſideant, & ſe in presbiteros (vt eorum cura exigit) faciant promoueri, per ſubtractionem prouentuum, aut vicariatuum compellunrur.[e]

Sed & Clem. V. conſtituit, vt in huiuſmodi Vicariatibus perpetuis ea obſeruentur, quæ de Eccleſiis curam animarum habentibus, agnitione aliarum amittendis, ac de ipſarum Rectoribus promouendis ad Sacerdotium, deque eorum ætate à iure ſtatuta eſſe noſcuntur.[f] Clerici in presbiteratu, vel in aliis inferioribus ordinibus conſtituti, in Vicariatibus Eccleſiarum, quos adepti ſunt, alios

a glоſſ. in Rub. eo. tit.

b c. extirpandæ. §. quia uero de præb.

c c. ii. extra eo.

d c. pen. extra.

e c. clericos extra eo.

f cle. uni. eo. tit.

alios ſibi ſubſtituere non poſſunt.[g]

Et hæc de his vicariis qui in diuinis ſubſtituuntur. Pauca etiam dicamus de his qui ſubrogantur in iuriſdictione, qui etiam quandoque officiales, quandoque miſsi dominici appellantur.[h] & quorum creditur ordinarium eſſe officium.[i] Vicarius autem Summi Pontificis quem in vrbe relinquit, ſciat iuriſdictionem ſuam extra vrbem non protendi.[k] Quamuis in officialem Epiſcopi per officium generaliter ipſi traditum cauſarum cognitio transferatur, poteſtatem tamen inquirendi, corrigendi, aut delicta vlciſcendi, ſeu aliquos à ſuis beneficiis, vel adminiſtrationibus amouendi, transferri nemo dixerit, niſi nominatim hęc quoque tradita ſint,[l] neque beneficia conferendi,[m] nec literas comendatitias ad ordines ſuſcipiendos concedendi.[n] Et poſtremo ſciendum huiuſmodi Vicariam curam laico credi non poſſe.[o]

g c. clericos extra.
h gl. cle. ii. ver. officiales. de reſcrip.
i glo. c. ii. eo. hoc titu. in vi.
k c. pen. extra eo.
l c. ii. in vi.
m c. fin. in vi.
n c. cum nullus. §. i de temp. ordin.
o c. in noua. xvi. quæſtio. vii.

De viſitatione per Prælatos facienda. Titu. XXI.

QVI ad Præfecturas, & populorum, vel eccleſiarum regimina vocati ſunt, excubare oportet, aſsiduèque explorare, quænam vitia animarum ſibi creditarum ſaluti officere videantur, quæve res profuturæ ſint, & illa pro viribus euellere conari, hæc impigrè præſtare, & ſollicitè miniſtrare: Atque vt morbi confeſtim habita notitia promptius, & tutius ei manus medica adhiberi poſsit, propterea debent Epiſcopi quolibet anno ſemel diœceſes ſua inuiſere; ſin valetudine impediantur, quominus ipſi hoc officium exequi poſsint, poterunt illud alii demandare.[a] Hæ vero erunt prælati partes, cum eccleſias ſuas inuiſit, nempe, vt propoſito verbo Dei

a c. decreuimus. c. epiſcopum. x. q. i.

quærat

quærat de vita, & conuerſatione miniſtrantium in eccleſiis,& aliis locis diuino cultui addictis: & cum de aliquibus lœuam famam eſſe ortam viderit, ipſorum ordinariis id notum faciet, ſi iudicarit expedire, vt ſuper his ſolenniter inquirant: notoria verò crimina.quę examinatione non egent,vlciſci poterunt.[b] Prouidebitque,vt, ſiqua forte baſilica deſtituta fuerit,reſtituatur.[c]

Viſitandi autem poteſtatem habent Cardinales, legati,vel nuncii Apoſtolici,[d] Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Archidiaconi, Decani. hi tamen duo poſtremi non ſuo,ſed Epiſcopi nomine viſitant, niſi forte lunga conſuetudine pręſcripſerint ius ſuā parochiam viſitandi,& deniq; vnuſquiſque pręlatus iuriſdictionem habens, & viſitandi ius habet,[e] quòd nulla præſcriptione amittet.[f]

Archiepiſcopus vniuerſam ſuam prouinciam arbitratu ſuo viſitare poteſt,quamuis non ſint eius ſuffraganei negligentes, necnon viſitationem iterare adhibito ſuffraganeorum cōſenſu, & forma quadam ſeruata,& procurationes, id eſt expenſas à locis excuſsis accipere poteſt ,dumq; ita viſitat,poteſt crimina ab his audire, qui ſuffraganeis ſuis ſubditi ſunt, eosq; ſoluere.[g] Viſitabit tamen in primis eccleſiæ ſuę capitulum, mox totam ciuitatem cum diœceſi, maiores eccleſias,& minores pariter excutiendo,itē clericos & populum: ſin commodus ei ad ſingulas eccleſias,tutuſque acceſſus non fuerit, ad aliquem locum commodum omnes clericos, & laicos euocabit:poſt omnes prouincię ſuæ partes peragrabit ſuffraganeos ſuos,eorumque ſubditos, eccleſiarum capitula,eccleſiasq; omnes,monaſteria, aliaq; religioſa & pia loca,cleros, & populos pariter luſtrando, & examinando:quòd Inno. iii. quemadmodū & multa alia in hoc propoſitum ſumma ratione conſtituit.[h]

Sunt tamen & quidam viſitatores generales,quos generale capitulum conſtituit, qui ſuperiorē viſita-

b c.i.§.ſa ne de cenſi. in vi.

c. d.c. decreuimus.

d c.procu rationes. de cenſi.c. nam dамus. vbi Abb.de offi. ordi.

e Abb. c. cum apoſtolus. iii. not. de cenſib.

f c. cum ex offici. de præſcrip.

g. c.ſi. & c.i. §.ex quo & §. ſeq.de cenſi. in vi.

h c. i. de cenſi. in vi.

torum veſtigia diligenter inquirere tenentur, eorumque crimina, & culpas futuro generali Concilio referre.[i]

Laicis vero magiſtratibus, & ſi prouincias peragrare congruat, id tamen in vſu non eſt.[k]

i fi. de ſtatu mona.
k l. congruit. ff. de offic præſi. Cran. conſi. ccxxxviii. col. viii. in fin.

De Procurationibus. Titu. XXII.

SED nè Prælatis hoc viſitationis officium diſpendio ſit, ſi ſuis ſumptibus peregrinentur, congruæ expenſæ eis ſubminiſtrandæ ſunt ab eccleſiis, ad quas viſendas acceſſerint, quas expenſas procurationes appellant: à quarum ſolutione nulla preſcriptio excuſat, & ſi ab illis excuſare poſſit, quę vel inſtitutionis, vel conſuetudinis iure pendunttur.[a] Procurationes autem prædictas nemo ante perfectam viſitationem impune percipiet.[b] Et cum Inno. iiii. prohibuiſſet in pecunia numerata procurationes ſolui. Bonifacius tamen viii. moderatus eſt, vt ab inuitis quidem, (quod & ab Inno. ſtatutum fuerat) pecunia pro his alimentis exigi nō poſsit, à volentibus autem, & vltro offerentibus pecuniæ loco alimentorum accipiendi poteſtatem facit, adiiciens ne vna & eadem die præter vnam procurationem accipere quis poſsit, tametſi ea die plura loca inuiſiſſet, quæ ſingula integris procurationibus dandi ſoluendo eſſent.[c]

Sed & ne procurationes hæ immoderatè darentur, plura emanarunt Pontificum Decreta ſtatuentia, quid vnuſquiſque Prælatus habita perſonæ & dignitatis omniumq́ue cautionum ratione accipere poſsit.[d]

a c. accedentes, vbi glo. fi. & c. cum ex offici. de præſcrip.
b c. ii. de cenſi. in 6.
c c. fœlicis de cenſib. in vi.
d c. cum Apoſtolus i princ. de cenſi. c. i. §. procurationes. eo. tit. in vi. c. vnico. in extrauag.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS.

De Clericis regularibus, & eorum ſtatu. Titu. I.

NVnc videndum de clericis regularibus, ſeu religioſis, quod idem eſt nam et ſi multa ex his, quæ ſupra tradidimus etiam his conueniant, tamen quia & quędam iura præcipua habent, ea quoque tradenda ſunt. Regulares autem dicuntur clerici, a regula ſpeciali in quam iurarunt:& ſunt illi, qui per emiſsionem profeſsionis, vel paternam deuotionem ſequenti ratihibitione Prælati imperio ſub aliqua ſpeciali & probata regula ſubiiciuntur.[a] ſi tria ſubſtantialia profeſsi fuerint, Paupertatem, obedientiam, & continentiam. neque enim ſatis eſt vnum vel alterum ex tribus iuraſſe ſupradictis vel vouiſſe, vt regulari dici poſsit, quamuis religio illa a ſede Apoſtolica recepta eſſet.[b]

a Hoſtië. in ſumma.

b Abb. in Rub. eo. tit. gl. cle. i ver. obediẽtiam. de religi do mi. glo. cle. cum ex eo. verſ. tertio, de ſenten ex commu.

Fit autem duobus modis profeſsio, expreſſe, & tacitè expreſſa eſt profeſsio, quæ & ſolennis merito appellari poteſt, cum nouus monachus profeſſurus coram Abbate, vel Priore, alteriusve nominis Prælato eius religionis, quam ſibi ipſe delegit, promiſſionem accipiente vel coram ſimplici etiam monacho à Prælato mandatum habente, conuentu præ-

ſente vniuerſo huius ſentētiæ promiſsionem ēmittit, ſeſe Deo ac ſanctis eius, & Prælato promittere; quantum ſibi opis Deus dederit, adhibiturū, vt continentiam, quam pro humana imbecillitate poterit, ſeruet incorruptam; vtque Prælato obedientiam & obſeruantiam ex regulæ præceptis debitam præſtet; malamque vitæ conſuetudinem, & mores (ſi quos hactenus corruptos habuit) in melius deinceps mutet. teſtari etiā ſimul debet, ſeſe bona ſua repudiare.

Qua promiſsione exhibita profeſsionis habitum ſuſcipiet.[c] ſolent enim huiuſmodi generis clerici plerumq; nondum iuratos, nec religioni addictos homines qui nouitii vocātur à veteranis, quos profeſſos vocant veſtium diſcrimine ſegregare: ſiue id diſcrimen coloribus veſtium diuerſis, ſeu veſtium modo, & forma inter ſe differenti notetur.[d] Quæ diuerſitates oculis patentes ſunt. Sed & aliis quoque modis non tamen ita manifeſtis, hęc duo veſtium genera ſecernuntur. nam vel diuerſis locis ſuſcipiuntur, puta tyrones, id eſt nouitii ſuas veſtes in monaſterio ſumunt, initiati quos profeſſos vocant in eccleſia ante ſupremum altare, vel huic duntaxat profeſſorum veſti benedicitur non illi nouitiorum, vel hæc ab vna certa perſona, puta Abbate vel Priore tātum conferri poteſt illa nouitiorum etiam ab aliis Abbate inferioribus, vel aliis demum diebus ſolent profeſsi indui, aliis nouitii.[e]

c Spec. in tit. de regular.

d clem. eos qui de regular.

e c. i. in fi. de reg. ī vi. d. cle. eos. in fi. c. ſtatuimus in fi. eo. titu.

Sed ne quiuis temere & inconſulte, & repentino quodam animi impetu quaſi vento incitatus, (quòd non raro accidit) potius quàm certo animi iudicio religioni quandoque ſe deuoueat, quam deinde pœniteat eſſe profeſſum, dum eius aſperitatem ferre nō poteſt, conſtitutum anni integri eſt tempus, quo in monaſterio, profeſſorū regulis ſolutus, moretur experturus, an ea ſibi vita placeat, & tolerare eum poſſit; & quo tempore viciſsim eius vita & mores à Prælato ſpectari, & cognoſci poſsint, ante quod li-

berum eſt nouitio ad ſeculũ arbitratu ſuo reuerti.[f] Et Abbates,qui cuiuſuis generis homines quoſlibet ante ſupradictũ tempus ad profeſsionem admiſerint,canonicas pœnas non euadent.[g] Tametſi etiã interdum ante anni lapſum poſsint profeſsionem admittere, quę valitura etiam ſit, vt cum nouitius eo tempore ſatis ſe periculum ſui feciſſe ipſius aſſerit, ſeque ad omnia regulæ onera conſtanter ferenda affirmat.[h] Sed & anni tempus quandoque Prȩlati arbitrio,vel ad biennium, vel ad triennium produci poteſt,& ante id profeſsionem admittere detrectare poteſt.quid enim ſi nouitii conditio, & vita Prȩlato omnino ignota ſit? & de eius moribus nullam antea notitiam habuerit?[i]

In mendicantibus autem monachis, propria quædam iura ſeruantur. nam ſi quis eorum regulam etiã expreſſe ante probationis tempus ſupradictum,quãuis prælato accipiente,fuerit profeſſus,ei tamen regulę non erit præciſe obligatus:ſed modò alii cuiuis regulæ ſe addicat,eamque obſeruet, nihil ei poterit crimini adſcribi,quòd hanc deſeruerit.quod cum in prædicatoribus ſolum, & minoribus religioſis ab Alex.iiii.ſtatutum eſſet, ad omnes deinde cuiuſuis generis monachos,mendicantes, ſcilicet, heremitas, & Carmelitas à Bonifacio viii.extenſum eſt.[k]

Tacite autem fit profeſsio, veluti ſiquis vltra probationis tempus in monaſterio permãſerit indiſcretum habitum gerens, & aliis modis,[l] puta ſi actibus profeſſorum vltrò ſciens ſe ingeſſerit.[m] In aliis autem religionibus profeſsio expreſſe vel tacite fieri poteſt intra annum: ſed expreſſe emiſſa etiam ſeculari habitu non mutato illi religioni prȩciſe obligat, quam profitens eſt profeſſus. Tacite verò facta infra probationis annum per ſuſceptionem habitus, qui profitentibus tantùm datur, non illi ſpecialiter,cuius habitus eſt ſuſceptus,ſed generaliter religioni alicui recipientem obligat, ſi ætatis aptæ ſit

ſciens,

f c.conſulto, et c. pen. eo.titu.

g c.ad apoſtolicam.

h d. c. ad apoſtolicã.

i Abb. d. c.ad apoſtolicam.

k c.non ſolum.c.ſeq.in vi.

l glo. cle. eos. ver. deinceps eod. titu.

m Ab. c. vidua.per illum text. extra eo.

n c. conſtitutionem de regul. in vi. *o d. clericos.* *p c. conſti. de regul. in vi.* *q gl. d. cleri. cos. ver. ætate.* *r i. c. quia in inſulis. vbi Ab.* *ſ c. beneſi. in vi.*

ſciens, & voluntarius, & triduo perſeueret.[n] At ſi tacite quidem profeſsio facta ſit, ſed per geſtationem indiſtincti habitus anno integro factam, non dubium eſt hac ratione illi ipſi regulæ obligatum eſſe, cuius habitum induerit, niſi huiuſmodi habitus in colore ſciſſura vel forma ſe diſtinctum patenter exhibeat ab habitu profeſſorum.[o] Supradicta in illis procedunt, qui iam puberes facti religionem ingreſsi ſunt. Is vero, qui monaſterium ante xiiii. annum, vt monachus efficiatur, ingreditur, niſi eo completo profeſsionem faciat in ſequenti, vel habitum religionis ſuſcipiat, qui dari profitentibus conſueuit, ſeu profeſsionem à ſe prius factam ratam expreſſe habeat, liberè poteſt intra ipſum ſequentem annum ad ſeculum remeare, quòd ſi per totum ſequentem annum in monaſterio permanſerit, vbi profeſſorum, & nouitiorum ſunt habitus diſtincti, profeſsionem per hoc feciſſe, vel ſi quam prius fecerat, ratam habuiſſe videtur; niſi tanta indiſtinctio ibi habitus habeatur, quòd & profeſsi & nouitii, ac etiam alii communem vitam cum eis ducentes ſimili penitus habitu induantur.[p]

In omnibus autem generaliter, qui aliquam regulam profiteri voluerint, pubertas exigitur. id eſt in maſculis ætas quatuordecim annorum, in fœminis duodecim.[q] Sed & quandoque plena pubertas requiretur. ideſt decem & octo annorum, vt ſi congregatio ſit difficilis, vel regula valde anguſta.[r]

Beneficium autem illius, qui religionem ingreditur, non eſt intra probationis annum alicui conferendum, niſi vel ipſius acceſſerit aſſenſus, vel manifeſtis indiciis colligatur decreuiſſe eum vitam abſolutè mutare, vel profeſsionē expreſſam ediderit, aut demum profeſſorum habitum ſciens receperit: ſed interim alius ei beneficio miniſter dabitur aſsignata ei congrua de illius prouentibus portione.[ſ]

Hoc etiam valde prouidendū eſt, ne cui monacho

de

de monaſterio in monaſterium temere migrare permittatur, nec peculiare quicquam habere, ſed monaſterium ſuum deſerens ad illud competenti coerctione redire compellendus eſt:[t] ad arctiorem tamē regulam migratio concedetur, dum venia à Prælato ſit petita, quamuis non impetrata.[u] Et religioſis mendicantibus Martinus iiii. interdixit, ſub excommunicationis pœna, ne quouis quæſito colore ad aliquem non mendicantium regulam ſe transferant.[x] & Clem. v. conſtituit quoſlibet mendicantes, qui ad non mendicantium ordines etiam authoritate Apoſtolica trāſierint, à Prioritatibus, adminiſtrationibus, officiis, vicariatibus, & aliis quoquo nomine vocentur, repelli debere.[y] Atque, vt omnibus religioſis paupertatis onus ferendum ſit, his tamen magis obſeruandum præcipitur, qui fratres minores appellantur Beati Franciſci regulæ addicti, vt eiuſdem Clementis conſtitutione continetur.[z] Non omittendum eſt nemini licere nouam religionem inſtituere: ſed quicunq; ad religionē ſe ſe conuertere voluerint, vnam ex olim inſtitutis, & ab Eccleſia receptis optent. & conſequenter qui voluerint religioſam domum fundare, ex veteribus religionibus accipere debent.[aa] Probatæ autem religiones ſunt principaliter, Baſilii, Benedicti, Auguſtini, Franciſci. A quibus tanquam fontibus cæteræ omnes manant.[bb] Et hactenus ſatis de regularibus dictum videtur.

De Vita & honeſtate Clericorum. Tit. II.

CONGRVIT, vt clerici omnes, quemadmodum in ſortem Domini ſunt vocati, & à populo officiis & ordinibus diuiſi ſunt, ſic etiam ſumma ope nitantur, & ſtudeant, vitæ integritate ac ſanctitate cæteris ſe ſe præſtare, vt aliis documento ſint,

t c. Ioānes.
u c. licet.
x c. i. extrauag. commu.
y cle. i.
z cle. exiui de paradiſo. de ver. ſigni.
aa c. fi. extra. de religio. domi.
bb ſumma Angeli. uerbo. religioſus. col. ii. ubi a poſt. et Boer. tract. de uita & ſta. hære.

to ſint,& diſciplinæ,& lucernam ſuam ardentem pa lām manibus præferentes olei nunquam copiam nō habeāt;ne eorum ſimiles ſint,qui lucernę, vt ardeat, tantum lichnum emungunt, & manu contrectant, olei autē nihil inſtillant: quapropter certa ſacris canonibus præcepta eorum vitæ inſtituendę, & moribus caſtè informandis tradita ſunt. Nam interdū his conſulunt,quid eos maxime deceat,quidve eorū gradu indignum ſit,quid quemque clericum ſequi, aut quid fugere oporteat, interdum etiā ſeuerè imperant & bonæ apud homines famæ in detrimentū, ſalutisq́; æternæ iacturā minātur,& demū, quia præſentia ſæpe magis metui ſolent,quàm futura,& quę terreſtria bona auferunt, quam quæ cœleſtium futurum diſpendium portendunt,modo officia,modo beneficia,adimunt,ſuſpendunt, interdicunt, & Chriſtianorum conſociatione priuant.

Curare igitur debēt hi,vt grauitatem in actibus, ſermonibus,veſtibus, & omnibus moribus, & omni deniq; vita præ ſe ferant,hinc Inno.iii.ſanxit,ne clerici officia & commercia ſecularia exerceant, præſertim inhoneſta; mimis ioculatoribus, & hyſtrionibus operam ne impendant;& vt tabernas fugiant, niſi forte neceſsitate adducti,puta,dum peregre proficiſcuntur;aleis,& taxillis ne ludant, nec ludentibus interſint; coronamq; & tonſuram in capite vt ferant ſeq; in officiis eccleſiaſticis tantum, aliiſque honeſtis,& vtilibus ſtudiis exerceant,quod ſanctius etiam poſtea firmatum eſt. per Leonem x. piæ memor. in Concilio Lateranenſi. Veſtibus autem vtantur neq; effuſa prolixitate nimium luxuriantibus, neque anguſta ſupra modum breuitate ſordeſcentibus; omnium deniq; veſtium, & ornamentorum quę clericorū vſui ſint, formam quàm exactiſſime Innocen.idem præfiniuit.[a] Clemens etiam V. pœnam ſanxit aduerſus clericos,qui decori ſui metas nō ſeruantes veſtibus nimium mollibus vſi fue-

a c. clerici hoc titu.

rint

rint,nam beneficia habentibus fructus beneficiorũ ſemeſtres adimit:beneficiis aũt carentes clericos,ſacris tamen ordinibus inauguratos omnibus excepto præsbiteratu ſex item menſes ad beneficia Eccleſiaſtica aſpirare vetat, quod ad alios deinde neque beneficia,neque ordines ſacros conſecutos clericos extendit,qui prohibitas veſtes & tonſuram ſimul geſtauerint. At,qui dignitatem habent vel perſonatum,vel beneficium,cui animarum cura incumbat, ſi citra iuſtam cauſam interdictis veſtibus vſi fuerint, anni vnius fructuum iactura ſuorum beneficiorum damnantur.[b]

Item prohibentur clerici cauſa lucri negotiari.& monaci ſuo nomine cõductas poſſeſsiones tenere.[c] Item clericis ad ſacros ordines promotis tabellionatus officium per beneficiorũ ſubtractionẽ interdicitur.[d] & generaliter quis officia vel negotia & ſi alioqui turpitudine vacantia exercentes,ſi tamẽ clericis interdicta ſint, a pœna immunes nõ abeunt,nam ſi tertio moniti a negotiis eiuſcemodi ſecularibus ſe non amouerint,priuilegiis omnibus priuãtur,quę clericorum bonis a iure conceſſa ſunt.[e] Et quandoq; etiam ſeuerius puniuntur, ſi eorum contumacia,& mores hoc mereri videantur.[f]

Quinimo & Alex.iii.edixit,vt nulli religioſo poſt votum religionis ſuſceptum & poſt factam profeſſionem ad Phiſicam,vel leges ſeculares legendas exire liceat,pœna etiam violatoribus addita.[g]

Quam Alexandri Conſtitutionem Honorius iii. poſtea ſic declarauit; vt eius tranſgreſſor ipſo iure ex canone latę ſentẽtiæ excõmunicationi cẽſeatur obnoxius;eamque extendit,vt Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Præpoſitos, Cantores,& alios clericos perſonatus habentes,& presbyteros complectatur.[h] Sed rurſus Honorii legem Bonifacius viii.ſic interpretatus eſt, vt eos non includat, qui Eccleſias parrochas obtinent, quandiu ad ordinem

Sacer-

b cle. ſi.

c c. ſecundũ inſtituta ne cler. vel mona.

d c. ſicut

e c. fin.

f cle. i.

g c. nõ magnopere.

h c. fin.

Sacerdotalē non ſunt promoti; niſi ſub ſe habeant ſacella, in quibus inſtituantur clerici perpetui nequeũtes ab eis citra cauſam legitimam remoueri.[i] aliaq; in hanc rem vtiliſsima eadem conſtitutione idem Bonifacius comprehendit. Nouiſsime quoque ex Concilio lateranenſi ſub Leone x. ſtatutum eſt, ne quis in ſacris ordinibus conſtitutus, in gymnaſiis generalibus, vel alias publicè audiendæ Philoſophiæ aut poeſis ſtudiis vltra quinquennium poſt Grammaticam aut Dialecticam, ſine aliquo ſtudio Theologiæ aut iuris Pontificii incumbat, verùm exacto quinquennio ſi illis ſtudiis inſudare voluerit, liberum ſit ei, dum tamen ſimul aut ſeorſum Theologię, aut ſacris canonibus operam nauet. Et hæc quidē ab illis patribus ſtatuta ſunt, ne clerici humanarum literarum illecebris capti Theologiæ ſtudia omittant, cui eos omni cura vacare conuenit, cum infectas Philoſophiæ & poeſis radices & aliunde ortas peſtes per hanc ſanare, & purgare debeant.[k]

Prohibentur quoque clerici ſacrati procuratores aut miniſtri in iudicio ſeculari laicorum eſſe.[l] quemadmodum etiam prohibentur procurationes oppidorum, aut rurium, aut quaſlibet ſeculares Iuriſdictiones hominum ſecularium vice & nomine ſuſcipere, & exercere, niſi ab eccleſiaſtico miniſterio velint eſſe alieni, & religioſi clerici ſeuerius etiam puniri velint.[m]

Cuiuſuis autem ordinis clericus quamuis nondum ſacer effectus ſanguinis iudicium ad mortem aut membri mutilationem inferendam exercens honore priuatur & loco.[n] Et non modo ſanguinis ſententiam dictare, aut proferre, aut ſanguinis vindictam exercere non debet, ſed neque, vbi exerceatur intereſſe, nec literas dictare, aut ſcribere in ſanguineam vltionem mittendas, nec viris ſanguinum vllis tanquam eorum dux præfici poteſt.

i c.i.in vi.

k c. fin.

l c ii.

m cap. ſed nec.

n c. clericis in ſacris. ubi Abba.

Item præsbyter, Diaconus, Subdiaconus à Chirurgicæ artis exercitio repelluntur, qua aduſtio, vel inciſio aliqua irroganda ſit, aliiſq; artibus, quibus ſimilia officia ineſſe neceſſarium ſit.[o] Clerici quoq; arma portantes, & vſurarii excommunicantur.[p] Et clericus percuſſor, qui ſe non corrigit, deponendus eſt. Epiſcopus autem, cuius mandato mulier ob delictum ſeuerè nimium flagris ſeu fuſtibus cœſa fuerat, duobus menſibus à miſſarum adminiſtratione Gregorii Pōtificis Romani decreto ſuſpenſus eſt.[q]

Venationes item & aucupia à clericis omnibus aliena eſſe debent.[r]

Iam ex ſupradictis nemo non iudicare poteſt, quã deforme exiſtimetur in clerico incontinentię, & fornicationis vitium, cum ſupradicta, quorum multa minora ſunt, tã acerbam vindictam expectent, quare Clericus fornicator poteſt ab officio ſuſpendi, ſiue iam monitus ſe non correxerit, ſiue etiam nulla monitio præceſſerit, ſi ita iudici ſedeat, qui & delicti pōdus, & locorum conſuetudinem perpendet, atque ex eis iudicabit, an à monitione, vel ſuſpenſione, aut potius priuatione perpetua incipi præſtet.[ſ] Qui clericus ſi contempta ſuſpenſione diuina celebrare auſus fuerit, & in vetere flagitio perſeuerare, nō beneficiis eccleſiaſticis tantùm exuetur, ſed etiam perpetuò deponetur. Quæ pœna etiam Prælatos manet, qui huiuſmodi ſubditorum vitia æquo animo tulerint, nec in eos animaduerterint[s] Et clericus Concubinam palàm habens ipſo iure ab officio eſt ſuſpenſus, nec partem ab eccleſia ſuſcipere poteſt.[t]

Seuerius etiam puniuntur clerici quibus matrimonium contrahere ex regionis forte vſu permiſſum eſt, ſi in hæc flagitia lapſi fuerint. non tamen Prælatus clericum coget omnino, vt concubinam abiuret, quia periurii metuitur periculum, ſed dimittere recuſantem interdicet, ſuſpendet, & demum etiam excommunicabit.[u] Quæ pœnæ ſi priſcis

o c.cũ ſententiam ſanguinis.
p c.ii.
q c i.& ii. de cler. percuſ.
r de cler. vena.
ſ Ab.c. at ſi cleric. nu. 36. ver. & ideo cōcludo de iudi.
s c. vt clericorum vbi Ab. hoc tit. cap. ſicut ad extirpandas c. clericos et c ſi aũt. de cohab. cle et muli.
t c. ſuper hoc xxxii. diſtinct.
v d. c. vt clericorum. cum aliis ſupra alleg. in vi.

E compa-

comparentur, quę tunc infligi ſolebant, cum eccleſia adoleſceret, quo tempore longe maximus erat in fide ardor, leues medius fidius iudicarentur: nam vel ſimplex fornicatio olim iuſta cauſa clerico deponendo exiſtimabatur.[u]

Atq; vt hiſce vitiis via omnis (quoad fieri poteſt) claudatur, omnisq; occaſio reſecetur, certis iuribus prouiſum eſt, vt ea vitentur, ex quibus contra eos leua ſuſpitio oriri poſſet. hinc & prohibentur clerici mulieres domi habere, quæ incontinentię ſuſpitionem præbere poſsint, quamuis matres eorum eſſent, aliove cõſanguinitatis gradu aut genere cõiunctæ.[x] Et quarumcunque mulierum frequens, & aſsiduum colloquium ſacris clericis interdicitur: monitisque, nec tamẽ abſiſtentibus, excommunicatio inuritur.[y] & clericus ſine manifeſta, & probabili cauſa ad ſanctimonialium cœnobia frequenter accedes per Epiſcopum arceri debet. ſeque non corrigens eccleſiaſtico beneficio priuari.[z]

u c. presbyter. 81. diſt Abb d. cap. ſicut ad extirpanda.

x cap. i. de cohab. cler. & mul. ubi Abb.

y c. ii. de coha. cler.

z c. monaſterium. hoc titulo.

Qui clerici matrimonium contrahere poſſunt, qui non. Tit. III.

ADeo in clericis caſtitas commendatur, vt non ſolum ſecundum ſupradicta à libidine etiam in laicis damnata abſtinere Pontificiis legibus iubeantur, ſed ipſi etiam matrimonio alioqui ſancto, & a Deo inſtituto aliqui eorum aſpirare prohibeantur,[a] neque id temere, cum caſtitas ſit primum clerici fundamentum,[b] omniumque ſacerdotum ita excellens ſit electio, vt quę in aliis membris Eccleſiæ vacare vitio creduntur, in illis tamen habeantur illicita. Quare Epiſcopus, Præsbyter, Diaconus, & Subdiaconus, & ſi irregularitatem etiam contraxerint, ad matrimonium tamen accedere

a c. i. diſt. xxxii.

b §. hoc de deo. in aut. quom. opor. Epiſco.

** d. c. i. diſtin. xxxii.*

cedere prohibentur. at ſi matrimonium de facto contraxerint, nulla habita irregularitatis ratione ſeparabuntur:[c] & compelli poterunt per ordinariũ, ſuſpenſionis, & excõmunicationis remediis vxores repudiare: & nihilominus à maioribus ordinibus repellentur, & in ſuſceptis adminiſtrare prohibebuntur. ſanè ſi religionem ingredi voluerint, maiores quoque ordines retinere, & aſſequi conceduntur.[d]

Poteſt tamen Epiſcopus ſacerdoti, qui poſt nuptias, vel concubernia verius contracta, eaq; dimiſſa diu ſe continuerit, & pœnitentia acta laudabile ſui ipſius ſpecimen prębuerit officium ademptum, & executionem reſtituere.[e] Qui vero eſt intra minores ordines clericus nuptiarum incapax non eſt, verum beneficio, quod habet, ſpoliatur, recipit tamen expenſas, quas in rem illius eccleſiæ irrogarat,[f] nec prodeſt Clerico, ꝙ beneficium ei ſit collatum poſt nuptias ab eo contractas, vt illud retinere poſsit.[g]

Item hi clerici vxorati amittunt priuilegium, quo rerum ſuarum immunitate potiebantur:[h] ſaluum tamen eis remanet priuilegium, nec ſub iudice laico conueniri poſsint: neue cura excommunicationis pœnam manus iniurioſas quis in eos inferat, dum clericorum in habitu incedant veſtibus clericalibus vtentes, & tonſuram geſtantes: dumq; vxor, quam habet hic clericus, prima, vnaq; ei nupta fuerit, & virgo.[i]

Sed ſicut clericus à matrimonio repellitur ſecundum proxime ſupra à nobis dicta, ita è côuerſo dum quis iugo vxorio iam præſſus eſt, neque ad beneficia, neq; adminiſtrationes eccleſiaſticas; ſed nec ad aliquos ordines acceſſum habet, niſi forte caſtitatem vouiſſet, cum vxoris conſenſum haberet, vel, ſi adoleſcens ea eſſet, religionem ingreſſa fuiſſet, & eam vnam, eandemque virginem habuiſſet vxorem.[k]

Atq; ex his vnuſquiſque iudicio aſsequi poteſt, quanto maiore ratione perſonæ ſupradictæ à digni-

c *c. i. qui cler uel uouen.*

d *c. ex tuarum. eo. tit.*

e *c. ſane.*

f *c. quod a te de cleri coniu.*

g *c diuerſis.*

h *c. penul. ue cler. coniug.*

i *c. unico in vi.*

k *c. ſane. i. de cler. coniug. ubi glo. & Ab. nu. i. e. 3.*

tatibus Eccleſiaſticis ſummoueantur, vel quæ digni tatibus Eccleſiaſticis auctæ ſunt perſonæ, à matrimo niis repellantur.[l]

l c. cũ ad decorẽ. e. ti.

De Clericis non reſidentibus. Tit. IIII.

SVPRADICTA & ſi clericis diligenter obſeruanda ſint, non tamen ſatis fuerit ea obſeruaſſe: nam & alia exiſtunt, quibus clericus præſtandis tenetur, & certe cùm Eccleſiæ clericis cum inquiſitione credi ſoleant, apparet eorũ, quibus committuntur, eligi induſtriam, quibus id oneris tutò imponi poſsit: quare & eos conuenit in ipſis Eccleſiis reſidere, & officium ſuum nauiter obire: ne eorum à quibus probati ſunt, fidem fallant, ſi ipſi officio ſuo (vt par erat) ſtudioſè non ſuperſint: quod non ſine magna populi offenſione, & animarum ſibi creditarum diſpendio eueniret. Curam igitur adhibent Pontificiæ leges, vt vnuſquiſque Eccleſiæ Rector, vel præfectus eam ipſe regat, in eaque temporibus debitis reſideat.[a]

a Ab. c. ex parte. 2. verſi. ſed quæro qualiter.

b Ab. c. pe. nu. 5.

Quo circa, ſi quis à ſuo ſacerdotio quamuis ſimplici.[b] diutius abfuerit, quam Eccleſiæ vtilitas expoſceret, monendus erit, & terminus ei ſtatuendus, intra quem commode reuerti poſsit, quo lapſo, ſi omnino ſine cauſa probabili ſui copiam non fecerit beneficio priuari poterit, illudque in alium transferri.[c] ſed & alia via poterit clerici non reſidentis contumacia coerceri ex Concilio Agathenſi, nam in minoribus ordinibus conſtitutus clericus, ſi ab Eccleſia ſua diebus ſolennibus abfuerit, id eſt, natiuitate Domini, Epiphania, Paſchate; vel Penthecoſte, triennio à communione ſuſpendetur. Diaconus vero, & præsbiter, ſi tribus hebdomadis ſuæ Eccleſiæ defuerint, huic pœnæ ſuccumbent.[d] Ceterum, ſi incertum ſit, vbinam gentium agat Clericus vel prælatus,

c c. ex parte veſtra cũ duobus ſeq. vbi Ab.

d c ſi quis in clero. vii. q. i.

tus,qui à ſua Eccleſia deſideratur, vel ita abſit, vt nõ facilè ad eũ citatio deferri poſsit, tribus edictis euocariẽ oportebit, publicè ꝓpoſitis in eius Eccleſia; q̃bus ſi minime audiens fuerit, & ſex mẽſes expectatus nõ redierit, eccleſia illa ſpoliari legitime poterit.[e] At ſi in rem Eccleſiæ forte non ſit, vt clericus hic vel Prælatus ꝑꝑ ipſius præſtantiam ab ea exturbetur puta,quia eius opera multis de cauſis Eccleſię vtilis noſcatur,dum adſit,eamq; velit impigrè (vt decet)ac ſedulò præſtare,ideoq; melius videatur eũ ad Eccleſiæ miniſteria iuris remediis reuocare, quàm ab ea ſummouere,ita poterit procedi:vt per ſuſpenſionis, vel excõicationis remedia redire compellatur,quæ ſi nihili facere ſe oſtenderit,tũc verò etiam ſpiritualium adminiſtratio ei interdicetur. Quod ſi is, qui deſideratur,Pręlatus, in Pontificia dignitate conſtitutus ſit,ad legati,vel alterius officiũ hoc pertinebit, vt ex ſpeciali mandato Summi Pontificis, hunc Epiſcopum ita meritum ab Epiſcopatu remoueat.[f] Epiſcopus enim quiuis ab alio quàm à Summo Pontifice Epiſcopatu priuari neqũit, quare nec prior procedendi modus à nobis in principio huius tituli ſupra traditus poterit aduerſus Epiſcopũ exerceri.[g] Sed poſteriorem hunc in eum experiri eſt neceſſe, nempe vt ſuſpendatur ab Archiepiſcopo, & excommunicetur, & demum Summi Pontificis mandato Epiſcopatu priuetur.[h]

At conſtitutio, qua Clerici reſidere iubentur,ita procedit, vt nullum fiat diſcrimen inter beneficia opulenta, vel tenuia,aut inter ordinem ſupremum, vel infimum,nam & Clericum habẽtem beneficium non excedens prouẽtum viginti aureorum annuum reſidere nihilominus oportet.[i] & Cardinales quoq; ipſi huic Sanctioni ſubiacent, cum & Leo.iiii.Anaſtaſium Pręsbiterum Cardinalem tituli Beati Marcelli depoſuerit,eò quòd parrochiam ſuam annos quinque deſertam eſſe paſſus fuiſſet.[k]

e c.ex tuę deuotiõis. in prin.

f c.ex tuę §.cõtra eos ſecũdũ unũ intellectũ.

g d.§.contra eos.vbi not.

h d.§.contra eos.& c.accuſatus. iii.q.vi.

i c.cõquerente.

k c.ii.

Diſtributiones item quotidianæ aliis erogandæ non ſunt, quàm qui diuinis officiis celebraturi interſunt:nec vlla eis patrocinatur conſuetudo in contrarium præſcripta. quique diſtributiones contra prædicta acceperint.non facient ſuas, ſed reſtituere eas tenebuntur: quod & in diſtributionibus diuidendis pro ſacrificiis defunctorum anniuerſariis obſeruatur,[l] nec minus locũ habet,ſi quis abſit,vt Theologiæ ſtudio operam det. tunc.n.& ſi beneficii fructus percipiat,canonicas tamẽ diſtributiones non percipiet.[m]

l c.unico. eo.tit.in vi.

m c. licet nobis.de præben.

Vtq; omnia ſuo iure facilius procedere poſsint. Conſtitutum eſt ex concilio Lateranenſi,vt,cum Eccleſia, vel Eccleſiaſticum miniſterium conferendum eſt,talis ad hoc perſona queratur, quę reſidere in loco, & curam eius per ſe ipſam valeat exercere, niſi & qui acceperit acceptum amittere, & qui contulerit,conferendi poteſtate deinceps priuari velit.[n]

n c. quia nonnulli.

Relaxantur tamen interdum ex iuſtis cauſis, & remittuntur ſupra ſtatuta: & conceditur interdum clerico à ſuis beneficiis abeſſe, nam & ſtudiorum rei literariæ honeſta eſt cauſa, quibus vt clerici imbuti meliores,vtilioresq; fiant conceditur, vt dum in illis verſantur,beneficiorum ſuorum fructus nihilominus conſequantur, dum tamen ſe ad honeſta gymnaſia non ad villas, aut minuta caſtra ſtudiorum cauſa tranſtulerint.[o] Item pro Eccleſię ſuę iuribus tueudis,& conſeruandis,abeſſe quis poteſt, & ſi promotionis tpe iuraſſet in ea reſidere.[p] Familiares quoq; Summi Põtificis, dum in eis obſequiis ſunt, & ſi in Eccleſiis ſuis non reſideant fructus licite percipient.[q] nec oberit eis conſtitutio contraria ex ea ſynodo profecta. diſtributiones autem canonicas non percipient, quòd & de canonicis obſequiis Epiſcopi ſui additis eſt accipiendum, modò plures non ſint,quàm capituli ſui vſus,& neceſsitas patiatur.[r]

o c.tuæ fraternitatis.

p c.ex parte tua fuit propoſitum.

q c.cum dilectus filius

r c. ad audientiam noſtram. ubi Abb.

Si tamẽ eccleſiam debitis miniſtrorum officiis carere appareat, & ex hoc damnum ferre, dum plures

ex ea priuilegiis innitentes eam deſerunt, poterunt tunc fructibus ſubductis vt reuertantur, compelli. Clericus autem valetudine aduerſa impeditus, ne poſsit munera ſua obire, beneficii ſui fructus nihilominus conſequetur,[f] & diſtributiones canonicas,& omnia, quę ſano miniſterium ſuum præſtanti darentur.[t]

f c i.de cleri.ægro.
t c uni.de cler non. reſi. in vi

De voto. Tit. V.

VOTVM eſt alicuius boni operis cum deliberatione Deo facta promiſsio, vt Beatus Thomas cenſuit,[a] ſeu vt alii eſt propoſiti ſuper errogantis promiſſio Deo facta propter bonum finem, ex deliberatione firmata.[b]

a habes in ap.ad Abb. in rub. eo.
b Summa Angel.

Eſt enim ſciendum non idcirco adſtringi aliquem voto, quòd tantum animo conceperit, ſe aliquam operam Deo acceptam operaturum, niſi etiam id firmo certoq; animo ſtabilierit. quare, & ſi quis cum animo agitaret de religionis habitu ſuſcipiendo, verba huius ſententię edidiſſet, non diu hic commorabor, voti reus non propterea eſt cenſendus.[c]

c c.ii. eod. titu.

Tunc .n. duntaxat initiatum eſt votum, nondum autem confirmatum. at ſi deliberatio matura præceſſiſſet, dehinc in ea fixus perſtitiſſet, tunc vtiq; etiam confirmatum dici poſſet. cũ verò præterea etiam verba profert, quibus fixam animi ſui deliberationem aperit, conſumatum iam deinceps votum dicetur.[d]

d Abb. d. c. ii.

Hactnnus tamen, niſi vlterius ſit proceſſum ſimplex adhuc erit, nondum autem ſolẽne. nam quãdiu ad aliquam ſolennitatem ventum non ſit, qua voti executio initium accipiat, ſimplex appellatur. Sed cum executioni ipſius per ſolennitates aliquas ei rei neceſſarias initium datur, tunc iam ſolenne effectum dici poteſt, veluti ſi quis vouerit ſe religionem probatam ingreſſurum; ſuſceperitque ſacram

veſtem, quæ profeſſorum propria eſt, vel ſi expreſſe in manibus prælati religionem, & regulam profeſſus ſit; vel ſacros ordines acceperit, qui eis ſe deuouerat. his & ſimilibus modis ſolenne effectum dicetur. ante verò, quàm ad huius generis ſolennitates ventum ſit, quamuis expreſſa pollicitatio clare pronuntiata ſit, ſimplex appellatur. quòd tamen votum ſimplex non minus Deo obligat quàm ſolenne, & ſi in aliis differant: veluti quòd votum ſolenne non ſolùm matrimonium contrahi impedit, ſed etiam contractum dirimit: quam vim ſimplex votum non habet. contrahendum enim duntaxat impedire ſolet.[e]

e c. rurſus. vbi gl. mag. qui cler. vel vouen. & c. vni. eo. ti. in vi.

Hactenus de Perſonis, id eſt de ordinibus Clericorum, & quę perſonæ, aut à quibus, vel quibus temporibus ad ordines admitti poſsint: item de Pręlatis & eorum officiis diſeruiſſe ſufficiat. Nunc ad ſecundam partem propoſitæ diuiſionis tranſeamus: id eſt ad dicendum de rebus ipſorum clericorum, & initium ſumamus à Titulo de Prębendis.

De Præbendis. Tit. VI.

PROVIDENT Sacri Canones, vt qui miniſteriis Eccleſiæ ſe deuouerunt, in eiſque aſsidui ſunt, his etiam ab iiſdem eccleſiis opes ſuppeditentur, quibus ſe digne & honeſte ſuſtẽtare poſſint[a] ne, ſi eos præſſerit inopia, neceſsitate vrgente cogantur, vel à diuino famulatu recedere, & ad alia officia, vel negotia, vnde victum ſperare poſsint, ſe transferre; vt ſaltem ſimul Deo ac mũdo ęque operam ſuam locare: quòd quàm difficile, aut verius impoſsibile ſit, nemo tam obtuſam habet ingenii aciẽ, cui ſit incognitum. Idcirco ex Eccleſię patrimonio ſingulis Clericis pro eorum meritis, & dignitatibus opes congruæ ſubminiſtrantur, non vt tamque proprias ſibi eas vendicent.[b] Sed quibus ſe honeſtè

a e eum ſecũdum Apoſtolũ. de prę ben.

b c. iii. eo. tit.

honeſtè halere; eccleſiarum vſui, vbi id opus eſſe viderint, ſuccurrere, & pauperum egentiumque hominum neceſsitatibus, ſi copiæ ſuppetant, ſubuenire poſsint.

Hæc autem bona Præbendæ appellantur. nihil eſt enim aliud Præbenda, quàm certorum prouentuum in Eccleſia percipiendorum ius ratione diuini officii, cui quis inſeruit, [c] & altera quidem Præbenda eſt connexa canonicatus. altera etiam ſine canonicatu confertur.

[c] Ryp. c. cũ M. ferrar. nu. 17. ver. ſecundo modo. de conſt.

Et quantę hæc res Romanis Pontificibus ſemper curæ fuerit, ne videlicet clericus inopia & egeſtate preſſus iaceret, indiçant plures conſtitutiones diuerſis temporibus à diuerſis Pontificibus editæ.

Nam & ſtatuerunt, ne poſsit aliquem Epiſcopus ad ſacros ordines promouere, niſi cui de alimentis etiam prouiderit, vel prębenda aliqua ei aſsignata, vel ex proprio ſui ipſius patrimonio alimenta ſuggerendo, quoad certum ei titulũ contulerit, niſi promotus in patrimonio locuplete eſſet, ex quo alimenta congrua habere poſſet. [d] Hinc etiam qui ex poteſtate ſibi generaliter data clericos ad ſacros ordines ſine titulo euexit, eis etiam tenetur prouidere, qui verò certas perſonas mandat ad ordines euehi, vel perſonis ipſis ius facit, vt ab aliis promoueri poſsint, eis prouidere tenetur, ſi ad ſacros nullo titulo fuerint eucᵭi. [e] Hinc etiam prohibetur in Eccleſiis collegiatis plures Clericos inſtitui, quã quot ſe alere abſque penuria poſsint. [f] Eadem ratione fit, vt congruum non ſit carere præbenda eum, qui in canicum eſt receptus. [g] quamprimum ſe facultas obtulerit, & interim diſtributiones quottidianas percipiat. [h] multaque alia ad hoc necaſſariò inſtituta ſunt, quæ aliunde ſunt aſſumenda.

[d] c. ii. & iiii et c. tuis quæſtionibus.

[e] c. ſi Epiſcopus. ĩ vi.

[f] c i. & c. authoritate. de Inſtitu.

[g] c relatũ. in ſi. ubi gl. eod titu.

[h] d. c re'atum & c dilectus filius. i.

Prębendę autem omnes aut aliquorum in tutela & patrocinio ſunt, quia ab illis aut poſitę aut locupletatæ ſunt, quas & propterea Patronatus iura appellamus,

pellamus, quamuis hæc fortaſſe quis præbendarum nomine non compræhenderit,de quibus infra. Plerumque autem liberæ & ab omni cuiuſque patronatu ſolutæ ſunt Præbendæ. In quarum collatione conſuetudini imprimis,ſi aliqua ibi vigeat deferendum erit:nam ſi ex conſuetudine capitulum ſolum conferre ſoleat,ſoli hoc ius permittetur.ſi Prælatus cum capitulo,vtriuſque factum & conſenſus exigetur. Sin nulla ibi vigeat conſuetudo, & de Præfectura Eccleſiæ collegiatæ vel conuentualis agatur, collegium eliget vel conuentus,confirmabit Epiſcopus. At ſi de beneficio inferiore agatur,puta beneficio præbendaùe ſimplici eccleſiæ cathedralis,Epiſcopus ipſe vnà cum Capitulo eorum largiendorum poteſtatem habebit; ſi tamen paruum fuerit beneficium vel ſolus Epiſcopus ſine Capitulo latam in eo poteſtatem habebit. Sin Præbenda vel dignitas, aliudue beneficium, de cuius collatione agitur non in Eccleſia Cathedrali ſint,ſed in alia collegiata, id collegium cum Prælato eligent, inſtitutio ad Epiſcopum pertinebit. In beneficiis verò cæteris, quorum dantur Rectores, ſi tenuia ſint ſolus item Epiſcopus poteſtatem habebit. ſin opulentiora ſint, Capituli quoque conſilium erit adhibendum.[i]

In his autem omnibus maxima & omnibus regulis ſoluta eſt ſemper Romani pontificis poteſtas, quæ nullo modo minui vnquam poteſt, quin omni caſu quæuis beneficia elargiri poſsit.[k] Sed (vt omnia beneficia illius in manu ſint,) ea tamen proprio quodam iure ad eum magis ſpectare videntur, quorum poſſeſſores in curia Apoſtolica obierint, ea ſiquidem præter Summum Pontificem, nemo conferre poteſt.[l] quòd in omnibus cuiusque generis beneficiis procedit omnium aulicorum, & quorumcunq; ad curiam accedentium, vel ab ea recedentium, ſi in locis à curia non remotioribus duorum dierum itinere eos mori contigerit,[m] nec non, & in legatis vel

i Hoſtie. i ſumma de Elect. Abb. c. cum Eccleſia. col. iii. verſi. prime caſu. de Ele. vbi appoſt.

k c licet eccleſiarum in vi.

l d. c. licet eccleſiarũ. in vi.

m c. præſenti declaramus. in vi. c. ad regimen. i extrauag.

vel nuntiis aliquò per curiam tranſmiſsis.[n] Item in omnibus his, qui curiam ſequentes in itinere mo riuntur.[o] Solent etiam Summi Pontifices, certarum perſonarum, certique tituli beneficia vbiuis lo corum illæ perſonę exiſtant, & vbicuuque eorum poſſeſſores decedant largitioni ſuę reſeruare; aliis poteſtatem ea conferendi adimentes, & irritum decernentes. quòd cum faciunt, illa, quæ ſibi reſeruarint, beneficia adeò ſunt affecta, vt eorum collatio per alium exinde quemcunque facta nullius prorſus momenti habeatur.[p] quinimo & ſi præbenda prius alicui eſſet per electionem collata, quàm per Pontificem cum decreto reſeruata, omnia poſt reſeruationem ſubſequuta effectu carebunt; licet reſeruatio inhibitio, & Decretum electionem, aliaque præcedentia non afficiant.[q]

Legatus quoq; de latere Summi Pontificis miſſus beneficiorum conferēdorum ius habet, vt ſupra nos docuiſſe meminimus. alius verò Legatus, qui à latere Apoſtolico non ſit profectus, niſi ſpecialiter hoc ei indultum ſit, beneficia non confert.[r]

Si verò ipſum Pontificem Romanum mortuum eſſe contingat, atq; ita ſedem Apoſtolicam vacare, tunc cum beneficia curiæ Romanæ otioſa fiunt, aut ſi, mortuus Pontifex ſit, antequàm beneficia conferret, quę ſe viuente vacabant, eaque beneficia ex his ſint, quibus animarum cura eſt annexa, Ordinarius, ad cuius donationem alioqui pertinuiſſent, illa conferre poterit.[ſ]

Item ſi Summus Pontifex in menſem diſtulerit beneficiorum in curia vacantium ad ſe pertinentem collationem, eas partes ordinarius excipiet conferendo per ſe ipſum, vel ipſo in remotis agente per ſuum vicarium generalem, in diœceſi exiſtētem, cui id canonice ſit mandatum.[t] vt ex Greg. x. Conſtitutione in concilio generali Lugdunēſi ędita apparet. qne tamen per Bonifacium octauum creditur abro-

n extraua. ex debito. de elect.

o c. cū præſenti.

p ad regimen c. ad romani. in extrauag. cō. & c. ex debito. de elect. & c. dudum de præben. in vi.

q c. ſi eo tēpore de ele. in vi.

r c. fin. de offi. lega. in vi.

ſ c. ſi Apoſtolica ſede in vi.

t c. ſtatutum de præben. in vi.

gata, cum Sanxit, vt dignitates, perſonatus, præbendæ, aliaq; beneficia Eccleſiaſtica cum cura, vel ſine cura, quæ apud ſedem apoſtolicam vacare noſcantur, & vacatura ſint, ſedi Apoſtolicæ reſeruentur. u

u extraua. pie ſolicitudinis. Gomes in reg. de trien. poſ. reg. 31. dicit cōmunē, quòd c. ſtatutum ſit correctum.

Sciendum eſt etiam, cum ipſemet ſummus Pontifex beneficia confert, vis longè maioris huiuſmodi eſſe collationem, quàm ab aliis factam. hinc ſi à ſede Apoſtolica, vel Legato ipſius vni, & ab ordinario alteri eodem die beneficium conferatur, is cui ipſa ſedes contulerit, vel Legatus (propter conferrentis ampliorem prærogatiuam) erit alteri deferendus, niſi appareat ab ordinario prius factam eſſe collationē, vel niſi alter poſsideat. x

x c. ſi a ſede. de præben. in vi.

Item ſi ſuper gratia cuiquam ab Apoſtolica ſede facta executores fuerint deputati, ſicut ipſa gratia, (licet nōdum ſit in eius executione proceſſum) morte non perimitur concedentis ſic, neq; etiam re integra perimitur executoribus data poteſtas. y

y c. ſi ſuper gratia. de offi. deleg. i vi.

At ſi ſuper prouiſione certæ perſonæ, facienda ſit data poteſtas alicui non ob ſuam, ſed eius, cui prouideri mandatur, gratiam vel fauorem, illa quidē expirat omnino, ſi cōcedens re integra moriatur, quamuis, vbi nulla perſonarum facta expreſsione alicui gratioſe eſt conceſſa facultas, vt aūctoritate Apoſtolica poſsit aliquibus perſonis idoneis in certa Eccleſia prouidere, vel beneficia, (quorum collatio eſt ad ſedem legitime deuoluta) conferre, contradictores etiam compeſcendo, non expiret etiam re integra per obitum concedentis. z

z c. ſi cui. de præbē. in vi.

Frequenter etiam Summ. Pon. poteſtatem ſuam in alienis diœceſibus aliis quoq; modis exercet earūq; ordinariis ita manus deuincit, vt non poſsint in conferendis beneficiis ius ſuum libere exercere; dum vel ipſe beneficia in eorum diœceſi poſita largitur: vel ipſis iniungit, vt vel ſoli, vel cum alio, qui executoris partibus fungatur, certis beneficia vacatura perſonis largiantur, vel etiam ſoli executori

mandat,

mandat, vt in aliena Diœceſi aliquibus prouideat: quo caſu ex ſola reſcripti Apoſtolici ordinario vel Capitulo, vbi ad ipſum collatio pertinebat, facta red ditione abſque alia etiam executoris inſinuatione, inhibitione, vel reſeruatione, beneficium id, pro quo ſcriptum fuerit, adeò cenſetur affectum, vt nullius roboris habeatur alii de eo facta largitio.[aa]

Interdum tamen non omnis poteſtas ordinario adimitur per huiuſmodi reſcriptum.[bb]

Sciendum eſt, quamuis pleniſsima ſit alias in beneficiis interpretatio facienda: literas tamen ad beneficia obtinenda impetratas, cum ſint ambitioſę, reſtringendas eſſe, & ideo, ſi alicui vſq; ad certam Summam prouideri mandetur; non in penſione, ſed in beneficiis eccleſiaſticis tantum prouideri oportebit, niſi de penſione mentio habeatur expreſſa. Eadem ratione fit, vt quamuis ſub nomine Eccleſiarum ciuitatis compræhendatur aliàs eccleſia Cathedralis; cum tamen alicui præcipitur de beneficio in aliqua eccleſiarum ciuitatis, vel Diœceſis prouideri; ad Cathedralem eccleſiam, (quæ propter ipſius honorem ſub hac generalitate includi non debet) mandatum huiuſmodi non extendatur. Aliud tamen erit, ſi mandetur in aliqua Eccleſia prouintiæ prouideri tunc enim & metropolitana, & ceteræ Cathedrales Eccleſiæ continentur.[cc]

Item, cui de non ſacerdotali præbenda prouideri mandatur; ei etiam volenti ſacerdotalis huius authoritate mandati conferri nequibit. Huc pertinet, quod ſi in Eccleſia, in qua integræ & mutilatę præbendæ exiſtunt, præcipiatur alicui integram præbendam conferri, mutilata præbenda non poterit etiam conſentienti dari. Et cum iniungitur, vt certi valoris prębenda alicui tribuatur, non poterit minoris valoris præbẽda vel conſentienti aſsignari. huiuſmodi enim mandata (quorum fines diligenter ſeruandi ſunt) non debent extra caſus expreſſos extendi.[dd]

aa c. ſi Capitulo. de cõceſ. præb. in vi.

bb c. ſi ſoli. vbi glo. mag in ſi. de cõceſ. præb. in vi.

cc c. quãuis pleniſsima. in vi.

dd cui de non ſacerdotali. in vi.

Item, ſi alicui de Eccleſiis perſonatibus, dignitatibus, vel aliis beneficiis quibuſcunque de animarum cura mentione non habita prouideri mandatur; ea conferri nequibunt, quibus ea cura annexa eſt, longè enim pręſtantiorem eſſe oportet eum, cui cura animarum cum beneficio creditur, quam qui ad alia beneficia vocatur, eſt enim ars artium regimen animarum.[ee]

ee c.cum ſit ars. de Eta. & quali.

His adde, quòd cùm Pontifex Roman. pręcipit, vt alicui prouideatur de perſonatu, vel dignitate, quamuis curam haberent animarum, ad collationem, prouiſionem, præſentationem, vel diſpoſitionē, ſpectantibus quoruncunque, hæ dignitates vel perſonatus vidētur excepti, qui elęctione conferūtur.[ff] nec quicquam ſuffragii confert de electione mentio enunciatiue habita.[gg] Cumque inter collationem, præſentationem, & inſtitutionem multum interſit, ſi cui de beneficio ad alicuius collationem ſpectante prouideri mandetur, de illo, quo ad eius Inſtitutionem, vel pręſentationem pertinet, prouideri non poterit, nec econuersò, vno etenim ſupradictorum caſuum expreſſo, mandatum ad alios non extenditur, inſtitutio enim de beneficio ab Epiſcopo fit, quod eſt in patronatu alicuius poſt factam admiſſamque præſentationem, pręſentatio fit à Patrono ipſi Epiſcopo de eo, quem velit ab Epiſcopo inſtitui. Collatio eſt donatio ab eo facta qui conferendi poteſtatem habet de beneficio, quòd nullius in patronatu ſit. multâ præterea alia ſimilia exempla ſupradictorum ratione, & regula ſtudioſus ſibi colligere poteſt.[hh]

ff c.cum in illis.

gg cle p.de pręben.

hh d c.cum in illis.in vi.

Non tamen ibimus inficias, interdum quoque plenam & latam in beneficiis interprętationem fieri, vt, cum motu ipſius Summi Pontificis proprio literę conceduntur, nam huiuſmodi literæ pluribus beneficiis eodem tempore vacantibus de opulentiore intelliguntur: ſin æqualis ſint valoris, ei permittetur

mittetur

mittetur optio,cui literæ ſunt conceſſæ. Contra verò ad Poſtulationem alicuius datæ literæ, ad beneficium anguſtius reſtringuntur: & ſi æqualia ſint beneficia,eliget is, qui alioqui cōferēdi ius habebat.[ii]

Sed quemadmodum curant leges Pontificiæ, ne quis clericus in egeſtate iaceat, ita proſpiciunt, ne quis beneficiortm ambitione alterius morti inhiet quapropter vetat Concilium lateranenſe eccleſiaſtica beneficia vel miniſteria alicui conferri priuſquàm vacent,vel promitti,[kk] adeo quidem vt omnino vacare ea oporteat.[ll] Et ne vllo comento Concilii decretum deludi poſsit, quamuis olim Prælatus recte promitteret, ſe prouiſurum, cum primùm potuiſſet,[mm] Bonifacius tamen viii. irritas inaneſque decreuit quaſcunque promiſsiones ſub quauis verborum forma factas,quibus directò vel obliquè aperiri poſsit via ad beneficia vacatura.[nn]

Qui verò in viui ſacerdotis præbendam ſuam nō abiurantis locum ſciens ſubſtitui ſe patitur,præbenda priuatur, & ab Eccleſiaſtica communione pellitur eo ipſo, quo ſe paſſus eſt,viuo ſacerdoti ſucceſſorem dari.[oo] Poſtremò non lateat, in cauſis quorumcunque beneficiorum procedi ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicii.[pp]

ii. c. ſi pluribus. in vi.
kk c. ii. de cōceſ. præb.
ll c. cum noſtris de conceſ. p̄bē. fel.
mm ex tenore nu. 8. de reſcrip.
nn c. ii. de cōceſ. præb. in vi. Ab. d. c. antepe.
oo c. i. de præben.
pp. cle. diſpē dioſam. de iudi.

Quibus modis Beneficia vacent. Tit. VII.

AT NE quis forte ambigat,quando beneficia vacare dicantur, huic quoque rei ex parte ſatisfaciemus. Vacare igitur poteſt beneficium morte, vel renuntiatione eius,qui illud fuerat aſſecutus,[a] ſiue ſimplex ſit renuntiatio, ſiue permutationis cauſa facta.[b] Item ſi pœnę cauſa ob delictum quis fuerit priuatus beneficio.[c]

Itē ſi quis ad Epiſcopatum electus fuerit, & con-

a c. ſuſceptum de reſcrip. in vi-
b toto tit. de rer. per.
c c. ex lite.

firmationem electionis acceperit, eccleſiaſticorũq; bonorum adminiſtrationem habuerit decurſo tempore conſecrandis Epiſcopis à Canonibus diffinito is, ad quem ſpectat, beneficia, quæ habebat, diſponere libere poteſt.[d] Quin & generaliter vbicunque ſecundum beneficium quis aſſequitur, quòd vel curam habeat, vel dignitatem annexam, prius ipſo iure vacabit, cui vel dignitas vel cura inherebat[e] quod & inf. dicemus. Epiſcopo quoque ad aliam ſedem propria authoritate ſe transferrente, eiuſq; poſſeſſionem adepto, prior eius ſedes vacua fiet.[f]

Vacuum quoq; fiet beneficium parochum, differente eo, cui fuerat conceſſum, vltra annum ſacerdotalis ordinis conſociationem aſſequi.[g] Item vacat beneficium clerici, qui matrimonium contraxit.[h]

Nec deerunt forte & alii modi, qui ſtudioſis lectoribus canonicas conſtitutiones diligenter inſpicientibus occurrent.

Illud ſciendum debere Epiſcopum, aut alium, qui beneficia conferat, modum exprimere, per quem beneficium à ſe collatum vacet, nec ſatis fore, ſi dixerit, vacantem ſe Eccleſiam conferre.[i]

ris.?.graue. de exceſ. pl.

d c.cum in cunctis. §. cũ vero; de elect.

e c.de multa vbi Ab. tii. not. extraua. execrabilis.

f c quãto de transla. epiſco.

g c licet canon. c. cõmiſſa. de elect. in vi.

h gl.c.i.de cler.coniug. in vi. Ab.c. i.extra eo.

i Bertrã. conſ. cxxxii. nu. 19. L. ti. rebuf. tit. re quiſita ad collationẽ, nu. 61.

De prohibita beneficiorum multiplicitate. *Tit. VIII.*

SED &, ne dum Clerici opibus Eccleſiaſticis ſupra modum augentur, & plurium Eccleſiarum curæ præficiuntur: vel tanto oneri ſuccumbant, & aliquas ex Eccleſiis ſuis debito miniſterio deſtitutas eſſe patiantur, quæ ſingulæ ſingulis creditæ melius fortaſſe fuiſſent adminiſtratæ,[a] vel ne forte amplis luxuriantes diuitiis clerici nimium efferantur, dum ipſis redundat, quod aliis deeſt: & ne deſint, quæ aliis clericis ſuppeditari poſsint, Eccleſiæ facultates, ſi pauci eas exhauriant; Idcirco ſtatutum

a c. quia nõnulli. vbi Ab. de cler. non reſiden.

eſt,

eſt, ne quis clericus beneficium aut dignitatem habens aliud inſuper beneficium aſſequi, & retinere cum priore poſsit:niſi tamen alterum ex his ſimplex ſit, & in quo reſidere minime oporteat ex conſuetudine,& anguſtius,quàm vt eo clericus honeſte ſubleuari poſsit?[b] vel niſi vnum alteri annexum ſit,[c]quæ cura Epiſcopo incumbet, ne patiatur ſuos clericos plures eccleſias eodem tempore habere.[d]

At ſi quis contra hæc præcepta eodem tempore plura beneficia tenere non dubitarit, hodie aliam quam olim vindictam ſentiet.nã(vt nihil antiquitatis penitus ignoretur)ſciendum eſt,quater in hac re diuerſis quatuor temporibus variatum eſſe. Et primum quidem Alex.iii. conſtituit,vt qui duas eccleſias ſeu curatas,ſeu cura carentes, duaſue dignitates,aut duos perſonatus haberet, vtrum ex eis retinere vellet, optare poſſet, alterum autem omnino, vt dimitteret.[e] Sed concilium lateranenſe hanc conſtitutionem nimium mitem iudicans, noluit vt res deinceps in clerici arbitrio eſſet, cum vtrique beneficio vel dignitas,vel perſonatus ineſſet, vel animarum cura, ſed vt beneficium poſterius huic omnino auferretur & poteſtatem conferẽdi poſthac amitteret,qui illi poſtremum contuliſſet.[f] Sed hoc tamẽ beneficio ex hac conſtitutione ipſo iure nõ vacabat : quare Inn.iii.in generali concilio ſtatuit,vt beneficium cum cura habens vel dignitatem, vel perſonatũ, ſi aliud ſimile beneficium, vel dignitatẽ,vel perſonatum accepiſſet, beneficio priore vel dignitate, vel perſonatu tãq; ipſo iure vacantibus cenſeretur priuatus. Itaq; ex Innocentiana cõſtitutione nõ ſecundum vt ex Concilio Lateranenſi, ſed primum aufertur, idque ipſo iure, quod ex eo concilio non erat.Sed & hęc Conſtit.locum non habet, niſi prius beneficium,vel curæ onus,vel dignitatem, vel perſonatum haberet,licet ſecundum ex illis eſſet,[g] neque huic conſtitutioni locus erit, & ſi quis perſona-

b Abb. c. cum iamdudum col. pe. nu. 8. & c. extirpandę. §. quia vero nu. 34. in rep. de præben.

c d. c. extirpandæ. §. quia vero.

d c. quia intantum. de præbend. & c. ordinarii. de offic. ord. in vi.

e c. referente. c. pręterea de præbend.

f ca. quia nonnulli. de cler. nõ reſi.

g c. de multa vbi Abb. iii. not.

tum cum cura animarum, & eccleſiam parocham præbendæ annexam eodem tempore habeat.[h] Illud quoque addidit, vt ſi quis poſt vnum beneficium, & alterum aſſequutus ſit, & prius nihilominus retinere perſeuerarit, vtroq; ſit priuatus: multaq; alia. Quæ omnia & ſi viderentur conſtituta prudenter, ſatis tamen plene Ioanni xxii. non fecerunt: quare is adiecit, vt quicunque ſecundum curatum beneficium, vel dignitatem, aut perſonatum acceperit, niſi confeſtim poſt adeptam ſecundi quietam poſſeſsionem primum re ipſa publicis perſonis pręſentibus dimiſerit, vtroque ſit ipſo iure exutus. quę ſi nihilominus pertinaciter retinere contenderit, ad aliud quodcunque eccleſiaſticum beneficium indignus admitti deinceps iudicetur.[i] In religioſis vero clericis, iam tunc à Bonifacio viii. ſtatutum fuerat, vt ſi habens Prioratum vel eccleſiam cum cura animarum, aliud quoque ſimile accepiſſet poteſtate à ſummo Pontifice non facta, primum ipſo iure vacare cenſeatur. quod ſi cōfeſtim a ſe nō abdicarit, tanquam ambitioſus ab vtroque arceatur, & amplius eligi non poſsit.[k] Eſt tamē ſciendum, quod niſi poſterioris beneficii fructus percipere poſsit, conſtitutionis ſupraſcriptę pœnæ nō erit obnoxius: puta, ſi illius poſterioris beneficii fructus, ſicut etiā aliorum vacantium ad certum tempus alicui ſint conceſsi.[l] Quę hactenus diſſeruimus de beneficiorum exaggeratione a iure interdicta ſecundum iuris communes regulas procedunt: verum iuris communis obſeruationem relaxat interdum (vbi Eccleſię vtilitatem hoc poſtulare videt) Sum. Pontifex, vel Epiſcopus, vel ex perſonæ meritis, veluti dignitate, integritate, ſcientia, plurimo rerum vſu, vel etiam nobilitate, indulgendo, vt beneficia plura alicui liceat eodem tempore habere. Et ſi quidem vtrūque beneficium animarum curam gerat, vnius erit hæc authoritas indulgendi Summi Pontifi-

h c. ſuper eo. de præb. in vi.

i extraua gan. execrabilis.

k c. cū ſingula. ī prin. in vi.

l c. ſi tibi conceſſo. vbi glo. de præben. in vi.

cis:ſin vel vtrunque vel eorum alterum ſimplex ſit, Epiſcopus quoq; gratiam facere poterit, niſi vtrunque in eadē eccleſia exiſtat, imo & ſi plura ſint, quā duo, ſed vni tantùm ex eis cura animarum ſit, poterit nihilominus epiſcopus indulgere, ſi eccleſiæ vtilitas id ſuadeat, & cauſa iuſta ſubſit, quod nonnulli extendere volunt, & ſi duo curata eſſent, ſi publicæ vtilitatis ſpiritualis ſtudio magis, quàm perſonæ meritis ducatur.[m]

Cæterum ſicut quibus ſupradictum eſt modis, ſacri canones inuigilant, ne vni plura beneficia accumulentur: ita econuerſo prohibent ad vnum beneficium plures perſonas admitti: ne vel beneficium hoc modo ſcindatur, vel eorum vnus, aut alter expectet, dum a ſocio vacet: itaque eius mortem optet,[n] ſicut neque duo eiuſdem canonicatus, vel prębendę ſocii eſſe poſſunt.[o] Si tamen præbenda ita opulenta ſit vt duobus victum commodè præbere poſſit, in duas ſcindi eam licebit. nec Turonenſe Concilium hoc improbat, quæ ſi partes ſectæ non ſufficerent, ambę eſſent per ſectorem ex prębendis aliis vacantibus augendæ,[p] earum fructus præbendas ſectas habentibus pro parte tribuendo, dum tot fructus ex eis ſuperſint, quot canonico ſufficiant. alia enim prębenda ettenuari non debet, vt alia locupletetur,[q] niſi neceſsitate impellente.[r]

Si vero aliqua præbenda cathedralis eccleſiæ ita inops ſit, vt clericum ad victum oportunum non ſufficiat, capella ei annecti poterit, dum ne illius præsbyter, & ipſe congrua portione defraudetur, ſi capella vtrique ſatis eſſe poteſt.[ſ]

Animaduertere autem debet is, qui conferendi poteſtatem habet, ne ex affectu carnali, ſed ſano, & recto iudicio Eccleſiaſticum officium, vel beneficium, & in perſona quæ magis viſa fuerit idonea locet. Item vt nequa ex pactione, vel conuentione quacunque conferat, nec ſibi retineat vllam

m Abb. c. de multa. nu. 19. & c extirpandæ. §. quia vero nu. 43 verſi. ex his ſequitur.

n c. maioribus. c. tuæ fraternitatis. de præben.

o c. dilecto. de præbend.

p c vacante. de præb.

q c. cum cauſam quæ ibi Abb. de praben.

r c. fin. de ver. ſig. c. ex parte. de cōſtit. glo. d. c. vacante. in fi. mag. glo.

ſ c. expoſuiſti nobis.

reditũum portionem,alio ve modo beneficium dimi nuat. Conſultius etiam fuerit,ſi palam,non clam beneficium contulerit.[t]

t c.vnico. ut Eccleſia. beneſi.

De penſionibus. Tit. *VIII.*

ET ſi beneficia integra conferri debeãt, non diminuta,poteſt tñ interdum aliqua ex his deceſsio fieri, vt fructuum portio ab eis detracta alicui ſuppeditetur: quę portio penſio appellatur. Eaq; vel in titulum beneficii ſolet aſsignari ei, qui ad eccleſiaſticos ordines recipitur. Vel vexationis redimendæ cauſa quæ Rectori beneficii modò procurata non ſit,ab aliquo in iudicio infertur, interdũ & illi exoluitur, qui ſuum beneficium alteri ceſsit, ne interea,dum ſuperſtes eſt, vitam inopem ducat: aliave de cauſa.Sed & remunerationis gratia alicui nõnunquam conſtituitur:veluti, ſi cuius opera vtatur Eccleſia,nec refert an is Clericus, an laicus ſit.

Moderatam tamen penſionem eſſe oportet, ne vſque adeò beneficium extenuet,vt eius rectori non ſuperſit, vnde ſuſtentari valeat. Hinc ferè obſeruari ſolet.vt non maiorem tertia partem beneficii deducat:id eſt,vt quantitas fructuum que ex beneficio in penſionem detrahitur, tertiæ partis annui reditus beneficii onerati ſummam ne tranſiliat, quod eo dictum voluimus,ne cui perſuaſum ſit, poſſe pẽſionem ꝑ quotas aſsignari, id.n.ſimoniæ vitio non careret.

Illa quoque penſio improbatur,quę per colluſionem conſtituitur:vt cum Rector Eccleſię patitur ſibi litem fieri, vt ſub ſpecie litis redimendæ cõmẽtitio aduerſario aliquam pẽſionem tranſactionis cauſa promittat ſuper litigioſo beneficio. Nec is tutus erit,qui pactione prius inita penſionem obtinuerit, niſi Summi Pontificis ſeſe authoritate munierit.

Ante omnia verò penſionis imponi vllum onus

non debet niſi Antiſtitis accedente authoritate,ſed non Pontifex Rom. ſolùm penſioni excipiendæ author eſſe poteſt,verum & legatus a latere eius pro ſe ctus:alius autem Legatus non poteſt,niſi hoc ei ſpecialiter ſit conceſſum.Item Epiſcopus Penſionem de ducere poteſt,ſi qua eum iuſta cauſa moueat,quę eui dentem Eccleſiæ vtilitatem importet:dummodò,neque penſionis transferendæ poteſtatem eum facere poſſe,neque poſt eius mortem,cui eſt conceſſa, poſſe eam perpetuare intelligamus.

Item,qui aliquam Eccleſiam erigit, vt patronatũ eius nanciſcatur,poteſt in eius fundatione penſionẽ, de beneficio excipere alii Eccleſiæ,aut ſibi,Epiſcopi accedente conſenſu,quotannis ſoluendum.

In primis quoq; eius Rectoris cõſenſus exigitur in pẽſione conſtituenda,qui id oneris ſubiturus eſt: quiſquis ſit is qui pẽſionẽ eſt impoſiturus, ſeu Sum. Pont. ſeu Legatus, ſeu Epiſcopus; quod ẽt regulis Cãcellariæ ſanciri ſolet.Sed neq; infante minor,neque illegitimus, nec Excõicatus penſionis illius capaces ſunt,quæ vel beneficii loco, vel ĩ titulũ datur.

Extingui aũt põt etiam ſola partium conuentione,licet nulla Antiſtitis authoritas acceſſerit,niſi in alimenta eſſet conſtituta, vel pecunia data redimatur,quẽadmodũ frequenter vſurpari videmus, quin que forte,aut ſex,aut ſeptem ad ſummum anticipatis penſionibus,quibus caſibus receptum eſt Summi Pontificis authoritatem deſiderari.[a]

[a] *Gig. in tract. de Pẽſion.*

De iure Patronatus. TIT. IX.

QVIA Eccleſiæ,quæ alicuius in patronatu ſunt,ꝑpria q̃dã ab aliis diuiſa iura habẽt, q̃ & ipſa neceſſariũ eſt intelligere,de his quoque quatenns inſtituti huius noſtri rõ patitur, dicamus. Ius ergo Patronatus(ſeu aduocationem,ſeu cuſtodiam,

ſeu alio nomine quis illud appellet) eſt, quod alicui in Eccleſia acquiritur, eo quòd ipſe, vel eius authores Eccleſiam poſuerint, ædificarint, vel ſuis opibus non minimum auxerint, conſenſu Epiſcopi adhibito ex quo iure, cum vtilitate honor, & onus ſimul reſultant.

Poteſt autẽ quis huiuſmodi patronatus iura nanciſci, ſeu laicus ſit; ſeu clericus, (& ſi in collegiata eccleſia longe infirmis habeat ius laicus [a]) quicunque.n. vel fundum eccleſiæ ædificandæ largitus fuerit, vel eccleſiam ſuis ſumptibus ædificarit. vel ædificatę non ſordidam dotem dederit, vt hoc ius nanciſceretur, in ipſa eccleſia ius adipiſcitur patronatus. adeo vt ſi quiſpiã ſolus tria hæc pręſtiterit, ſoli etiã totũ hoc iuris integrè quæratur. ſin tria hæc munia a duobus, vel pluribus diuiſim obita ſint, ambo, vel omnes illius Eccleſiæ acquirent patrocinium. Ex quo hæc conſequentur, vt ipſi idoneos Rectores in illis eccleſiis Epiſcopo offerre poſsint inſtituendos. quibus ſi ſpretis Epiſcopus alios ibi inſtituerit, nihil egerit. isq; inſtituendus erit, quem patronus præſentarit, [b] nec deſunt alia commoda patronis, qui Eccleсæ fundandę, vel augendæ ſuis copiis operam tulerint. nam ſi forte ipſi, aut eorũ filii eo inopiæ redacti fuerint, vt ſuppetiis alienis egeant, ab eadem eccleſia præſidium vitę pro tẽporis vſu percipient. [c]

Sed & ſuus honor patrono ſeruatur. nam procedẽtibus, atq; vrbem, vel eccleſiam ſupplicationũ gratia ambientibus Eccleſię ipſius clericis, primus eximiusq; eo ordine locus patrono debetur. [d] Ipſe autem patronus eccleſiæ tutelam ſic ſuſcipere debet, vt quoad poſsit, eam ab omni iniuria tueatur, & cũ præsbiterum in ea inſtitutum eccleſię non eſſe vtilem cognoſcit, quia forte frugi non ſit, ſed dilapidator, bonorumq; inhoneſtus concoctor, Epiſcopo denuntiare debet. [e] Non tamen credat clericus qui eccleſiæ patronus eſt, ſibi licere, ad eam eccleſiã ſeipſum

a c. maſſana. c ſacroſanct. de electio.

b c. quicũque. c. decernimus. x. i. q. vii.

c d. c quicunque.

d c. nobis. eod. titu.

e c. filiis. xv. q. vii.

ſum offerre inſtituendum, quamuis alioqui valde idoneus ſit, pluribusque meritis adiuuetur: nemo enim ſe ingerere debet eccleſiaſticæ præfecturæ officiis.[f] Neque habet patronus vendendi ius per ſe, vel donandi, vel tanquam propriis vtendi rebus iuris patronatus:[g] nec vllum omnino grauamen Eccleſię imponere poteſt, nihilque in ipſa præter antiquos, & moderatos reditus a locorum Epiſcopis inſtitutos exigere.[h] nec licet clericis Eccleſias a parentibus ſuis fundatas propria authoritate retinere: aut laicis vel laicorum filiis concedere.[i] Sed ſicut patroni iura per Epiſcopum minui non poſſunt, ſic ecõtra non poteſt patronus ſine Epiſcopi authoritate ius ſuum exercere: verum laicus patronus, qui Epiſcopi neglecta authoritate clericos in eccleſia inſtituerit, poſſeſsionesve aut alia eccleſiaſtica bona ex ſententia ſua liberè diſtribuerit, anathęma eſt fęriendus. Et clericus qui Eccleſiam per laicos ſine proprii Epiſcopi authoritate acceperit, communione priuatur. ſi verò in ea etiam perſiſtere non dubitarit, a miniſterio eccleſiaſtico, & ordine deponet.[k]

f *c. per noſtras. eo. tit.*
g *d. c. quicunque.*
h *c. præterea. de iure patro.*
i *c. conſuluit.*
k *c. præterea. i. & c. relatum.*

Si tamen laicus ius patronatus ſibi competens eidem vel alteri Eccleſiæ, vel alii loco religioſo cõtulerit, quamuis ſine Epiſcopi aſſenſu, conceſsio valebit: ſed nihil tamen per hoc iuri Epiſcopi derogatur. Et tunc (quamuis patronus laicus quadrimeſtre tempus dumtaxat ad præſentandum haberet) locus tamen pius, in quem tale ius tranſlatum fuerit ſemeſtri potietur. nam (quod ad præſentandi ius pertinet, non laici, cui ſucceſsit, ſed Eccleſiaſticorum iuribus vti conceditur.[l]

l *c. vnico. in vi.*

Epiſcopi autem ius in faciendis inſtitutionibus adeò firmum & ſtabile eſt, vt quamuis ius patronatus ad exemptos perueniret, nihilo tamen magis Epiſcopi ius debilitetur,[m] quinimo ſi Epiſcopus aliquis ſit patronus Eccleſiæ in aliena diœceſi poſitæ, ipſius ſola authoritas non ſufficiet, ſed ab illius

m *c. cum ſeculum.*

Diœceſis Epiſcopo inſtituendus erit ille, quem Epiſcopus Patronus idoneum præſentarit.[n]

Cum autem Patronus quempiam idoneum corã Epiſcopo inſtituendum conſtituerit, ſi eo non repudiato alterum poſtea æquè idoneũ ſtiterit, vter eorum præferendus ſit iudicio Epiſcopi relinquetur, ſi laicus ſit Patronus, ſi verò collegium aut perſona Eccleſiaſtica ius patronatus habeat, prior tempore oblatus potior habebitur.[o]

At ſi Epiſcopus idoneum clericum ſibi à patrono oblatum admittere noluerit, alterq; ab eodem adductus pariter idoneus, & ab Epiſcopo admiſſus corporalem poſſeſsionem acceperit, melior poſsidentis erit conditio: quoniam antequàm præſentatio per Epiſcopum admittatur, & approbetur, ratum nõ eſt, quòd à Patrono fuerit inchoatum.[p] Epiſcopus tamen qui virum idoneum ad ſe à patrono adductum, doloſe recuſauit inſtituere de beneficio competenti prouidere illi compelletur.[q] Epiſcopus verò ſolus etiam illis Eccleſiis prouidebit, de quarum patronatu contentio cum eſſet inter Eccleſiaſticas perſonas, vltra ſex menſes à vacationis tempore electio rectoris ſit dilata: vel vltra quatuor, cũ laici eſſent, qui diſceptabant:[r] vt tamen nullum ex hoc illi in poſterum præiudicium fiat, qui ſuperior in lite fuerit, quin ipſe eum ſiſtere debeat, quem Epiſcopus inſtituerit, & cæteros omnes deinceps, qui in ea Eccleſia erunt inſtituendi.[ſ]

Aliud deinde eſt ius iuri patronatus in multis ſimile. Sed ab eo tamen etiam in multis abſimile: id eſt, cum religioſi Eccleſiam aliquam ſibi ſubiectam habent, tam quo ad Spiritualia, quàm quo ad temporalia. in qua tamen pleno iure inſtituere non poſſunt, nec curam populi committere, ſed authoritas epiſcopi deſideratur. nam hoc ius ita à patronatu differt, quod qui illud habent, ipſi reditus Eccleſiæ illius percipiunt, & congruam portionem Rectori

---

n *c. ſignificaſti.*

o *c. ſi autẽ.*

p *c. quod autem.*

q *c. paſtoralis officii. in fin.*

r *c. eã te. c. cum propter laicorum.*

ſ *c ſi vero ordinatio.*

ctori aſsignant.at qui patronatum habent,nihil redituum percipere poſſunt,ſed integri prouentus Rectori inſtituto permittuntur.[t]

t c. vn.de Capel. mona.in vi vbi glo. & cle. vn. de ſup. neg. prælat. vbi glo. Ab. c extirpandæ.§. qa vero. de præb.

De religioſis domibus, earumque ſubiectione. Tit. X.

SCIENDVM eſt, hoc generale eſſe, vt quoduis monaſterium, vel quælibet Eccleſia ei Epiſcopo ſubiecta ſit, in cuius ſita eſt Diœceſi:niſi ea Eccleſia vel monaſterium priuilegium exhibeat,quo ſe probet iuriſdictioni eius ſubtractum.[a] Nec ideo Epiſcopi iura in Eccleſia ſuæ Diœceſis minuentur, quòd illa Eccleſia alteri vnita ſit alienæ diœceſis Eccleſiæ.[b] Si verò ambigi contingat, cuius Epiſcopi ea diœceſis ſit, in qua extat Eccleſia,& propterea incertum ſit, a quo ſit Baſilica conſecranda, ad illum eundum erit Epiſcopum conſecrationis gratia, qui in eo loco hactenus Epiſcopalia iura exercuerit.[c]

a c. pe.& c. cum venerabilis. de religi.do.

b c.ii.eod. titu.

c c. i. vbi Abb.

Sunt tamen quandoque Eccleſiæ propriis priuilegiis ab Epiſcoporum Iuriſdictione immunes, & ſolius Apoſtolicę ſedis ditioni parent.[d]

d c.recepimus. c. cum capella. de priuileg.

Cæterum per exemptionem Eccleſię conceſſam, ipſa Eccleſia,& ipſius monachi vel canonici, clerici etiam & conuerſi perpetuoq; oblati(non autem Eccleſiæ eiuſdem præsbyter, qui parochianorum curã habet,quo ad ea, quę ad curam eandem pertinent, nec ipſi parochiani) intelliguntur exempti.verum ſi Canonici alicuius Eccleſiæ eximantur, ipſi ſoli Canonici (non autem Eccleſia vel alii eius clerici) ſunt exempti. Si autem clerici cuiuſuis Eccleſiæ eximantur, tunc tam Canonici, quàm alii Clerici eximuntur,non tamen Eccleſia, niſi aliud in exemptionis priuilegio exprimatur.[e] Item quamuis monaſterium aliquod exemptum ſit,hoc priuilegio

e c. per exemptionem. de priuile. in vi.

tamẽ Capellæ ei ſubiectę perfrui non conceduntur.[f] Et demum, quibus certæ rei vel loci ratione priuilegium exemptionis conceſſum eſt, eodem priuilegio pro alia re alioue loco non potientur.[g]

De Conſecratione Eccleſiæ vel Altaris. Titu. XI.

NON eſt autem temere concedendum, vt cuiuis liceat ſuo arbitrio Eccleſias ponere, ſed (vt rei tantæ ſua dignitas, quantum fieri poteſt, ſeruetur) certæ ſolẽnitates introductæ ſunt, quę præire debeant in Eccleſia facienda. Nam primum nemo Eccleſiam ædificare debet, antequam Epiſcopus ciuitatis eò accedat, & crucem ibi figens publicè atriũ deſcribat: ac prius illę, qui ędificaturus eſt, præfiniat quæ ad Luminarium, & Cuſtodum ſumptus ſufficiant, & demõſtrata donatione ſic domum ædificet. Qua erecta atrium aqua benedicta aſpergatur.[a] poſtea per conſecrationem Deo ab Epiſcopo dedicetur cum miſſæ celebratione.[b] Conſecratio autem fit ſuperficiei interioris parietum delinitione, cum crucibus.[c] ſed oratorium non conſecratur, quia ad orandum, non ad celebrandum ædificari ſolet.[d]

Eccleſiis Deo ſemel ſacratis non eſt iterum conſecratio adhibenda, niſi aut incendio, aut alia ruina deſecratæ ſint: quo caſu omnia ex integro agenda erunt, perinde ac ſi vnquam conſecratę fuiſſent. ſed & ſi incertum ſit, vtrum olim conſecratæ fuerint, an id minus, cum nec certa ſcriptura, nec teſtes exiſtant, a quibus indubitate id ſciri poſsit, nihil ꝓhibet eas denuò a Capite conſecrari. At cum Eccleſię aut homicidio etiã citra ſanguinem aut ſeminis vel ſanguinis humani effuſione, fedantur ea labes. vino aqua diluto, & cinere abſtergenda eſt, quæ appellatur reconciliatio.[e] Eccleſia autem non conſecrata

f c.ex ore. de priuileg.
g c.cũ Capella.
a c. placuit.i.q.ii c. i. de conſec. diſt. i.
b c. omnes Baſilicæ. i. diſt.
c Ab.c.ꝓpoſuiſti.nu. 7.de conſec.
d c fin.de cenſib.
e c. eccleſiis ſemel. ea.diſt. d.c. propoſuiſti. vbi Abb.& c.fi. eod.tit. & c. ſolennitates. i. ead. diſt.

crata cuiuſcunque ſeminis fuerit,vel ſanguinis effuſione polluta,aqua protinus exorcizata lauãda eſt, ne diuinę laudis organa ſuſpendantur.[f]

Quod autem diximus Eccleſiam poſt conſecrationem pollutam.poſſe reconciliari,& a macula inuſta purgari, etiam de cimiterio Eccleſiæ intelligendum eſt.nam ſi Eccleſiæ contiguum ſit cimiterium, polluta Eccleſia & ipſum pollutum erit:nec debebit quis in ea ante abſterſionem ſepeliri. quod contrà erit, ſi ab Eccleſià ſeiunctum fuerit cimiterium, ipſo verò cimiterio polluto quamuis Eccleſiæ annexo, non tamen Eccleſia polluta erit.[g] Conſecratio Eccleſiæ etiam priuatis diebus fieri poteſt.[h] quamuis ſacri ordines non niſi ſtatutis a iure diebus conferri poſſint, vt ſupra docuimus. honeſtus tamen in diebus fœſtiuis conſecratio fiet.[i]

Eccleſiam, in qua mortuorum cadauera fidelium ſiue infidelium ſepeliuntur,ſanctificare nõ licet. ſed ſi apta videtur ad conſecrandum inde euulſus corporibus,& raſis parietibus,& tignis eius loci reedificetur,ſed ſi hęc conſecrata ante fuerit,miſſas in ea celebrare licet,tamen ſi fideles fuerint, qui in ea ſepulti ſunt.[k]

Non ſolum autem Eccleſia, certis ſolennitatibus ſacra efficitur, ſed etiam altaria ſtatas ſolennitates quaſdam deſiderant in eis conſecrandis: nec niſi lapidea ſint,conſecrari poſſunt.[l] Solennitates ſunt hæ, nam poſt altaris iunctionem Chriſmate factam, & benedictionem ei a Summo Sacerdote tributam.[m] in facie ipſius altaris vel dextro cornu feneſtella aperitur, in qua ſacrę ſanctorum reliquię conduntur vnà cum nomine illius Sancti cui altare dicatur,& nomine epiſcopi ipſius,qui ſacrum facit: quæ feneſtella deinde paruo lapide vel quadrato,vel rotundo operitur, qui lapis ſigillum appellatur.[n] Quę in altari immoto & ſtabili procedunt, ſed & alia altaris forma eſt, quod portatile,

ſeu

f c.ſi.extra eo.

g c. vnico in vi.

h c ii.extra eo.

i habetur in Pontificali.

k c. Eccleſiam. de conſecra.diſt.i.

l c. altaria. ea.diſt.

m c.vni.§.fin. de ſacra vnc. c altaria. c. placuit. ea diſ.

n Abb c i. eo.tit n.

ſeu viaticum appellatur:quia per diuerſa loca facile transferri poteſt,& itineri etiam eſt aptum : eſtq; lapis paruus foramen habens,& conſecrationem, lapide ſuperimpoſito.[o] Poſſunt ēt plura altaria in eadem eccleſia ſimul conſecrari.[p] Altari aūt amoto & ſigillo fracto & diminuto denuò id conſecrabitur.[q]

o Abb.d. c.i.
p c. cum ſis. eod.titu.
q c. i.

De Eccleſiis ædificandis, uel reſtituendis, uel ſarciendis. TIT. XII.

SI quādo cōtingit eccleſias inſtauratione aliqua egere,puta, vt tecta, aut parietes ruinā minantes ſarciantur, vel fulciantur,aut iam lapſi reſtituantur, ſubire hoc onus debebit ipſius eccleſię Rector,ſi quarta huic vſui a ſacris canonibus ex reditibus eccleſiæ aſsignata non ſufficiat,& ipſi Rectori prouētus ſupſint,vnde hos ſumptus ferre poſsit, nullaq; conſuetudo hoc oneris ad laicos tranſtulerit.[a]

a c.i. vbi glo. & c.de his de eccle. ædifican.

Item ſciendum licere interdum in aliena parochia nouam eccleſiam ædificare,ſi publica vtilitas id flagitet.veluti,ſi ita abſit parocha eccleſia, vt non facilè animabus curæ eius creditis,vbi neceſsitas exegerit, præſtò eſſe poſsit, ex quo ſæpe eueniat plures animas in periculum adduci,tunc enim eccleſia conſtrui poterit,quæ animabus oportunior ſit,& ipſi eccleſiæ veteri ius Rectoris in ea præſentandi vna cū patrono,qui eam fundauerit,competet.[b]

b c.iii.eo. titu.

De renuntiatione. TIT. XIII.

QVI beneficia, vel dignitates aliquas habent,illas interdū renunciant; qđ cum venia p̄lati,cui ſubſunt, facere debēt.[a] nā ſi vel prælato incōſulto,vel forte in manibus laici cuiſpiam quis ſacerdotium

a c. admonet . extra eod.

tium ſuum abdicarit, nulla erit abdicatio, quod ad prælati preiudicium attinet, ſanè ipſi renuntianti oberit, hoc laico tribuiſſe, vt in eius manibus ſuum beneficium cederet, idemq; ab eo ſibi conferri pateretur, nam hoc ipſo beneficio erit ſpoliandus.[b] Puram quoq; & liberam eſſe oportet renuntiationem quæ in manibus ordinarii fit.[c]

Quiſquis autem beneficium ſuum ſemel renuntiarit, ſciat ſibi ad illud repetundum viam eſſe interclusam,[d] cuius quidem renuntiationis vel ex ipſius renuntiantis confeſsione, vel etiam Epiſcoporũ literis indubitatum ſumetur teſtimonium.[e] Sed & ſi nondum ceſſerit, cedendi tamen à Prælato licentiam impetrarit, non licebit ei poſtea conſilio mutato a ceſsione abſtinere, ſed à prælato cedere cogẽdus erit.[f] Quod ſi contigerit eum, qui vltrò reddiderit beneficium, denuò ad illud eligi, nihil ei obſtabit olim facta renuntiatio, quamuis etiam iureiurando firmata eſſet.[g]

Item ſi quis probauerit, ſe non vltrò, ſed coactum metu reſignaſſe, audiendus erit, adſtringeturq; reus, qui ei volontariam exceptionem obiicit, in exceptione cauſam exprimere, qua ad renuntiandum actor adductus fuerit.[h]

Si quis amica & beneuola canonicorum gratia potius quàm literarum Pontificiarum authoritate cupiens beneficium conſequi, ipſorũ canonicorum arbitrio mitis ſe ſubmittere dixerit, non propterea videtur literarum Pontificiarum, quas habebat fauorem hac ſua comitate repudiaſſe, nec ei nocebit illiberalis canonicorum contumacia detrectantium literas Pontificias exequi,[i] quod etiam certius erit, vbi ex ipſis literis inſtitutio iam ſecuta erit: tunc enim (quod plus eſt) etſi ipſis aduerſariis literas apoſtolicas veluti eas abnuens, & canonicorum gratiæ tantùm ſe ſubmittens, reddidiſſet. hoc tamen facto inſtitutionis ſibi quæſitæ iure ex contumaci aduerſa-

b c. quod in dubiis.
c c. ex parte vbi gl. & doc. de offic. delega. c. fi. de pact. c. tua nos de ſimon.
d c. ex trãſmiſſa.
e c. in præſentia.
f c. quidam.
g c. ii.
h c. ſuper hoc.
i c. veniẽs ad apoſtoli.

aduerſariorum,& impudenti pertinaciá,non priuabitur, potuiſſet tamen illi hoc in cautum eius factũ nocere,ſi nondum inſtitutus fuiſſet,cum literas Apoſtolicas prodegit.[k]

k c. ſane.

Item ſi quis Prælatus, dum Corporis ægritudine oppreſſus breui ſe moriturum ſuſpicaretur,ſuos ſubditos abſoluerit,ne ſibi parere tenerentur, non idcirco tamen præfecturam videtur abdicaſſe.[l]

l c. lectæ.

Poteſt Epiſcopus, qui vel perſecutionem veritus, vel aduerſa valetudine, aut inſcitia deterritus, vel ſimonię vitium(quod clam ſe in ſui commodum,fuerat commiſſum) peroſus, aliaùe ſimili cauſa adductus Epiſcopatum depoſuerat, ſeque ad religionem tranſtulerat, ad Epiſcopatum denuò aſſumi,quod tamen ei tunc non permitteretur, cum propter ſuum crimen ſe ab eo remouiſſet.[m]

m c. quod träslationẽ.

Renunciatio etiam per procuratorem ad hoc ſpecialiter conſtitutum fieri poteſt, & ſera erit Domini pænitentia tunc mandatum reuocare volentis,cũ procurator animi ipſius ignorans mutationem Prælato non minus ignorauti iam beneficium reddiderat: niſi vel procurator, vel Prælatus doloſe curaſſent,ne ad ſe reuocationis nuntium perueniret.[n]

n cle. vnica

Non tamen omnibus permittitur officium vel dignitatem ſuam arbitrio ſuo deponere, nam & ſi Epiſcopus aliquis ſenectutem cauſatus ſucceſſorem ſibi dari poſtulet,non facilè impetrabit,ſi alioqui Eccleſiæ vel neceſſarius, vel ſaltem vtilis videatur.[o]

o c. i. extra.

Si quis tamen aperto mortis in diſcrimine verſetur,dũ Epiſcopatus ſui adminiſtrationem ſtrenuè gerere ſtudet,& in eccleſia ſua morari conatur, poterit miſsionem impetrare.[p] Sed & aliæ ſunt cauſæ, quæ deponendi epiſcopatus iuſtam tribuunt excuſationem, quas Innocen. I I I. epiſtola ſua ad Arelatẽſem epiſcopum dilucidè complexus eſt: vt tenuis, & malè firma corporis valetudo,conſcientia criminis, inſcitia, ſi plebi ſit inuiſus, ſi ei offendiculo, ſeu

p c. ad ſupplicationẽ.

ſcandalo

ſcandalo ſit, ſi irregularitatē contraxerit,[q] Prælatus autem,qui Summo Pontifici immediatè ſubeſt, non poteſt ab alio,quàm ab ipſo Summo Pontifice, pręfecturæ,quam gerit,vacationem impetrare.[r]

q c.niſi cũ pridem.
r c.fina.

Qui præbendam ſuam exilem ideo abdicauit, vt alii noceret, quem pręſumebat literarum Apoſtolicarum authoritate aliam pinguiorem propediē habiturum,niſi hac tenui dolo ſuo pręueniretur,nihil agit,ſed ſi ipſemet eam maiorem in ſe transferri curauerit.vtraque carebit. hinc enim manifeſta apparet fraus,quæ tegi non poteſt.[s] Sciendum eſt etiã Summum Pontificem renuntiare poſſe.[t]

s c.ſi.in vi.
t c.i.in vi.

De Immunitate Eccleſiarum.
Titu. XIIII.

VT Clerici diuinis commodius vacare poſsint, aduertunt canonicę leges, ne vlla eis onera per laicos imponi poſſint, ſed vt ab omni grauamine & tributo immunes cuſtodiantur, omniaq; eis priuilegia indulgeantur, propter quæ ab omni vexatione ſecuri vni Deo omnem operam ſuam colendo nauare poſsint, quapropter plena perſonarum, & rerum ſuarum immunitate a laicis perfrui debent.Ideoq́ue ex Concilio Lateranenſi Sancitum eſt,ne ſecularis poteſtates vllum onus vel tributum clericis aut eccleſiis imponant, quòd ſi non ſeruarint,& moniti non deſtiterint,ipſos, eorumq́ue fautores à Chriſtianorum communitate exterminat, nec prius reſtitui eos permittit, quàm Clericis eo modo læſis integrè ſatisfęcerint. Permittitur tamen ab eis aliquid percipi,vbi maximam neceſsitatem,vel euidentem eccleſię vtilitatem viderint, cui rei ſecularium facultates nequaquam ſatis fuiſſent futuræ.[a] idque cernens epiſcopus & Clerus ſubue-

a c.nō minus.

niendum ei iudicarit. Conſtitutiones autem & ſententiæ contra ſupradicta factæ inanes, & irritæ eſſe decernuntur. nec ſupradicta excõmunicationis pœna ſolutus quis erit quamuis poſt legem violatam, pœnamque admiſſam officium depoſuerit, niſi ſatisfecerit, eademque pœna etiam ſucceſſorem deuincit, niſi damnum à prædeceſſore ſuo illatum intra menſem reſtituerit, [b] quòd cum ab Innoc. iii. in generali concilio ſtatutum eſſet, eius conſtitutionem Alex. iiii. conſtitutione promulgata non modo approbauit, ſed etiam amplificauit, vt ex ea percipi poteſt. [c] Poſtea Bonifacius viii. declarauit, leges ſupradictas contra collegium, vniuerſitates, perſonasque ſingulares cuiuſuis dignitatis, aut conditionis extendi, quicunque ab eccleſiis, aut clericis pro eorũ perſonis aut rebus aliquid vectigalis, vel portorii nomine, ſeu cuiuſuis alterius tributi titulo exigere auſi fuerint: pœnamque addidit interdicti, vel excommunicationis legis violatoribus, [d] quos ita interdictos, vel excõmunicatos publice pronuntiari epiſcopus curare debet. [e] Sed cum ex Innocentiana lege quædam quaſi anſa laicis Principibus oblata videretur, clericos & eccleſias expillandi hac ſpecie, quod eorum laicorum neceſsitas poſtularet, vt a clericis ſuppetias expectarent, vel quod clerici eas vltrò offerrent, atque ita laici Principes efficerent, vt clerici metu impulſi eorum nutui tanquã neceſſaria voluntate impulſi obtemperarent, tributa laicis Principibus frequenter pendentes: idcirco, vt huic aſtutiæ obuiam iretur, edixit idem Bonifacius, vt quicunque prælati, vel eccleſiaſticę perſonæ religioſę, vel ſeculares cuiuſuis nominis, vel generis tributum laicis ſoluerint, aut promiſerint abſque authoritate ſedis apoſtolicæ, ſententiam excommunicationis incurrant, [f] quam Bonifacii conſtitutionem cum Benedictus xi. declaraſſet, ad eos non extendi, qui ſponte ſoluiſſent, aut qui à ſponte

b c. aduerſus.

c c. i. de immu. eccle. in vi.

d c. quamquam. de cẽſib. in vi.

e cle. præſenti de cenſib.

f c. clericis. de immun. eccleſ. in vi.

ſoluentibus accepiſſent, [g] Clemens V. vt primùm ad ſedem Apoſtolicam aſſumptus eſt, decreuit Bonifacii Conſtitutionem cum declarationibus Benedicti; & quicquid earum cauſa ſequutū eſſet reuocari oportere, & pro nullis & infectis haberi; vtq; omnino Lateranenſe, & generale Concilium ſeruarentur in his, quæ de hac materia ſtatuerunt. [h] Hæc quoq; inter eccleſiaſtica priuilegia cenſentur, ꝙ in eccleſiaſticis domibus laici iudices, neq; iudicare, neque hoſpitium quærere poſſunt: [i] & præſertim cauſæ, quibus de ſanguine, vel pœna corporea tractatur in Eccleſiis vel cimiteriis agitari prohibentur. [k]

g extrauagan. de immu. eccle.

h cle. vni. eod. titu.

i c. i de immu.

k c. cum ecclesia Dei.

Item liber homo ad eccleſiam confugiens non eſt ab ea ad mortem, aliamue pœnam corpoream trahēdus, quodcunque crimen patrarit: niſi vel publicus latro ſit, vel nocturnus agrorum depopulator, quiue itinera frequentata, & vias publicas obſidet, inſidiis in viatores paratis. hi enim ab eccleſiis extrahi poſſunt immunitatis ſecuritate non præſtita. [l]

l c. inter alia.

Eccleſiæ quoq; non conſecratæ, quæ propriè Baſilica appellatur, dum in ea diuina officia celebrentur, eadem immunitatis priuilegia tribuuntur, quia diuinis obſequiis dedicata nullius eſt temerariis auſibus prophananda. [m] Si quis tamen delicti impunitatem ita ſe conſecuturum ſperans homicidium, aut membri mutilationem in eccleſia ipſa, vel eius cimiterio patrare auſus fuerit, quæ niſi ab eccleſia in quam confugit, defenſum ſe iri ſperaſſet, non fuerat commiſſurus, tam impio homini eccleſia nulli adiumento vel pręſidio eſſe debet: fruſtra enim legis auxilium implorat, qui eam violat. [n] Et hæ quidem ſunt immunitatum ſpecies, quibus eccleſię eccleſiaſticęque perſonę perfruuntur, & ſi quæ præterea ſunt, ex latioribus Decretalium Epiſtolarum, aut Decretorum voluminibus petendæ ſunt.

m c. eccleſię in qua.

n c. ſi.

Non tamen ita plena immunitate perfruuntur, quin & ipſe interdum aliquid oneris ferre cogatur.

nam & a murorum cuſtodiis magna imminente neceſsitate excuſationem non habent,[o] & onus procurationis,quæ prælato viſitanti perſoluitur, effugere non poſſunt:qua de re ſupra a nobis, quantum ad rẽ neceſſarium eſſe duximus tractatum eſt.[p]

Item ſi quis ab initio cum eccleſiam fundaret, vel ſuis opibus locupletaret,& eius patrociniũ nanciſceretur, aliquos ſibi reditus Epiſcopo annuente ab eccleſia illa reſeruarit, non licebit illi eccleſiæ hoc oneris detrectare,[q] quod non minus procedit, ſi res aliquod onus habens annexum a laicis ad eccleſiam transferatur. onus enim ſuum rem ſequetur, & eccleſiam quoq; tenebit. Decimarum quoq; Roma. Pont.ſoluẽdarum onus eccleſiam interdum adſtringit,ſed frequentius ipſi eccleſiæ a laicis decimę ſoluuntur.De qua re mox ſubiiciemus.

o c. ii.

p c.ſup.titu. de procurat.

q c. præterea quoniam.de iure patro. c. quãto. c.procurationes. de cenſi.

r ibid.q.i. c. ſi quis laicus. glo cle. i.ver. ſolita de cenſib.

De Decimis Tit. X V.

DECIMAS à populo ſacerdotibus, ac Leuitis eſſe reddendas diuina ſanxit authoritas.[a] His enim verbis præceptum diuinum emanauit > Decimas & primitias non tardabis offerre.[b] Sunt.n.decimæ egẽtium animarum tributa, quas ſi quis dederit,non ſolum vbertatem fructuum recipiet,ſed etiam corporis ac animæ ſalutem conſequetur.[c] Et decimæ vel prędiorum,quæ aliquis poſsidet,ratione debentur, vel propter lucra ex hominis induſtria & opera quęſita. & hę perſonales decimæ appellantur, illæ prædiales. Soluuntur autem decimæ de fructu omni prædiorum, de feno, lana, de prouentibus molendinorum etiam eorum, quæ vento impelluntur,de piſchinis, apibus,[d] vino,grano,fructibus arborum,pecoribus,hortis, de militia, de negotiatione,& de omnibus denique bonis: & ad eas ſoluendas cenſura etiam eccleſiaſtica compelli quis

a c. decimas. 16.q.i.

b Exod.22.

c c. decimæ. xvi. q.i.

d c. prouenniunt.c nuntios. eo titu.

quis poteſt.[e] Idque ſimpliciter de plano ſine ſtrepitu & figura iudicii.[f]

Hoc autem differunt decimæ prædiorum a perſonalibus, quòd in decimis prędialibus ſoluendis nullæ deducuntur expenſæ;[g] nam neque ſemen, neque ſumptus colendo agro facti ante decimas capi poſſunt:[h] nec impenſæ pro reparanda re factæ ex fructibus, vel penſionibus detrahuntur: veluti expenſa domui aut molendino, aut ſimilibus reficiendis, vel ſarciendis. item ſi ſumptu melior factus ſit ager, vel vinea: ſi grex, ſubſtitutione in capitum demortuorum loco facta, ſeruatus ſit vel auctus. his inquàm erogata modis decimas haud quaquam imminuēt.[i] nec famulis, aut mercenariis mercedes debitæ ante exolutas decimas perſolui debent, ſed decima fructibus lectis confeſtim reddenda eſt.[k] Quæ verò ex rebus opera, induſtriaq; noſtra, puta ex negotiatione partis debentur decimę non niſi detractis expenſis eſtimandæ ſunt.[l]

Perſonales decimę ad illam parochiam ſpectant quæ diuina ſacramenta miniſtrat.[m] Quod ſi duę parochiæ inter ſe certent, quia altera baptiſmatis ſacramentum conferat, altera autem cætęta ſacramēta omnia, illa potior habebitur, quæ baptizat.[n]

Prędiales verò decimę ad illam parochiam deferri debent, ſnb qua prædia exiſtunt. quod ſi ea prædia è celebritate, & frequentia hominum, & eccleſiarum ita remota ſint, vt nulli eccleſiæ ſubeſſe dici poſsint, Epiſcopo decimæ ſoluentur: conſuetudinis tamen, ſi qua ibi fuerit, nō negligetur authoritas.[o]

Laicus certe incapax decimarum cenſetur.[p]

Decimarum quoq; ſolutio prius facienda eſt, quā cenſus vel tributi. quod ſi cenſuum, aut tributorum ſolutio decimas præceſſerint, ab ipſis quoq; tributis, & cenſibus decima deducetur.[q]

Eccleſiæ quoq; ipſæ interdum ad decimas Roma. Pontifici ſoluendas compelluntur: ſi pro vniuerſa-

e c. no eſt c. ſeq. & c. ex parte.
f cle. diſpendioſam. de iudic.
g c. ex parte. & c. non eſt in ſi.
h c. tua nobis.
i c. paſtoralis.
k c. cur homines.
l gl. d. c. paſtoralis. glo. d. c. ad Apoſtolicæ v. pſonales.
m d. c. ad Apoſtolicæ.
n c. cū cōtingat colū. ii. in prin.
o d. c. ad Apoſtolicæ. Abb. d. c. cū contingat.
p c quam uis. c. prohibemus. de decim. c. cām vbi doct. de præſcript.
q c. cū non ſit ī hom ne.

lis Eccleſię vſibus ſit neceſſarium, quo caſu ſi quis dubitet, de quibus rebus ſolui debeant, diffuſè hoc declarauit Bonifacius viii. ſua Conſtitutione,[r] & nonnulla quoque addidit Clem. V. vt ex amborum Conſtitutionibus vobis patere poteſt.[ſ]

r *in extrauag. com. c. vnico.*

ſ *cle. ii. vbi glo.*

Quandò, & quibus ſolennitatibus res Eccleſiæ alienari poſſunt. Tit. XV.

QAMVIS leges Pontificię curent, ne clericis facultates idoneæ ab Eccleſia deſint, & propterea illis præbendas ſuggerant: ea tamen bona clericorum ipſorum in dominio cenſeri nemo exiſtimet, vel quod illis poſsint ſuo arbitrio vti, & in quoſcunque vſus transferre: nam præterquam quòd ſupra docuimus, quibus nam vſibus ſint illæ facultates deſtinatæ, præterea etiam cauendũ eſt, ne alienentur, ne patrimonium Petri prodiga Prælatorum & clericorum libidine exhauriatur. quo facto ineſtimabile damnum eccleſiæ inueheretur, ſi opes deinde non ſuppeterent, quibus ſubleuari poſſent, qui miniſteriis diuinis omnem operam ſuam dicarunt; quapropter ex Concilio apud Syluanum ſtatutum eſt, ne cui liceat alienare rem immobilem eccleſiæ, nec mancipiũ, neque ſpecialis hypotecæ titulo cuiquam addicere. Alienationis autem titulo diffinitũ eſt contineri conductionẽ, donationẽ, vẽditionẽ, permutationẽ, & emphyteuticum contractum perpetuum.[a] Et ſancitum eſt Leoninę Conſtitutioni ſubiacere eos, qui hanc concilii conſtitutionem fuerint tranſgreſsi: nempè vt officio priuentur, & omne damnum illatum eccleſię reſtituant ipſi qui cõtractum inierint, aut eorum ſucceſſores: tabelliones aũt de alienatione inſtrumenta conficientes ex eadem Leonina Conſtitutione relegantur, & iudices alienationi

a *c. nulli. de reb. eccleſi. non alien.*

nationi authoritatem præſtantes bonis & dignitate priuatur.[b] quibus Symmachus piæ men. Sum. Pont. addidit, vt ſi quis præsbyterorum, diaconorum, ſeu defenſorum, alienanti prædium eccleſiæ ſubſcripſerit, anathemate feriatur: niſi forte, & alienator, & qui acceperit, celeri reſtitutione ſibi proſpexerint. & liceat præterea quibuſcunque eccleſiaſticis perſonis contradicere, & rem cum fructibus alienatam repetere.[c] Sed & Clemens V. in Concilio Vienenſi conſtituit,[d] ne quis religioſus monaſterio, prioratui, eccleſiæ, ſeu adminiſtrationi cuiuis præſidens, iura, reditus, aut poſſeſsiones eiuſdem alicui ad vitam eius, ſeu aliud certum tempus, pecunia etiam inde recepta, quouis modo concedat, niſi neceſsitas, aut vtilitas monaſterii, prioratus, Eccleſiæ aut adminiſtrationis huiuſmodi hoc expoſcat, conuentus ſui, aut (ſi conuentum non habeat) prælati proprii aſſenſu accedente & qui contra hæc fecerit, pœnam ſuſpenſionis ab officio eo ipſo incurrat: nec ex conceſsione ipſius recipienti ius aliquod acquiratur: Quod tamen ad locationes, vel etiam redituum, aut fructuum venditiones ad tempus modicum faciendas non extenditur.[e] Prohibentur itē eccleſiæ, earumq; bona immobilia, & iura laicis ſubigi, abſq; capituli conſenſu, & Romani Pontificis venia, ſed omnis contractus quouis ſint robore muniti contra hæc celebrati inanes decernuntur: nec impunè abeunt prelati qui hæc fuerint tranſgreſsi, & clerici, qui ſeſe non oppoſuerint. ſed & laici, qui prelatos ad hoc compulerint, dignis pœnis ſubiiciuntur.[f] Cum igitur incidunt tempora, quibus vel vtile eſt eccleſiæ, vel forte etiam neceſſarium alienationem fieri, ei erit conſulendus cum totius cleri tractatu conſenſu & ſubſcriptione:[g] qua forma non ſeruata nullius erit momenti alienatio.[h] Sed longe omnium pleniſsime huic rei prouidit Paulus Venetus II. dum ſua conſtitutione, quæ in

b l. iubemus. §. æconomus. C. de ſacro. eccle.

c c. ſi quis presbyterorum. extra eod.

d cle. i. eo. titu.

e d. cle. i.

f c. ii. in vi.

g c. non liceat. e. alienationes. c. ſine exceptione. xii. q. ii.

h c. i. in vi.

 viridi

viridi eſt obſeruantia, prohibuit omnium rerum & bonorum eccleſiaſticorum alienationem: omneque pactum, per quod dominium ipſorum transfertur: conceſsionem, hypotecam, locationem, & conductionem, vltra triennium: nec non infeudationem, vel contractum emphyteoticum, præterquam in caſibus a iure permiſsis, ac exceptis rebus & bonis in emphiteoſim ab antiquo concedi ſolitis (& tunc eccleſiarum euidenti vtilitate) demptisque fructibus & bonis quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, pro inſtantis temporis exigentia, prædeceſſorum conſtitutionibus, prohibitionibus, & decretis aliis ſuper hoc ęditis in ſuo robore nihilominus relictis. & decreuit contra hæc facta nullius omnino roboris, & momenti, & tam alienantem, quam eum qui alienatas res, & bona prędicta receperit, ſententiæ excommunicationis ſubiacere. Alienanti verò bona eccleſiarum, monaſteriorum, locorumque piorum quorumlibet inconſulto Romano Pontifice, aut contra ipſius conſtitutionis tenorem, ſi Pontificali, vel Abbatiali præfulgeat dignitate, Eccleſiæ ingreſſum interdicit; qui ſi per ſex menſes immediate ſubſequentes ſub interdicto huiuſmodi obſtinatis auribus perſeuerauerit regimine, & adminiſtratione eccleſiæ, vel monaſterii cui pręſidet in tēporalibus, & ſpiritualibus ſit eo ipſo ſuſpenſus. Inferiores verò pręlati, commendatarii, & aliarum eccleſiarum rectores beneficia vel adminiſtrationem quomodolibet obtinentes, prioratibus, prępoſituris, dignitatibus perſonatibus, adminiſtrationibus, officiis, canonicatibus, prebendis, aliiſque eccleſiaſticis cum cura, & ſine cura, ſecularibus, & regularibus beneficiis, quorum res, & bona alienarunt, duntaxat, ipſo facto priuati exiſtant: illaq; abſq; declaratione aliqua vacare cenſeantur, poſsintq; per locorum ordinarios, & alios, ad quos eorum collatio pertinet, perſonis idoneis (illis exceptis quæ propterea priuatæ fuerint)

liberę

liberè de iure conferri, niſi alias diſpoſitioni Apoſtolicæ ſedis ſint ſpecialiter reſeruata, vel generaliter: & nihilominus alienatæ res, & bona huiuſmodi ad eccleſias monaſteria & loca pia ad quæ ante alienationem huiuſmodi pertinebant, liberè reuertantur.[h]

Non licet etiam Epiſcopo vel Abbati terrã vnius eccleſiæ ad aliam vertere, quamuis ambę in eius ſint poteſtate, ſi tamen eam commutare voluerit, cũ ambarum conſenſu hoc faciat.[i] Et permutationes rerum eccleſiaſticarum ab anteceſſore inconſultè factæ a ſucceſſore emendari poterunt.[k]

Cauſæ autem iuſtæ ad alienationem rei eccleſiaſticæ eſſę poſſunt: veluti ſi ęre alieno ita ſit oppreſſa eccleſia, vt illi exoluendo fructus non ſufficiant: ſi rem alienet, quo meliorem emat: ſi captiuos Chriſtianos redimere velit: aut ſi res quæ aliẽnatur, damno potius & oneri ſit eccleſiæ, quàm emolumento.[l]

Sed interdum & ſi nulla ſolennitas in alienatione facienda proſthabita ſit, ab ea tamen reſilire licebit: vt ſi graue diſpendium ex ea alienatione ferat eccleſia, reſcindetur enim tunc alienatio per in integrum reſtitutionem.[m]

Sed cum ex ſupradictis appareat, ne eccleſiaſticis quidem perſonis licere eccleſiaſticas res alienare, quo deteſtabilior eſt iudicanda Principium ſecularium temeritas, qui falcem in meſſem alienam inĩicere, reſque eccleſiaſticas prophanis ſacrilegiſque manibus contrectare, eaſque e iure ſuo, quaſi earũ domini ſint, aliis donare non dubitarint, atque ita egentium clericorum ſubſtantiam rapere, vel qui ab eis hæc petere auſi fuerint: quippe hoc modo tentata, irrite eſſe omnia ex concilio Lugdunenſi iubentur, hocque impium & temerarium hominum genus à communione eccleſiæ excludi.[n]

h in extrauagan. i. de reb. eccle.

i c. i. eod. titu.

k c. ii. de rerum permuta.

l Ab. d. c. nulli.

m c. i. eod. titu.

n c. ii.

De Peculio Clericorum. Tit. XVI.

INQVIRENDVM eſt præterea, ſi quis preſbyterorum de reditibus eccleſiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium, alieno nomine res comparuerit, quia quemadmodum ſuo, ita nec alieno nomine fraudem facere præsbiter de facultatibus eccleſiaſticis poteſt: quoniam hoc ſacrilegium eſt. & par crimini Iudę, qui ſacras oblationes aſportabat, & furabatur.[a]

Et qui patrimonii nihil habebat præsbyter, quo tempore ad ſacrum ordinem promotus eſt, ſi poſtea prædium emerit, eccleſiæ illud acquirit, ad quam inops promotus eſt.[b] Idcirco Epiſcopus res, quas eccleſiæ occaſione poſt conſecrationem acquiſierit propriç eccleſiæ relinquere tenetur.[c] Et præsbyter qui diœceſim tenet, de his quæ emerit, ipſius eccleſię nomine conficere inſtrumenta debet, aut ab ea diſcedere.[d]

Si quis ſane clericorum agellos vel vineolas ſibi paraſſe ſuſtentandæ vitę cauſa probatus fuerit, vſq; ad obitum ſuum ea poſsidere poterit: ſed poſt eius deceſſum eccleſiæ erunt reſtituenda, nec teſtamentario, aut ſucceſſorio iure cuiquam hæredum prohæredumue relinqui poſſunt, niſi forſan cui Epiſcopus propter obſequia Eccleſię pręſtita elargiri voluerit.[e]

a c. inquirendum. eo. titu.
b c. i.
c c. iii.
d c. ii.
e c. fina.

De teſtamentis. Tit. XVII. & Vlt.

NON alienum fuerit hoc loco breuiter etiam de teſtamentis aliqua retuliſſe: nam & ſi nobis propoſitum ſit hoc volumine ea duntaxat tractare, quæ Pontificii iuris propria ſint, tamen quia hæc

hæc materia ſecundum ius noſtrum propria quæ-dam precepta habet à iure ciuili diſcrepantia, neceſſarium eſſe duximus, ea quoq; demonſtrare. ſed primum tamen ab ipſis Iureconſultis Cæſ. diffinitionem mutuemus.

Eſt igitur teſtamentum noſtræ voluntatis iuſta ſẽtencia de eo quod quis poſt mortem ſuam facere voluerit.[a] In quo condendo quamuis leges ciuiles maiorem teſtium numerum requirant, ius tamẽ noſtrum ea quoq; teſtamenta recipit, quę coram ſuo præsbytero, & tribus vel duabus aliis perſonis idoneis facta ſint: & executionem eis concedit omni cõſuetudine reiecta, quæ maiorem teſtium numerum deſideraret.[b]

Item hoc iure, qui extremam voluntatem ſuam in alterius diſpoſitionem confert, non videtur inteſtatus decedere.[c] Nec minus executionem merebitur teſtamentum ad pias cauſas, quamuis per verba enunciatiua ad aliud prolata ſcriptum ſit.[d]

Sciendum eſt, Epiſcopis, Præsbyteris, & aliis clericis, qui per hereditatẽ, vel alium modum, intuitu perſonæ aliquid acquiſierint, donare id licere, cui võluerint, dum viuunt: ſint ante obierint, quâm hoc fecerint, altari cui ſeruiunt, omnia perpetuo conſecrãtur, & in ius eius tranſeunt, ſi nullos conſanguineos habeant.[e] Hæ de rebus ſufficiant, nunc de ſacramentis Eccleſiæ tractemus.

a l. i ff. eo.

b c. cum eſſeſ.

c c. cum ti bi.

d c. fin. de ſucceſ. ab inteſta.

e c. i. eod. ti de ſucceſ. vbi glo.

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER TERTIVS.

De Sacramentis Eccleſiæ. *Tit.* *I.*

QVIA mortalium conditio omnium ita comparata eſt, vt longè plus caliginis, quàm lucis noſtri oculi habeant in his ſpeculandis, quæ non caduca, aut fluxa ſunt, ſed cœleſtia, & æterna: cum tamen ad illa æterna acceſſus alias nobis non pateat, quàm ſi ad ea mente erecta ſæpe ſuſpexerimus: propterea, vt imbecillitas noſtra, quam maxime fieri poteſt adiuuetur, & ſenſim animos attolere, æternaque illa contueri diſcamus, nec ſemper mentem humi defixam teneamus, diuina authoritate via adinuenta eſt, qua ex terreſtrium rerum oculata inſpectione ad earũ, quę ſupra nos ſunt, mente perceptam cognitionem & cogitationem peruenire poſsimus. Hacque ratione ſeptem eccleſiæ ſacramẽta inſtituta ſunt, quæ præter id quod (vt modo diximus) ſupra nos docent ſuſpicere, & efficiunt, vt animus quamuis incluſus in corpore, tamen foras emineat, longè ſe a corpore abſtrahens: ſunt præterea tanquam ſigna & vexilla congregationis illius, quæ eccleſia appellatur, ſub quibus in vnum fideles congregantur. Sed & aliud nobis conferunt, nam caſtè a nobis, & incorruptæ obſeruata humilitatis, & ſubmiſsionis cuiuſdam in

nobis

nobis ſpecimen oſtendunt: ex quo efficitur, vt dum non dedignamur nos rebus infimis earum contemplatione, quæ in eis ſignificantur, pronos, & obedientes effingere, ęternis digni præmiis apud Deum habeamur: quibus item ſacramentis dum noſtram operam integre, & ſincere nauamus, noſque in eis exercemus, & animum noſtrum agitamus, efficitur, vt otioſi ne ſedeamus, multaque malorum ſemina hoc pacto vitemus.[a]

Eſt autem ſacramentum corporeum quoddā elementum extrinſecus cum ſenſu inflictum, inuiſibilia, & incorporabilia propter ſimilitudinē referens, & propter inſtitutionem ſignificans.[b] Ideoq; dicuntur ſacramenta: quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur, quod cernitur ſpeciem habet corporeā quod percipitur. fructum habet ſpiritalem.[c] Vnde a ſecretis virtutibus, vel ſacris ſacramenta dicuntur: quia ſub tegmento corporalium rerum diuina virtus ſecretius ſalutem eorundem ſacramentorum operatur.[d]

Sunt autem hæc ſeptem infraſcripta eccleſiæ ſacramenta: Baptiſmus, Confirmatio, Ordo, Euchariſtia, Pœnitentia, Matrimonium, & Sacra vnctio.

Horum tria prima caracterem animę imprimunt, ideoq; illa iterari nefas eſt. Alia verò quatuor poſtrema, caracterem cum nō infligant, nihil impedit, quin iterari poſsint.[e] Rurſus horum ſacramentorum quinque ſunt, quibus non habitis vel neglectis eorumque aliquo, nulla homini ſalutis æternę ſpes eſſe poteſt: quare & neceſſaria appellantur. Alia verò duo matrimonium, & ordo, quæ & dignitatis dicuntur,[f] liberæ ſunt voluntatis vnicuique, licet vniuerſo eccleſiæ corpori ſint neceſſaria: & tametſi quis hæc nunquam acceperit, animæ tamen ſalutem, & gratiam diuinam ſperare poteſt. De his igitur ſingulis videamus: & primum de baptiſmo, qui reliquis omnibus ianua eſt & principium.[g]

a glo. c. in ſtitutio. de conſecrat. diſtin. ii. Ab. in rub. de ſacram. non iter. infi.

b Abb. d. rub. colū. i.

c cap. qui manducat. i. ead. diſt.

d c. multi § miſteriū. i. q. i.

e Abb. d. rub. colū. i. & ii.

f c. remiſſionem. in fi. i. q. i.

g glo. c. i. diſt. iiii. & c. quicunque lxxvii. diſt.

De

De Baptiſmo. Tit. II.

BAPTISMVS tanti eſt momenti, vt ſine eo nemo ſaluus eſſe poſsit, quemadmodum Chriſti ipſius voce docemur. hoc enim crimen ingenitum abſtergitur, quòd cœleſtem ianuam nobis obſeruauerat. Eſt autem baptiſmus, exterior hominum ablutio cum certa forma verborum, originarium peccatum delens, [a] & longe maiorem vtilitatem affert Baptiſmus, quàm olim circunciſio afferret: quippe per Baptiſmum renatus ianuam cœleſtem ſibi reſeratam inuenit, quæ circunciſis occluſa erat, quamuis culpa ingenita eis per circũciſionem ipſam remitteretur.[b] Et duplex eſt baptiſmus: ſolẽnis, & ſimplex, ille multas ceremonias exigit pręter verbum Dei, & aquam: nam & cathecifmos, & exorgiſmos, & multas præces, multaſque alias ſolennitates deſiderat. hic autem in caſu neceſſario in vſu eſſe ſolet. præcipua autem in hoc ſacramento verba ſunt hæc: Ego te baptizo, addito ſanctiſsimæ trinitatis nomine.[c]

a glo. c. i. iiii. diſtin. de conſecratio. Thom. I. iiii. ſenten. diſt. iiii. q. i.

b c. maiores. in prin.

c c. i. et de conſecr. diſt. iiii.

Et quamuis hoc munus baptizandi ſacerdotum proprium ſit, tamen & laicus recte & vtiliter neceſſitate exigente baptizare poterit. nec, ſi hereticus, vel paganus, aut Iudeus baptizarit, dummodo debita materia forma & intentione vtatur, ſacramentum repetendum erit: cum non dignitate miniſtri, ſed virtute verbi diuini, & ſpiritusſancti conſtet.[d]

Sed quamuis hoc ſacramentum iterandum non ſit, ſi de aliquo tamen ambigatur, an ſit baptizatus, nec ne, poterit ei baptiſmus huiuſmodi verbis conferri: ſi baptizatus es te non rebaptizato, ſed ſi nondum baptizatus es ego te baptizo. addito trinitatis nomine.[e]

d c. in neceſſitate. cũ ſequent. ea. diſt. iiii.

e c. ii. eod. titu.

Nemo tamen ſeipſum baptizat. At quicunque

præsbyter

prȩsbyter commendatum ſibi ȩgrum baptizare neglexerit, adeò vt ille ſine baptiſmo è vita deceſſerit ab officio deponendus eſt.[f]

f d.c. in neceſſitate. cũ ſeq.

De Confirmatione. Tit. III.

POST baptiſmum confirmatio quoque eſt Chriſtiano adhibenda, qua vndequaque munitus ſit, tanquam duplici thorace aduerſus maligni hoſtis inſidias: ita enim fit, vt per baptiſmum genitus, poſtea per hoc ſacramentum enutriatur, & creſcat, & per virtutem ſpiritusſancti confirmetur: quod olim impoſitione manuum dumtaxat celebrabatur, hodie ex Apoſtolorum traditione chriſma quoq; adhibetur cum impreſsione ſigni ſanctæ crucis, vt externo ſigno intima vnctio, quam ſpiritus ſanctus efficit, ſignificetur: hinc ſeptiformis ſpiritus ſanctus hoc ſacramento accipitur, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus. ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, ac timoris.

Miniſter autem huius ſacramenti eſt Epiſcopus, quamuis cęteras vnctiones etiam ſimplex præsbiter valeat exhibere,[a] nec niſi ieiunis & à ieiunis ex honeſtate confertur, exceptis infirmis, & in tenui diſcrimine leti poſitis,[b] nec iterandum eſt.[c]

a c. vni. §. frentiſ. de ſacra vnct. c. quanto de conſuetud.
b c. vt epiſcopi. de conſecra. diſt. v.
c c. dictum eſt. ea. diſt.

De pœnitentia. Tit. IIII.

CVM omnes per baptiſmum renati ſunt, ſępe in grauia crimina labuntur, quibus ne opprimantur, inſtituit Chriſtus ſacramentum pœnitentię, quod poſt baptiſmum ſit nobis tanquam ſecunda tabula in naufragio,[a] cuius ope a lapſu nos ęrigere poſsimus,[b] ſi noſtra vulnera criminibus cótracta medico, id eſt ſacerdoti nudauerimus debita cordis

a c. ſecunda. de pœniten. diſt. i.
b c. i. in fi. de ſum. trinita.

cordis compunctione. in corde enim ſi adſit contritio, in ore confeſsio, in opere ſatisfactio, ſacramenti huius vis operatur, quę in abſolutione ſacerdotis conſiſtit. illi enim ſoluendi & ligandi poteſtas diuinitus data eſt, quam non poterit vtique cum iudicio exercere hunc pro meritis ſoluens, illum vinciens, niſi ex peccatorum enumeratione proprio ore facta, etiam criminum occultorum notitiam habeat.[c]

c c. voluiſſent. de pœnit. diſt. i.

Sed quia parum fuerit ſacramenta eſſe inſtituta, niſi etiam cura adhiberetur, vt hi quorum vtilitati eorum inuentione, & inſtitutione proſpectum eſt, ea non recipientes dignam mercedem habeant: idcirco in Concilio generali Innoc. ſancitum eſt, vt quilibet Chriſtianus, vbi ad nos iudicii peruenerit, quolibet anno hoc ſe ſacramento exerceat, ſua crimina proprio ſacerdoti aperiendo, niſi a Chriſtianorum communitate repelli velit, & ab eccleſiæ ingreſſu arceri, & poſt mortem eccleſiaſtico ſepulchro interdici. quo concilio etiam pœna ſancita eſt aduerſus ſacerdotem, qui peccata ſibi pœnitentiæ cauſa retecta quouis modo prodiderit.[d]

d c. omnis vtriuſq; ſexus. extra. eod.

De Sacramento Euchariſtiæ. *Tit. V.*

VBI homo pœnitentiæ ope à lapſu exurrexit in domino, tum verò ei cauendum eſt, vt in bono perſeueret, ac creſcat, quem ad vſum inſtituit Chriſtus ſanctiſsimum Euchariſtiæ ſacramentum, ſub viſibili ſpecie panis, & vini, quæ verũ Chriſti corpus & ſanguinem nobis præbet. quo quidem ſacramentum nullum maius eſſe poteſt, nec vlla potior oblatio:[a] cuius forma in illis verbis ſolennibus conſiſtit, quæ Chriſtus nobis reliquit.

a c. nihil. de conſec. diſtinct. ii.

Nemo autem illud facere poteſt niſi ſacerdos, qui rite ſit ordinatus, ſecũdum claues eccleſiæ, quas

concesſit Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus Chriſtus.[b] Illud autem ſumunt vel illi ipſi qui id fecerunt, id eſt ſacerdotes. aut alii, ſiue laici, ſiue ſacerdotes quibus per ſacerdotem alium propinatur, ſumunt verò ipſi ſacerdotes, dum miſſam celebrant, nã quotieſcunque ſacerdos ſacrificans corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti in altari immolat, toties perceptionis corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti participem ſe præbeat, niſi ab ipſa communione annum velit eſſe ſuſpenſus.[c]

Miſſę autem celebrationem Iacobus frater Domini, & Baſilius Cęſarienſis adinuenerunt.[d] Eaque non debet niſi a ieiuniis celebrari,[e] nec niſi vna miſſa a quouis ſacerdote, vna eademque die, ſi iuſta cauſa non ſubeſt, celebrari poteſt, die Natiuitatis Dominicæ excepta.[f] Qui verò pecunia indoctus, vel adulationibus ſecularium plures eadem die miſſas celebrare non formidarit, hic non creditur damnationem euadere.[g] Caueat verò ſacerdos, ne dum miſſam celebrat, & ſacramenti miſterium facere ſimulat, ſuppreſsis verbis ſolennibus, quibus ſacramentum conficitur, panem & vinum inanè tantummodò ſumat: dum forte veretur miſſam celebrare, quod ſé ſciat letali crimini obnoxium: & eam tamen propter aliquam neceſsitatem intermittere non poteſt. nam & ſi leuis non ſit eius noxa, qui criminis grauis ſibi couſcius ſacramento impudenter ſeſe ingerit, longè tamen grauius crimen illius exiſtimãdum eſt, qui prædicto modo aliud agere, aliud ſimulare non formidarit. Ille enim Deum ſolum: hic & Deum, & populum lędit, & quòd in ſe eſt, ludit.[h]

At laici ſacramentum de manu eorundem ſacerdotum expectant, & clerici præsbyteris inferiores. nemo enim illud miniſtrare debet excepto prẹsbytero: adeò vt prẹsbyter puniatur, qui per aliũ ægro ſacramentum miniſtrat.[i] Sed quamuis olim quilibet

b c. i. de ſum.trin. §. penult.

c c. rela-tum.in.ſi.de conſecr. diſtinct.ii.et c. ſeq.

d c. Iacobus. de conſecr. diſt.i.

e c. Sacramenta. ead. diſt.

f c. ſufficit. ea.diſt. c iii. de celeb. miſſar.

g d.c.ſufficit.

h c. de homine de celebra. miſſa.

i c. peruenit de conſecra. diſt. ii.

libet Chriſtianus ætatis legitimę ter in anno ſacramentum aſſumere iuberetur, id eſt in feſto Paſchatis, Pentecoſtes, & Natalis Dominici:[k] hodie tamen quia decreſcente fidei feruore ægrè hoc obſeruabatur, ex concilio generali ſancitum eſt, vt quouis anno ſaltem ſemel, idque in Paſchate Reſurrectionis ad hoc conuiuiũ quilibet accedat, delictorũ confeſsione præmiſſa: alioquin eccleſiæ ingreſſu, & eccleſiaſtica ſepultura prohibeatur, niſi proprii ſacerdotis conſilio legitima de cauſa id diſtulerit.[l]

k c. & ſi non frequentius ea. diſt.
Ab. d. c. omnis vtriuſque.
l d. c. omnis vtriuſque.

Hoc autem ſacramentum non niſi ieiunio ſtomacho regulariter ſuſcipi debet.[m] Conſulti uſque faciet ſi etiam à propria vxore tribus ſaltem diebus antè, totidemque poſt ſe continuerit.[n] Præsbyter curet ſacram Euchariſtiam ad omnem ægri cuiuſque repentinam neceſsitatem ſemper paratam habere, ne ſine ea ægros mori contingat.[o]

m c. liquido. de conſecrat. diſt. ii.
n c. omnis homo. ea. diſtin. vbi glo.
o c. præſbyter. ead. diſtin.

Et diligenter obſeruetur, vt in cunctis eccleſiis Chriſma, & Euchariſtia ſub fida cuſtodia clauibus obſignata ſeruentur, ne ad illa queat temeraria manus extendi ad aliqua nefanda patranda. Si verò is, ad quem ſpectat cuſtodia, noctes, dieſque ſtertens ea incaute reliquerit, tribus menſibus ab officio ſuſpendendus erit, at ſi propter eius negligentiam aliquod nephas inde contigerit, grauiori etiam ſubdendus eſt vltioni.[p]

p c. i. de cuſto. euchariſ.

De Sacra vnctione. Tit. VI.

NON eſt etiam omittendum ſacræ vnctionis Sacramentum, cuius duæ ſunt ſpecies: exterior, & interior. illa, quæ materialis eſt, & viſibilis inungit corpus. hęc, quæ ſpiritualis eſt, & inuiſibilis inungit cor.[a] hæcque per illam exteriorem ſignificatur.

a c. i. §. i. de ſacra vnct.

Vngitur ergo quilibet Chriſtianus, primùm in

baptiſmate

baptiſmate bis: oleo quidẽ cathecuminorum prius ante baptiſmum, mox chriſmate ante ſolennia baptiſmi peracta. vngitur etiam chriſmate, dum confirmationis munus accipit: quod non niſi ab Epiſcopo impẽdi poteſt, quamuis ceterę vnctiones per quemuis præsbyterorum fieri poſsint. vngitur demum, cum infirmatur, vt & corpus & anima ſeruentur. quæ vnctiones cuiuis Chriſtiano communes ſunt: aliæ vero non omnibus conceduntur. Epiſcopus enim chriſmate caput, manusq́ue inungitur. vngitur altare dum conſecratur. templum cum dedicatur. calix cum benedicitur. Item vngitur Princeps ſecularis in bracchio, ſeu in humero, vel harmo: non in capite, vt olim.[b]

[b] *toto tit. de ſacr. vnctio.*

De Sacramento Ordinis. *Tit. VII.*

QVIA ſupra libro primo ſatis docuiſſe arbitramur, qui ſint clericorũ ordines, ſuperfluum exiſtimamus hic circa ſacramentum ordinis pluribus inſiſtere: quòd ſacramẽtum inſtitutum eſt, cum ſigno impoſitionis manuum, aliisq́ue ritibus ſolennibus. quamuis enim Chriſtiani omnes ſint ſacerdotes, vt ſpiritales hoſtias, id eſt ſemetipſos Deo offerre, & nomen eius laudare, & vtiliter inuocare in omni loco poſsint: non omnes tamen ſunt eccleſię miniſtri, ſed iam inde ab eccleſiæ initio ſelecti ſunt quidam, qui muneribus eccleſiaſticis fungerentur: & hi in nouem claſſes diſtincti ſunt, quas ſupra libro primo recenſuimus. quamuis Theologi infimam & ſupremam claſſem inter has non recenſeant. Hoc autem ſacramentnm verbis Chriſti nititur pluribus locis repetitis, & duplicem poteſtatem confert, ordinis videlicet, & iuriſdictionis. ſub quarum altera cadit verbi diuini miniſterium adminiſtratio ſacramentorum, & eccleſiarũ ordinatio ad

ædificationem.ſub altera poteſtas excommunicandi, & pœnitentes abſoluendi.

De Sacramento Matrimonij. Titu. VIII.

MATRIMONIVM eſt Sacramentum, quo vir vnus vnaque mulier perpetuo, & indiſſociabili vinculo coniugantur. duæ etenim Chriſtiani matrimonii leges præcipuę ſunt, altera, vt ſit inter duos tantum:id eſt vnius viri, & vnius mulieris coniunctio: & neutri eorum liceat corporis ſui tertio poteſtatem facere.altera, vt hæc coniunctio ſola alterutrius morte diſſoluatur.& ſi enim lege antiqua repudium non prohiberetur, id tamen illis populis duriſsimi cordis Moſes permiſerat, grauius ducens vxorem occidi, (quod in illis metuebatur) quam odii cauſa dimitti: quod hodie ceſſante iam illa tanta duritie minime neceſſarium exiſtimatur: at quòd dicitur, vxorem ob fornicationem dimitti poſſe: non ſic eſt exaudiendum, quod propterea matrimonii vinculum ſcindatur, ſed duntaxat thori & menſe conſuetudo ſeparatur: quare adulterii reus erit,tanquam alienam contrectans,quiſquis ſic dimiſſam duxerit.

Cauſæ autem contrahendo matrimonio, vel iam contracto aduerſantes hæ ferè ſolent hoc iure enumerari. In primis votum ſolenne contrahendum impedit, & contractum diuellit. ſimplex autem votum contrahendo quidem obeſſe poteſt, non contractum dirimere.[a] Item duo quorum alter ſit Chriſtianus, alter infidelis ſe inuicem matrimonio copulare non poſſunt.[b] Error quoq; quo coniugum alter ducitur, dum vel in perſona coniugis labitur,credens gratia exempli eſſe Corneliam, quæ Sempronia erat, vel quo in coniugis conditione decipitur, exiſtimans ingenuam eſſe, quæ ſerua erat,

a c. i. & fi. qui cleri. vel vou.

b c. caue. cum ſequen. xxviii. q. i.

ſolet nuptiarum validitati officere.[c]

Item cognati & affines nuptias inter ſe contrahere prohibentur. & cognatorum quidem per lineam rectam inter ſe coniunctorum prohibitio perpetua eſt, nullo certo fine concluſa: eorum vero, qui ex tranſuerſo gradu cognationis iunguntur, prohibitio vltra quartum cognationis gradum non protenditur, & cum diſpari in gradu ſunt, remotior ſpectatur gradus.[d] Cum autem tres ſpecies cognationis ſint, ſcilicet carnalis, & legalis, & ſpiritualis, quæ ſcilicet contrahitur per baptiſmum, & confirmationem. quælibet harum matrimonium impedit, & infirmat, licet diuerſis modis, vt infra docebimus. Cognatio autem legalis dicitur, vt ſi qua per adoptionem mihi ſoror eſſe ceperit: nam quamdiu durat adoptio, inter me & ipſam, nuptiæ conſiſtere non poſſunt.[e] Affinitatis autē ratio in primo duntaxat genere habetur, non in ſecundo, nec in tertio: quod in Concilio generali Innocentiano ſtatutum fuit, cum antea & ſecundum & tertium affinitatis genus nuptias impediret, & irritaret. ea autem prohibitio vltra quartum gradum non prouehitur, cum ante illud concilium ad ſeptimum vſque gradum extenderetur.[f]

Item ex his quæ paulò ſuprà a nobis tradita ſunt, conſtat, eum qui iam vno matrimonii iugo præmitur, alterum ſubire non poſſe. quo fit, vt ſi quis cum duabus mulieribus verbis præſentem actum ſignificantibus matrimonii contractum inierit, eorũ prior ſola futura ſit vxor, & poſterior dimittenda, quamuis cum ea ſe iam immiſcuiſſet.[g] Eadem ratione, & qui vxorem ducit eam, quam alter ſibi deſponſam verbis præſentibus habuerat, eam dimittere cogendus eſt, pœnitentiamq́ue ſubire.[h]

Publicæ quoq; honeſtatis iuſtitia nuptiis obeſſe ſolet: puta, ſi conſanguineus meus cum aliqua muliere ſponſalia tantum contraxerit, quãuis nondum

c c. propoſuit. ubi Ab. de coniug. ſer.

d c. fin. de conſang. & affin.

e c. vnico. de con. leg.

f c. non debet vbi glo. & doct.

g c. i. & iii & fin. de ſponſa. duo.

h c. ii. de ſponſa. duo.

preſentibus verbis confirmatum ſit matrimonium, mihi tamē ſponſi ipſius conſanguineo collocari matrimonio propter honeſtatis quandam publicæ rationem prohibetur: quod non minus locum habet, quamuis illa ſponſalia conſanguinitatis vel affinitatis, aut frigiditatis, aut religionis, aliaue ratione eſſent nulla, dummodo eis conſenſus non deeſſet. ſi quis vero ſponſalia ſub conditione contraxerit, ſi ante conditionis euentum cum alia prioris conſanguinea per verba præſentia contraxerit, cum ſecunda remanere tenebitur, nam ex ſponſalibus ſub conditione initis, ante conditionis euentum, tanquam incertis, & puro conſenſu carentibus, nulla publicæ honeſtatis iuſtitia oritur.[i]

Item non poteſt quis eam vxorem habere, cuius ope eiuſdem maritum interfecerit.[k] nefariæ enim habentur nuptiæ, quibus conciliandis mariti prioris ſanguis & vita prœmii quodammodo nuptiarum loco petita fuerint. Quo exemplo nec quis eam ducere poteſt vxorem, quæ in prioris vxoris ipſius necem aliquid fuerit machinata, ſiue ei fidem dediſſet, ſe eam priore defuncta ducturum, ſiue non. quæ prohibitio perpetuo eſt ſeruanda.[l] Item non valet matrimonium cum ea, quam per adulterium polluit, ſciente contractum.[m] Cum ea quoque matrimonium non conſiſtit, cuius conſanguinea ego olim potius ſim.[n] Et qui cum priuigna ſua ſciens fornicatus fuerit, nec a matre debitum thori exigere, nec filiam vnquam habere poteſt vxorem. imo nec priuigna, nec ipſe vllo vnquam tempore alii ſe poterunt matrimonio copulare, niſi forte iuuenilis eorum calor mereretur, vt diſpenſatione cum eis ageretur.[o] Item qui debitum carnis reddere non poſſunt, matrimonio apti non ſunt. quare nec impuberis vllum erit matrimonium. impuberem autem eum vocamus qui ex habitudine corporis pubertatem præ ſe non fert, nec generare poteſt.[p] Et quilibet impotens

i *c. iuuenis. c. ad audientiam. de ſponſal. c. vni. eo. titu. in vi.*

k *c. i. de cōuerſ. inf.*

l *ca. ſuper hoc. de eo q duxit in matri. quam polluit.*

m *c. i. & ii. vbi Abb. de eo q dux. in matri.*

n *c. ii. de eo qui conſang.*

o *c. i. de eo qui cogno.*

p *c. impuberes. de deſpōſa. impub.*

repellitur.[p] quòd tã in muliere, quàm in viro procedit. [r] & hoc contractum etiam matrimonium dirimere valet. Sed quia poteſt euenire, vt qui a principio impotens videbatur, potens deinde ex curſu temporis efficiatur, vt hęc quoque res ſuos fines habeat, vltra quos omni ſpe iam conſumpta alteras nuptias contrahere poſsitis, qui nullum impedimentum patitur, ſi frigiditas citius probari non poteſt; ſtatutum eſt, vt coniuges triennio ſimul habitent a coniugii celebrati die, quo triennio lapſo, ſi alterius impotentiam adhuc ſubeſſe fuerit probatum, licebit alteri à tali coniuge diſcedere, aliumque ſibi matrimonio iungere. ſin ambo ſimul habitare conſenſerint potius quàm diuertere, fratris, & ſororis loco potius ſibi inuicem, quàm coniugum erunt.[ſ]

Atq; vt cæteris negotiis, curisq; vacui maiorē diligentioremq; operam certis temporibus orationibus, piisq; aliis operibus nauare poſsimus, ſtatutum eſt etiam, vt illis temporibus quæ diuino cultui potiſsimum dedicata ſunt, nuptias contrahi quodammodo nefas habeatur: nempe à ſeptuageſima vſque ad octauam Paſchatis: & à tribus diebus rogationū, vſq; ad octauam: & per totum Aduentum.[t]

Item matrimonium contrahere prohibentur hi; quibus eccleſia, ne contraherent, iuſtis orationibus interdixerit.[v] Et cū matrimonia libera eſſe oporteat, ſatis conſtat, vt contractum matrimonium nullius roboris haberi, niſi copula libere ſubſequuta.[x] hinc fit, vt pœnę promiſsio in matrimoniis nullam obligationem pariat.[y] Furioſus quoque matrimonium contrahere non poteſt, quia legitimum conſenſum præſtare nequit, niſi dilucida interualla tunc haberet.[z] Item conditionibus contra matrimonii ſubſtantiam appoſitis, tale matrimonium non conſiſtit: puta, vt proles vitetur: vel donec nuptiæ digniores inueniantur: vel vt coniunx quæſtum turpiter faciat: aliæ verò conditiones turpes,

q ca.ii. de frigi. et malefici.
r c. fraternitatis. eod. titu.
ſ c. laudabilem. de frigid.
t c. capellanus. de fer.
v toto tit. de matrimo. contr. contra ecclc.
x c. ad id quod. & cai consultationi tuæ. vbi gl. ii. et Abb. de ſponſal. c. inſuper. qui matr. accuſ. non po.
y c. gemma de ſponſal.
z c dilectus de ſponſal.

aut impoſsibiles matrimonium non vitiant, ſed reiiciuntur tanquam non adiectæ.[aa]

aa c. fi. de condi. appoſi.

Si qui contra ſupradicta precepta matrimonium inierint, (vbi perpetuum ſubeſt impedimentum) nihil agunt, & vbi conſanguinitas, vel affinitas ſubeſſet, vel cum monialibus, aut religioſis, aut cum ſacratis clericis initum eſſet, excommunicationis ſententiæ ipſo iure illigati eſſent qui tale matrimonium contraxiſſent: eoſque eccleſiarum Prelati ſic excommunicatos publicè pronuntiare debent, aut ſuis ſubditis, vt notum id publicè faciant, iubere, donec errore cognito ſe ſepararint, & abſolutionem impetrarit.[bb] & proles ex talibus matrimoniis ſuſcepta prorſus illegitima habetur. quę pœna etiam in clandeſtinis matrimoniis ſeruatur.[cc] aliæque pœnæ ſtatutæ ſunt, quas aliunde cognoſcere quis poteſt.

bb cle. vn. de conſang. & affin.

cc c. iii. §. ſi uero. de clandeſt. deſpon.

Sed & ſacerdos parochus, qui huiuſmodi coniugationibus obuiam ire neglexerit, & quilibet regularis, qui eis interfuerit, per triennium ab officio ſuſpenduntur, grauius etiam puniendi, ſi culpæ qualitas poſtularit.[dd]

dd c. fi. §. fin. de clandeſt. deſpon.

Altero autem coniugum morte ſublato, vbi certum nuntium de hoc fuerit allatum, ſuperſtiti licebit ad alias nuptias tranſire. Nec mulierem infamię metus deterreat tempore luctus a Cæſareis legibus nubenti præfixus.[ee]

ee c. Euthemiū. §. i. ii. q. iii.

In ſecundis nuptiis & ſi coniugum alter duntaxat bigamus ſit, neutri tamen eorum a presbytero benedicendum eſt. Præsbyter hæc precepta non obſeruans ab officio, & beneficio ſuſpenditur.[ff]

ff tot. tit. de ſecun. nupt.

In cauſis ſuper matrimoniis vertentibus, vel eas quo quomodo tangentibus, proceditur ſimpliciter, & de plano ſine ſtrepitu, & figura iudicii.[gg]

gg cle. diſpendioſam. de iudic.

De Sponſa-

De Sponſalibus. Tit. XI.

ADMONET nos tractatus de matrimonio modò à nobis habitus, vt hoc loco aliquid etiam de ſponſalibus dicamus: quę licet matrimonium in contrahendo præcedant, nos hic tamen idcirco poſtponenda exiſtimauimus, ne matrimonium a cæteris ſacramentis hoc titulo interpoſito diuideremus.

Sunt igitur ſponſalia mentio & repromiſsio futurarum nuptiarum,& a ſpondendo dicta ſunt. nā moris fuit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi vxores futuras,vnde & ſponſi,ſponſæque appellatio nata eſt.[a] eisq; conſtituendis,vel nudus conſenſus ſufficit.[b]

a l.i.ii.& iii. de ſponſal.

b l.ſufficit ff.de ſponſa. cap. ſufficit. xxvii q.ii.

Vnde qui de matrimonio contrahendo pure & ſine aliqua conditione fidem dederunt, commonendi ſunt,& omnibus modis inducendi.vt præſtitam fidē obſeruent,ſi autem ſe inuicem admittere noluerint, (ne fortè peiora inde contingant)vt eam ſcilicet ducat, quam odio quis habet, videtur, quod ad exemplum eorum, qui ſocietatem fide interpoſita contrahunt, & poſtea ſibi inuicem remittunt, hoc poſſit æquanimiter ferri.[c]

c c.ii.eod. titu.

Ex ſponſalibus,(vt etiam titulo ſuperiore docuimus) oritur publicę honeſtatis iuſtitia, ſi pure contracta ſint, & conſenſus non defuerit, quamuis alioqui frigiditatis,conſanguinitatis, vel affinitatis impedimentum nuptiis obſtaret.[d] Si vero ſponſalia etiam carnis commixtio fuerit ſubſequuta,iam matrimonium iuris interpretatione cenſebitur, at ſi duntaxat ad copulam eniſi fuerint, nec perfecerint quod cupiebant, ex hoc haud quaquam matrimonium cenſebitur contractum.[e]

d c.iiii.c.iuuenis. ca.ad audientiam. eo.ti.& c.i. in vi.

e c. antepenul. & c. fin.

Illud non ignorandum eſt, ſponſalia ad futuras nuptias pręparandas tanquam exordium pręmiſſa

(et ſi iurata etiam ſint) per aliud tamen matrimoniū præſentibus verbis perfectum diſſolui.[f]

f c. ſicut ex literis.

Aetas ſponſalibus contrahendis apta eſt poſt ſeptem annos.

De deſponſatione impuberum. *Tit. X.*

QVIA circa impuberum ſponſalia, quędam iura præcipua ſeruantur, idcirco de his hoc ſpeciali titulo, quàm breuiſsimis verbis poterimus dicendum eſt. Impuberes igitur matrimonium contrahere non poſſunt, quod etiam ſuperiore titulo docuimus: & impuberes dicuntur, qui propter ætatem generare non poſſunt. magnæ tamen alicuius neceſsitatis cauſa, puta pacis conciliandæ, quandoque talis coniunctio concedi ſolet.[a]

a ca. ii.

Sponſalia quidem impuberibus, dum ſeptennium exceſſerint, vt etiam ſupra diximus, habere licet: a quibus tamen, vbi ad pubertatem vterque peruenerit, poterunt diſcedere. ſed ſi eorum alter id ætatis maturius attigerit, alterum tamen, quoad ille etiam eò ætatis peruenerit, præſtolari erit neceſſe. Sin eorum alter iam tum, cum ſponſalia facta ſunt, matrimonio maturus eſſet, non licebit ei a ſponſalibus diſcedere niſi & eius conſors pubes factus in id conſenſerit.[b] nihil ſuffragante callida verborum interpretatione, vt inter impuberes matrimonium conſiſtere poſsit: adeo, vt quamuis huiuſmodi verba emanarint, quibus præſens matrimonium ſignificetur, ſponſalia tamen dūtaxat efficiantur.[c] nec quicquam prodeſit, quod impuberes hi ſponſalibus contractis ad carnis copulam ſint eniſi.[d]

b c. de illis.

c c. ſi-

d c. atteſtationes.

Quemadmodum autem ab impuberibus matrimonium contrahi non poteſt, ita etiam ab infantibus ſponſalia contrahi prohibentur, cum eorum nullus ſit conſenſus, quare ab his cōtracta ſponſalia ne

publicę quidem honeſtatis iuſtitiam parient,[e] quod etiam ſupra docuimus. nec etate iuſta ſuperueniente quicquam eis roboris accedet, niſi per cohabitationem, & conſuetudinem eorum mutuam, aut aliud factum vel verbum eorum aliquod appareat, eos in eadem voluntate maiores ſeptennio factos perſeuerare,[f] quo tamen caſu per ſubſequens aliud matrimonium ſolui poterunt.[g] Plane ſi maior ſeptēnio minorem ſeptennio duxerit vxorem, & ad ſe traduxerit, & hoc publicæ honeſtatis iuſtitia orietur.[h]

Porro ex ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus contrahunt, filii ſiue tacitè, ſiue expreſsè conſenſerint, obligantur, & ex eis publicę honeſtatis iuſtitia oritur.[i]

e c. literas

f c. vni. in prin. in vi.

g cap. duo pueri.

h c. iuuenis.

i c. vni. in fi. in vi.

De Diuortiis. *Tit. XI.*

QVOD diximus ſuprà, diuortium hodie iure diuino prohiberi: de matrimoniis ſecundum leges canonicas contractis intelligendū eſt. matrimonia verò legibus canonicis interdicta, non dubium eſt, quatenus de facto proceſſerint, retractari: quos caſus ferè ſupra recenſuimus. quę tamē diſſociatio abſq; iudicio eccleſiæ fieri non debet.[a]

Item cum mulier viro abſente, cuius de morte falſum nūtium acceperat, alteri ſe ſe copolauit, eo poſt reuerſo quem mortuum falsò crediderat, poſteriore matrimonio dimiſſo, ad prius quam citiſsimè redire eſt compellenda.[b]

Item ſi coniugum infidelium alter ad Chriſtum conuertatur, altero in vetero errore perſeuerante, & vel cohabitationem detrectante, vel blaſphemiæ cauſam præbente, poterit ad alias nuptias abſque eccleſiæ licentia tranſire.[c]

Illo quoq; caſu diuortium permittitur, cū diuerſæ religionis homo, qui ex ſua lege plures vxores

a c. iii. eo. titu.

b c. i. ii. & iii. xxxiiii. q. i.

c c. quanto.

habebat ad noſtram poſtea religionem melioribus auſpiciis migrans, cæteras omnes præter primam dimittere compellitur ex noſtræ legis præceptis, vel ad primam redire quam alia ſuperducta repudiauerat.[d]

d c.gaudemus.

Sed ſi contingat coniuges Chriſtianos quandoq; a ſe inuicem ſeparari ob alterutrius fortè adulterium, vel aliam ſimilem cauſam, non tamen id proprie erit diuortium, quia matrimonii vinculum ſolutum ex hoc non eſt; vnde neuter eorum altero ſuperſtite alias nuptias experiri poteſt. quod & ſuprâ nos ſcimus docuiſſe.[e]

e c.ſupra. de matri.

De Conuerſione coniugatorum.
Tit. XII.

ET SI religionis cauſa ſemper & vbique præcipua ſit, non tamen ſic ei fauent iura Pontificia, vt matrimonia legitime contracta altero coniugum inuito hac cauſa dirimi concedant: neque enim vel Deus tale lucrum cum tali diſpendio compenſare. Quare, ſi coniugum alter ſine alterius conſenſu religionem fuerit ingreſſus, poterit ab altero ad thori conſortium retrahi. nec tamen matrimonio alterius morte, ſoluto ad monaſterium redire compelletur, quamuis in cœlibatu eum poſthac viuere oporteat.[a] Sed & ſi vir conſenſu per metum vel dolum ab vxore extorto religioni ſe deuouiſſet, vxori petenti eſſet nihilominus reſtituendus.[b] ſi tamen carnis copula inter coniuges nondum interceſſerit, quamuis præſentibus verbis matrimonium eſſet contractum, poterit coniugum alter etiam altero inuito ad monaſterium tranſire: & alter in ſeculo remanens etiam alteris nuptiis operam dare, ſi continentiam monitus non ſeruarit,

a c.quidā intrauit.

b c.accedēs vbi Abb.

cum

cum nondum vna caro effecti eſſent.[c] c ca. ii.

Sed ne hoc veluti commento opportuno ad nuptias deludendas poſt iam pręſtitum conſẽſum abutantur, erunt partes Epiſcopi certum terminum cautione idonea recepta pręfigere illi, qui a matrimonio ad monaſterium tranſire ſe velle dixerit, intra quem vel religionem ingrediatur, vel in coniugio conſtans ſit.[d] d c. ex publico.

Poterunt etiam poſt confirmatum,& conſummatum iam matrimonium coniuges pariter concordes monaſterio ſe dicare, vel alter eorum altero continentiam vouente, cum ſuſpitio nulla ſubeſſet, ne integre eam eſſet ſeruaturus.[e] e c.cũ ſis. Vnus eſt caſus quo vel renitente vxore maritus ſe religioni addicere poteſt: cum videlicet vxor adulterii rea eſt etiam ſub matrimonii ſpecie contracti.[f] f c conſtitutus.

De gradibus cognationum. *Tit.* *XIII.*

NVNC videamus quemadmodum gradus cognationis naturalis numerentur. Et primum admonendi ſumus, cognationem aliam ſupra numerari, aliã infrà, aliam ex tranſuerſo. Superior cognatio eſt parentum. hoc enim vocabulo generaliter omnes appellare licet, qui per directam lineam aſcendunt, quotcunque perſonis, ſeu gradibus a me diſtent. Inferior cognatio eſt liberorum, quę vox omnes continet, quicunque a me deſcendunt quotuſcunque gradus inter me & ipſos interiectus ſit.

Ex tranſuerſo autem cognati ſunt, qui cùm a parentibus meis, & ipſi oriantur, in me tamen non influunt, neque ego in illos, ſed aliorſum deflectunt, a linea diſcendentes, quæ ex me perpetuanda eſt. veluti, gratia exempli, frater mihi tranſuerſalis eſt, nam & ſi ab eodem patre ortus ſit, a quo ego, alium tamen curſum a me tenet. in me enim non influit,

nec item ego in illum. & alia ab eo linea ducenda eſt, alia a me. Sic patruelis frater, vel conſobrinus eundem quem & ego auum referunt, ſed diuerſis tamen riuis ab eo deſcendimus, cum diuerſis patribus orti ſimus. quæ exempla in his duabus ſpeciebus poſita ad multas alias transferri poſſunt. Contra parentes linea recta nullis flexionibus in me decurrunt. nam abauus in proauum, isque in auum, qui auus in patrem, & pater demum in me influit. quæ ratio pariter in deſcendentibus conſtituenda eſt, quotcunque in lineas, vel riuos ſe diuidant. inter hos igitur perpetua prohibitio matrimonii eſt, & ſi in alias, atque alias ſtirpes in infinitum eſſent propagati, quo circa haud male ſentiunt, qui tradiderunt Adamo illi primo totius humani generis parēti, ſi hodie ageret in humanis, nullam repertum iri mulierem, quæ citra violatæ legis pœnam nubere poſſet. a quo tamen quis neſcit, quòd quàmque ſæpe prorogatis & multiplicatis ſtirpibus deducti ſumus.

Gradus autem hoc modo ſecundum ius noſtrum numerantur.

Primo gradu ſuprà ſunt: pater, mater. infrà filius, filia. ex tranſuerſo frater, ſoror. quamuis ſecundum leges ciuiles frater, & ſoror in ſecundo gradu locentur. & Iuſtinianus Impera. docuerit, lineam, quæ ex tranſuerſo ducitur, a ſecundo gradu, ſcilicet fratris & ſororis incipere.[a]

Secundo gradu ſuprà ſunt: auus auia. infrà, nepos, neptis. ex tranſuerſo, fratris, ſororisue filius, vel filia. & conuenienter, patruus amita. auunculus, matertera. frater patruelis, vel amitinus, ſoror patruelis vel amitina. conſobrinus, conſobrina.

Tertio gradu ſuprà ſunt, proauus, proauia. infra, pronepos, proneptis. ex tranſuerſo, patruus magnus, amita magna. auunculus magnus, matertera magna. propior ſobrinus, propior ſobrina: & eorum filius, & filia: fratris patruelis vel amitini, ſororis patruelis,

a *Inſt. eo. et L. i. ĩ prin. ff. eo.*

truelis, vel amitinæ. item conſobrini, vel conſobrinæ filius filia, fratriſque, vel ſororis nepos, vel neptis.

Quarto gradu ſuprà, abauus. abauia. infra, abnepos, abneptis. ex tranſuerſo, propatruus, proamita. proauunculus, promatertera, & eorum filii & filiæ, nepotes, & neptes. pronepotes, & proneptes. itē propioris ſobrini, & propioris ſobrinę nepos neptis. Item fratris patruelis, vel amitini, ſororis patruelis vel amitinæ, conſobrini, vel conſobrinæ nepos neptis, & demum fratris & ſororis pronepos, & proneptis. Et hæc vſque ad quartum gradum tradidiſſe ſufficiat. nam cum hodie vſque ad quartum gradum duntáxat nuptiæ prohibeantur, nihil attinet hoc loco vlteriores gradus cognoſcere.

Sed quo vnuſquisque per ſe diſcat has computationes graduum iure, hoc præceptum generale ei tenendum eſt: vt in ſubducendo aſcendentium, & deſcendentium calculo tot gradus cenſeantur, quot interceſſerint perſonæ vna dempta. Veluti gratia exempli, a me, ad abauum, quinq; perſonę numerantur. Ego, pater, auus, proauus, abauus. hic igitur inter me & abauum quatuor gradus recenſebuntur. In tranſuerſalibus verò hæc ſit regula generalis, vt quiſque ex collateralibus meis tot gradibus a me diſtare dicatur, quod gradibus a ſtipite is diſtet, ex nobis, qui ab ipſo ſtipite remotior eſt, quare ſi ego ſtipiti duobus gradibus vicinus ſim, tu ab eodem ſtipite quatuor gradibus abſis, quarto gradu mihi eris coniunctus.[b] At ſi neuter altero longius a ſtipite abſit, tot gradus inter nos cognationis referentur, quod noſtrum vteruis ab eodem ſtipite remotus eſt.

b c. fi. vbi glo. de consan. & affi.

Supradictorum autem vocabulorum ſignificatio hæc eſt: patruus, dicitur frater patris. amita eſt matris ſoror. auunculus, frater matris. matertera, ſoror matris. Fratres patrueles dicuntur, qui ex duobus fratribus

fratribus nati ſunt, quemadmodum & ſorores patrueles. Fratres amitini vel ſorores amitinæ ſunt, qui quæue ex fratre & ſorore ſunt orti vel ortæ, con ſobrini,qui ex duabus ſororibus. Patruus magnus, amita magna,ſunt aui frater,& ſoror.auunculus magnus, matertera magna, ſunt auiæ frater & ſoror. propior ſobrinus, propior ſobrina dicuntur, filii, & filiæ ex patruo magno, amita magna, & auunculo magno,& matertera magna.Propatruus,proamita, dicuntur proaui frater & ſoror. proauunculus, promatertera, proauię frater & ſoror.

De gradibus & generibus affinitatis. Titu. XIIII.

CVM (vt ſupra docuimus) quædam iura etiam inter affines verſentur matrimoniis obſtantia, non erit ab re de affinium quoque gradibus & generibus pauca hic diſſerere. Eſt igitur affinitas (vt Ioanni Andreæ placuit.) perſonarum neceſsitudo ex coitu proueniens omni carens conſanguinitate, id eſt ſanguinis parentela. Nec refert an coitus ſit legitimus, id eſt,per nuptias legitimas contractus an id minus, quando quidem etiam per coniunctionem illicitam affinitas contrahitur impediendis nuptiis apta. omnes enim qui mihi conſanguinei ſunt,illi efficiuntur affines:cum quę mihi coniunctio carnis conſummata fuit, & inuicem ipſius mulieris conſanguinei omnes mihi affines ſunt. ego vero & ea mulier inuicem affines non ſumus. nos enim tantummodo affinitatis principium & origo ſumus. conſanguinei quoque mei nullo affinitatis vinculo iuncti ſunt conſanguineis fœminæ a me cognitæ.[a]

a Ioann. And.in arbore affi.

Affinitas & ipſa tres ordines habet quemadmodum

dum cognatio: videlicet aſcendentium, deſcendentium, & collateralium. Aſcendentium affinium nomina ſunt, veluti, ſocer, ſocrus, id eſt mariti vel vxoris pater & mater. vitricus, id eſt, preſens maritus matris meæ, a quo tamen ego genitus non ſim. nouerca, id eſt præſens patris mei vxor, quæ me tamen non genuit. aliorum autem ſuperiorum affiniũ nomina non recenſeo, cum ferè ſint eadem, quę conſanguineorum, vel ſola particulæ huius, Pro adiectione diſtinguuntur, vt proſocer, & ſimilia. Infrà ſunt, veluti gener, id eſt filiæ maritus. nurus, id eſt, filii vxor. priuignus, vel priuigna, id eſt vxoris vel mariti filius filia ex alio marito, vel alia vxore ſuſcepti, & vlteriores, quibus præpoſitio Pro, ſolet accedere, vt progener, id eſt maritus neptis.[b]

Collaterales affines ſunt, qui vel vxori, vel marito conſanguinei ſunt ex tranſuerſa linea iuncti.

Eorum autem affinium, qui iuſtis nuptiis parantur, ſpecialia nomina ſunt hæc videlicet, leuir, qui eſt frater mariti. Sororius qui eſt vir ſororis. Glos, quæ eſt ſoror mariti. Fratriſſa, quæ eſt vxor fratris: quæ & ipſa glos, rectius dici poteſt. Ianitrices, ſeu inateres, quæ ſunt duorum fratrum vxores.[c] alii autem ſpecialia nomina non habent, ſed illo conſanguinitatis nomine ferè ſolent appellari, quo nomine vel gradu ab eo nuncupantur, cuius cauſa affinitatem contraxerunt: veluti, qui vxore meæ conſobrinus, vel patruelis eſt, is & mihi conſobrinus, vel frater patruelis apppellabitur, & de ſimilibus. In his igitur, cum ſcire voluerimus, an cum eis nuptiæ contrahi poſsint, non ſolum inſpiciemus, quoto gradu affinitatis inter ſe deuincti ſint. ſed etiam (vt ſuprà attigimus) inſpiciendum erit, quo in genere affinitatis exiſtant. nam & ſi olim, & in ſecundo, & in tertio affinitatis genere nuptiis non eſſet locus, hodie tamen aliud ſeruari ex Concilio generali Innocentiano ſuprà demonſtrauimus. vt ſcilicet in pri-

mo

b c. infames. §. affinitates. iii. q. vii. vbi glo. uer. præpoſitio.

c ca. quod autẽ. xxxv. q. vi.

mo genere duntaxat prohibitæ cenſeantur, idque ad quartum vſque gradum.

Sed ne quid ad huiuſce rei notitiam deſideretur, declaremus etiam, quando in primo genere affinitatis, vel ſecundo, vel vlteriore quis eſſe dicatur.

Eſt igitur ſciendum, quod illa perſona, cum qua conſanguineus meus carnis copula coniungitur, mihi in primo genere affinitatis eſt. in eo autem gradu eſt affinitatis, in quo gradu conſanguinitatis mihi eſt ille, ex cuius perſona affinitatem acquiſiui. quo conſanguineo mortuo, ſi ea mulier alteri nubat, vel cum alio per carnis coniunctionem immiſceatur, is ſecundus eius mulieris maritus, vel qui eam abſque nuptiis cognouerit, mihi in ſecundo genere affinitatis hoc facto adſcitus erit. qua muliere defuncta, ſi vir vel amicus eius, quem dixi modò affinitatis genere ſecundo, mihi eſſe coniunctum, ſuperſtes ſit, alteramq; vel ducat vxorem, vel ſine matrimonio etiã per carnis copulam cognoſcat, ea mulier mihi ex tertio affinium genere iuncta erit.

Sed quamuis in hac tertia perſonarum mutatione genus quoq; ipſum ter variatum ſit, vt modò primum genus affinitatis diceretur, nunc ſecundum poſtremò tertium, gradus tamen idem ſemper fuit, nunquam variatus, quamuis genus mutaretur. Nam finge, ꝙ ille conſanguineus meus mihi in primo gradu conſangninitatis coniunctus eſſet, eodem in gradu affinitatis erit mihi mulier ab eo cognita, nec mutabitur gradus poſtmodum in perſona alterius eiuſdẽ mulieris viri: & demum hac muliere ſublata lege naturæ, noua mulier a ſuperſtite ipſius viro cognita nõ minus mihi adhuc erit in primo gradu affinitatis, quam prima fratris mei vxor, eiuſque vxoris ſecundus maritus, quamuis ille in ſecundo genere affinitatis mihi eſſet, hæc in tertio.

Atque his quidem modis genera affinitatis colliguntur, quæ tametſi omnia præter primum a nu-

ptiarum

tiarum contractibus abholita ſint, (vt iam ſæpe oſtendimus) quia tamen haud ita facilè primum genus fuiſſet perceptum, niſi & altera duo ad maiorem declarationem ſubdidiſſemus, non abſurdum forè iudicauimus, hæc quoque duo poſtrema declarare. Maneat igitur, alio modo genera affinitatum eſſe dimetienda, quàm gradus. & gradus quidem affinitatis ex gradibus conſanguinitatis illius dinumerari, à quo affinitatis cauſam, & originem ducunt. Genera vero ex perſonarum varietate & acceſsione propter carnis immixtionem interueniente variari.

De cognatione ſpirituali. *Tit.* *XV.*

COGNATIO quoque ſpiritualis (vt ſupra indicauimus) non leue impedimentum nuptiis eſſe ſolet. Cognatio autem ſpiritualis dicitur illud vinculum quod ex eo contrahitur, dum quis alii munus baptiſmi vel confirmationis impêdit, ſeu dum impenderetur, ei tanquam pater aſtitit, ex his enim duobus ſacramentis tantum, baptiſmo ſcilicet, & confirmatione, cognatio hęc contrahitur, quæ cognationem naturalem in multis imitatur.[a] Hæc autem cognatio inter tres perſonas primũ initur, à quibus ad alias quoq; earundem cauſa ęmanat. nam inter illũ qui his ſacramentis augetur, & illum, qui ſacramentũ miniſtrat, & illum prætereà qui his ſolennibus pro ſacramentum accipiente interuenit, tanquàm eius tutelam ſuceepturus (qui cõ pater vulgò appellatur) cognatio contrahitur præcipua. ſi quidem & ſacramenti miniſter, & ille, qui aſsiſtit, quo tutelam accipiat, quem diximus vulgò compatrem appellari, baptizato, ſeu confirmato, pro patribus habentur: quorum cauſa ad alios quoque fluit cognatio. nam eorundem miniſtri, &

[a] *Abb. in rubr. de cogn. ſpir.*

tutoris ſeu compatris vxores antea cognitæ, bapti-
zato,ſeu confirmato, eorumq; parentibus cognatio
ne deuinciuntur: eorum verò filii ſolis baptizatis,
vel confirmatis, non etiam eorum parentibus, hac
b *glo. c. i.* neceſsitudine iunguntur.[b] Filii autem duorum cō
in fin. in vi. patrum, quorum nemo cognationi cauſam dedit,
*Abb.c.*Mar quę inter eorum patres intercedit ſpiritualis cogna
tinus in fin. ti inter ſe dici non poſſunt: ideoq; matrimonium in-
ter ſe contrahere non prohibentur, niſi conſuetudi-
c *c.ii.* ne aliqua fingatur eos cognatos eſſe.[c] Si vir aut
mulier filium proprium de ſacro fonte etiam ſciens
ſuſceperit, non tamen idcirco à ſe inuicem ſeparan-
di ſunt, nec corporis poteſtatem alter alteri ſubtra-
d *d.c ii.* here poteſt:[d] ne hanc tanquam anſam ad thori ſe-
parationem alter eorum aucupetur. Quamuis nō
plures, quàm vnus vir, vnaque mulier accedere de-
beant ad ſuſcipiendum de baptiſmo infantem, ſi ta-
men plures acceſſerint, cognatio inde contrahitur,
matrimonia contrahenda impediens, ac etiam poſt
contracta diſſoluens. de confirmatione inſuper (quā
e *cap. fin.* tum ad hoc) idem iudicium eſt habendum.[e] Per ca
in vi. thecíſmum quoq;, qui baptiſmo tanquam exordium
eſt, cognatio hæc inducitur, per quam contrahendū
matrimonium impeditur. per eam tamen matrimo-
f *c. penul.* nium contractum poſtea non ſeparatur.[f] Poſtremo
in vi. ſciendum eſt hanc cognationem ad nepotes non ex-
tendi. Et hæc de Sacramentis hactenus dicta ſuffi-
ciant, nunc ad quartam, eandemque vltimam noſtri
inſtituti partem accedamus, quæ eſt de Iudiciis.

De Iudiciis. *Tit. X V I.*

a *do..i ru* IVDICIVM eſt actus trium perſona-
br. extra eo. rum in iudicio contendentium,[a] quòd
b *l.i. de ar* vel coram ordinario, vel coram delega
bitr. to exercetur. Sed & arbitria ad in-
ſtar iudiciorū ſunt redacta.[b] Et aliud
eſt

eſt iudicium ſummarium, aliud ordinarium, de quo infra. Item aliud eſt poſſeſſorium, aliud petitorium. petitorio quidem iudicio agitur de rei dominio & proprietate: poſſeſſorio agitur de poſſeſsione. idque tribus ferè modis, vel vt retineatur, vel vt quę ratur, vel vt recuperetur poſſeſsio. & cum ſuper poſ ſeſſorio, & petitorio ſimul eſt actum, vtrunque vna ſententia terminari debet: ſed licet in pronunciando ſit poſſeſsio premittenda, in executione tamen debet proprietas præualere.[c]

In iudicio ordinario ſic proceditur. nam in primis actor libellum iudici offert in ſcriptis reo citato reddendum, cum quo litigaturus eſt:[d] citatio.n. in omni actu, quo pręiudicium inferri poſsit neceſſaria eſt, adeò vt nullatenus tolli poſsit,[e] cum ſit iuris naturalis. In libello actor ſuum, iudiciſque nomen, & rei conuenti compræhendet, remque petitam, & petendi cauſam:[f] non tamen actionis nomen hoc iure eſt neceſſariò in libello exprimendum, & ſi aliud Cæſareæ leges decernant, ſed ſatis fuerit ſimpliciter, & purè factum ipſum & rei veritatem proponi.[g]

At ſi in hoc quoque peccatum fuerit, reus erit à iudicii obſeruatione abſoluendus, ſeruata actori poteſtate actius agendi.[h] Nonnulla verò ſolent frequenter per reum opponi priuſquam ad merita cauſæ, & litis conteſtationem perueniatur: puta, quòd iudex incompetens ſit, vt ſi forte iudex laicus clericum conueniret. neque enim clericus à iudice laico, vel diſtringi, vel condemnari poteſt, pœna etiam excommunicationis iudici imminente, qui id fecerit:[i] vel ſi quis coram non ſuo Epiſcopo conueniatur:[k] vel ſi alia huiuſmodi opponantur, quibus iudicis declinetur vel recuſetur iuriſdictio. Item ſi actor ſit excommunicatus, à limine iudicii repellendus eſt: conuentus tamen debet, quamuis excommunicatus ſit, per alium

c cap. cum dilectus. de cau poſſeſ.
d c. offeratur. iii. q. iii.
e cle. paſtoralis. de re iudi.
f c. i. vbi glo. de libel. oblat.
g c. dilecti. de iudi.
h c. examinata. de iudi.
i c. ii. de foro compe.
k c. i. de foro comp.

reſpondere, ne videatur de ſua malitia commodum reportare.[l] Sed & multa alia ſunt, quæ vel contra actoris perſonam, vel alias ad impediendam litis conteſtationem opponi ſolent, quę miſſa fiunt, ne extra propoſiti noſtri normam vagentur.

Poſt quæ ad litis conteſtationem venitur. ea verò non per poſitiones, & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſequutam celebratur.[m] Nec per exceptionem peremptoriam litis conteſtatio facta intelligitur, imo litis conteſtatio fieri nihilominus debebit,[n] niſi ex illis exceptionibus ſit, quæ litis conteſtationem impediunt,[o] veluti exceptio rei iudicatæ, tranſactæ, vel finitæ.[p]

Contumace autem exiſtente reo in actione quidem reali, mittendus eſt in poſſeſsionem rei petitæ actor, vt tedio affectus reus veniat reſponſurus. qui ſi intra annum venerit, iudicio ſiſti cautione præſtita, & exhibita ſatisfactione congrua expenſarum, poſſeſsionem recuperabit. cautione autem intra annum non præſtita, actor poſt annum verus conſtituetur poſſeſſor. ſuper proprietate dumtaxat aduerſæ parti defenſione legitime reſeruata.

Sed alienarum rerum immobilium poſſeſſor dominum in iudicio ſtatim nominare debet, eique certus terminus à iudice præfinietur, quo domino id notum facere poſsit, vt ipſe veniens vel idoneum dirigens reſponſalem actoris intentionem excipiat, quo nec veniente pręſcriptio longi temporis nihilominus hoc facto interrupta cenſebitur. & ſi dominus tribus edictis vocatus non venerit, negotio ſummatim examinato, actor in poſſeſsionem rerum petitarum mittendus erit, omni allegatione abſenti ſuper principali quæſtione reſeruata.[q]

Si autem perſonali actione conuentus reus, eo quo ſuprà dictum eſt, modo contumax fuerit, vel mittendus eſt actor in poſſeſsionem mobilium ip-

ſius,

l c. intellex imus. de iudic.

m c. vnic. de lit. conte.

n c. fin. de lit. conteſta. in vi.

o d. c. fina.

p d. c. i. de lit. conteſta. in vi.

q c. quoniam frequẽter. §. fi. vt lit. nõ conte.

ſius, vel immobilium. ſi fortè mobilia non habeat, pro modo debiti declarati, vel in contumacem eſt eccleſiaſtica ſententia proferenda, ita vt alterutra pœna, quæ veriſimiliter magis metuenda ſit, iudex a principio contentus ſit, ad alteram nihilominus proceſſurus, ſi hoc meruerit proteruitas contumacis: qui veniens infra annum, vel poſt annum etiam iuxta diſtinctionem in alio caſu ſuperius annotatã, audietur.[r]

At ſi poſt litem conteſtatam reus contumax ſit, & de cauſa liqueat, diffinitiua ſententia poterit proferri. ſin non liqueat, actor in veram poſſeſsionem poterit tamen immitti.[ſ] Actore autem ipſo in contumacia conſtituto teſtes recipi etiam lite non conteſtata, & reo inſtante ſententia ferri poterit.[t]

Regulariter autem lite non conteſtata non eſt ad teſtium receptionem procedendum, niſi de teſtium morte fortaſsis timeatur, vel abſentia diuturna: quibus caſibus, cum ciuiliter eſt agendum, ne veritas occultetur, & ne probationis copia fortuitis caſibus ſubtrahatur, ſenes, & valetudinarii, & alii teſtes, de quibus ex rationabili cauſa timetur etiam lite non conteſtata admittendi ſunt, ſeu pars conuẽta ſit contumax, ſeu ſit abſens abſq; malitia, vt conueniri non poſsit: atteſtationes tamen huiuſmodi non valebunt, niſi actor conuenerit aduerſarium intra annum, ex quo potuit, vel niſi huiuſmodi teſtiũ receptionem illi denunciauerit.[v]

Poſſunt etiam alii caſus incidere, quibus lite non conteſta. recipi teſtes opus ſit: vt (verbi gratia) ſi ſuper alicuius electione, vel copula maritali quæſtio moueatur, præſertim, ſi propinquitatis gradus opponatur lege diuina prohibitus. nam, ſi contumax fuerit is, contra quem agendum erat, ſeu quia citatione peremptoria accepta venire contemnat, ſeu quia ſe ipſum malitioſe occultet, ſeu quia

r d.c. quoniam frequẽter §. ſi.

ſ c. prout nobis. de dolo & contu.

t ca ii. de dolo & contuma.

v d.c. quoniam frequẽter. in prin.

impediat,ne ad ſe citatio perueniat, poterunt teſtes lite non conteſtata recipi:& vbi de cauſa liqueat, ad ſententiam procedi.item quando exceſſuum inquiſitio contra contumacem, vel teſtium publicatio imminet facienda, quia ſuper aliquo contractu in poſterum quæſtio metuatur, poterunt abſque litis conteſtatione teſtes produci.[x]

[x] *d.c.quoniã frequenter.§. porro. & §.ſunt et alii.*

Poſt litis conteſtationem iuramentum calumnię præſtandum eſt:quo hęc iurans affirmabit, quod ſe credit bonam cauſam fouere:rogatuſque omnia fatebitur,quæ vera crediderit:nec ſciens falſa probatione vtetur:iurabitque ſe nihil dediſſe, aut promiſiſſe,daturumue eſſe, aut promiſſurum, propter eam cauſam alicui his exceptis, quibus leges dare permittunt: ſeque dilationem in fraudem nunquam petiturum, & ſi hoc poſtremum tutius forte omitteretur.[y]

[y] *c.i.de iuram.calum. vbi glo. & Abb.*

Contingit etiam interdum, vt reus conuentus alium viciſsim libellum ex aliqua cauſa contra actorem proponat.quod vbi incidit, debet iudex etiam delegatus actorem in cauſa reconuentionis ad reſpondendum incontinenti cogere, & vtranque cauſam vna ſententia terminare.[z] Arbitri verò non poſſunt,niſi de his ſuper quibus in eos compromiſſum fuit,iudicare:propterea coram eis reconuentioni locus non eſt.[aa]

[z] *c.i.de mutua.petit.*

[aa] *c. cum dilectus. de arbitr.*

Hæc in iudiciis vt plurimùm interuenire ſolent, videlicet,citationes,dilationes,recuſationes, exceptiones,petitiones,reſponſiones,interrogationes, cõfeſsiones,teſtium depoſitiones, inſtrumentorũ productiones,interlocutiones,appellationes,renunciationes, concluſiones : quæ omnia acta viri idonei in id deputati conſcribent, ita vt originalia penes ipſos remaneant ad fidem faciendam, exempla partibus volentibus dentur.[bb]

[bb] *c.quoniam contra falſam, de proba.*

Libello igitur, vt ſupra diximus, dato, litiſque facta conteſtatione, & re diſcuſſa, concluſione que

etiam

etiam in cauſa habita, & partibus peremptoriæ citatis ſententia eſt proferenda, quæ debet ab ipſo iudice ſedente, non ab alio, de ſcripti recitatione proferri. Epiſcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam licebit ad exemplum illuſtrium perſonarum, etiam per alium ſententiam recitare.[cc]

cc c. fin de re iud in vi.

Sciendum eſt autem ſententiam aliis non nocere quàm eis inter quos lata eſt, eo tamen excepto qui, cùm ſibi primùm actio vel exceptio de ea re competeret, paſſus eſt, eum a quo cauſam habuit, experiri.[dd] Duobus autem iudicibus diuerſas ſententias proferentibus ex iuriſdictione ordinaria, tenet pro reo non pro actore ſententia cauſa fauorabili excepta: puta, cauſa matrimonii, libertatis, dotis, teſtamenti. Si verò ex delegata poteſtate fuerint latę, vtraque ex arbitrio delegantis pendebit. at ſi ex compromiſſo, neutra habebit vigorem.[ee]

dd d c fi. de re iudica. in vi.

ee c pe. de re iud.

Lata ſententia, ſi is, contra quem lata eſt, acquieſcendum ei non duxerit, debebit intra decem dies appellare. nam decem diebus lapſis, ſententia, a qua non fuerit appellatum, vim rei iudicatæ habebit: ac poſt quadrimeſtre executionem in actione perſonali ſortietur, niſi iudex eum terminum coarctarit.[ff]

ff c. quod ad conſultationem. de re iudic.

Nec minus in electionibus, poſtulationibus, prouiſionibus, & quibuſlibet actibus extraiudicialibus in quibus appellatio eſt permiſſa, intra decem dies appellandum eſt.[gg] Et non eſt prætermittendum, quod licet leges ſeculares appellationem (niſi in quibuſdam caſibus) ante ſententiam non admittant, ſacri tamen canones ante & poſt litis conteſtationem, & in prolatione ſententiæ. & poſt, ſingulis facultatem tribuunt appellandi,[hh] ante ſententiam tamen appellans rationabilem cauſam exprimere tenetur.[ii]

gg c. concertationi. de appellat. in vi.

hh c. ſuper eo. ii de appella.

ii c. ut debitus. de appellat.

Vna ſententia pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolarit, illius

victoria iure communi cæteris ſuffragatur, ſi iure communi iuuentur, idemque negotium, & eadem cauſa defenſionis exiſtat.[kk]

kk c. una ſententia. de appella.

Innouata autem poſt appellationem a diffinitiua ſententia interiectam debent ſemper (exceptis caſibus quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicem penitus reuocari. imò & ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam, & appellationem, quæ poſtmodum intra decendium interponitur, fuerint innouata. illa verò quæ poſt appellationem interpoſitam ante diffinitiuam ſententiam innouantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, reuocari non debent: niſi iudex appellationis, poſtquam ſibi conſtiterit per appellationem emiſſam ex probabili cauſa ad ſe negotium deuolutum, inhibeat canonice iudici a quo eſt appellatum, ne procedat. tunc enim quicquid poſt inhibitionem huiuſmodi fuerit innouatum (& ſi cauſa appellationis vera non ſit) per iudicem appellationis ante omnia in ſtatum priſtinũ eſt reſtituendum.[ll]

ll c. non ſolum. de appella. in vi.

Is autem, qui appellat, intra dies triginta inſtanter apoſtolos petere debet.[mm] ſunt enim apoſtoli, literæ quædam dimiſſoriæ, quibus iudex, a cuius ſententia appellatum fuit, notum facit iudici ſuperiori appellationem a ſua ſententia interpoſitam, & appellantem ad eius iudicium remitti.[nn]

mm c. ab eo. de appel. in vi.

nn gl. c. i. de appell. in vi. l. i. ff. de libel. dimiſſor.

Appellatio tam iudicialis, quàm extraiudicialis debet intra annum (niſi iudex terminũ coarctarit[oo]) vel ex cauſa etiam intra biennium a die interpoſitionis ipſius, vel a die illati grauaminis (vbi a futuro grauamine appellatur) finiri. quod ſi iuſto impedimento ceſſante appellans non curauerit, eius appellatio deſerta cenſebitur.[pp]

oo c. cum ſit Romana. de appel.

pp cle ſicut. de appella.

Non licet autem alicui in eadem cauſa tertiò appellare:[qq] quinimo ſi quis tres ſententias contra ſe in petitorio, vel poſſeſſorio reportauerit, nullatenus ad

qq c. direct[illegible]. de appella.

nus ad agendum de nullitate ipſarum vel alicuius ex eis admittetur, donec plenam executionem fuerint conſecutæ.[rr]

Sed cum & de ſummariis iudiciis aliqua ſint dicenda, ſciendum eſt in eis propria quædam iura ſeruari, ſiue ex negotiorum & cauſarum natura eam qualitatem conſequantur, ſiue ex mandati forma, & in cauſis quidem electionum, poſtulationũ, vel prouiſionum, aut ſuper dignitatibus, perſonatibus, officiis, canonicatibus, vel præbendis, ſeu quibuſuis beneficiis eccleſiaſticis, aut ſuper decimis, nec non ſuper matrimoniis, & vſuris, & eas quo quomodo tangentibus proceditur ſimpliciter, & de plano ſine ſtrepitu, & figura iudicii,[ſſ] item in cauſis hæreſis.[tt] Eorum autem verborum uis hæc eſt, vt neceſſariò libellus non exigatur: litis conteſtatio non poſtuletur: temporeque etiam feriarum neceſsitatibus hominũ conceſſarum a iure procedi valeat: dilationum materia amputetur, ac lis quàm breuiſsima fiat: exceptiones, appellationes, dilatorias, & fruſtratorias, partium, aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, teſtiumque ſuperfluam multitudinem refrenando: non ſic tamen rem coarctando, quin probationes neceſſariæ, & defenſiones legitimæ admittantur, & quin citatio, ac præſtatio iuramenti de calumnia locum habeat. item in ipſo litis exordio nihilominus petitio eſt facienda tam ex parte actoris, quàm rei ſiue ſcriptis ſiue verbo, dum tamen actis inſeratur. item iudex ſic datus poteſt terminum ad dandum ſimul poſitiones & articulos præſcribere (niſi aliud de volũtate partium procedat) & ad exhibendum omnia acta, & monimẽta, quibus partes vti volunt, in cauſa poſt dationem articulorum, diem certam (quãdocunque ſibi videbitur) aſsignare. Interrogabit etiam in huiuſmodi cauſis iudex partes, tam ad earum inſtantiam, quam ex officio, vbicunque hoc æquitas ſuadebit. Sententiam verò diffinitiuam

rr cle.j.de re iudic.

ſſ cle. diſpendioſam. de indi.

tt c. ſi. in prin. de hæret. in vi.

finitiuam (citatis ad id licet non peremptoriæ partibus) in ſcriptis, & prout magis ſibi placuerit, ſtans vel ſedens proferet, etiam, ſi ei videbitur, concluſione non facta in cauſa, prout ex petitione, & probatione, & aliis actitatis in cauſa fuerit faciendum. Si tamen in prędictis caſibus ſolennis ordo iudiciarius in toto vel in parte non contradicentibus partibus fuerit obſeruatus, non ideo proceſſus nullus, irritan-

vv *cle. ſępe. de uerb. ſigni.* dusue erit.[vv] Non tamen ſemper ſupradictę clauſulæ omnes ſimul copulantur, ſed aliquæ, vel vna ex eis tantum. Sciendum eſt poſtremò, quod aliud eſt iudicium ciuile, cuius finis reſpicit priuatum commodum. aliud criminale, quod publicum intereſſe, vindictamque publicam reſpicit:[xx] quare tradenda ſunt ea quę ad iudicium criminale ſpectant.

xx *doc. in rub. de indi.*

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER QVARTVS:

Quibus modis de crimine agatur. Titu. I.

VIDENDVM eſt de Iudiciis quæ circa delicta verſantur. nam & ſi leges Pontificiæ pœnarum atrocitatem exhorreant, quibus prępſertim de ſanguine & vita hominis agitur, non tamen ita indulgentes ſe prębent, vt velint crimina omnino delinquentibus condonare, ſed vt & qui deliquerunt, diſcant talia poſthac non committere, & cęteri pænarum metu ſint ad ſcelera patranda tardiores, certas pœnas adinuenerunt quę in ſontes ex delicti qualitate citra ſanguinis vindictam, aut membri debilitationem exerceri poſsint, (quædam enim culpæ exiſtunt, in quibus culpa eſt relaxare vindictam.[a]) multoſque modos tradiderunt, quibus mediis contra facinoroſos homines ad publicam vltionem perueniri poſsit. Quinque enim ſunt modi, quibus de crimine haberi notitia poteſt, videlicet accuſatio, denuntiatio, inquiſitio, exceptio, & notorium:[b] nam & ſi alii quoque enumerari ſoleant.[c] hi tamen magis ad rem ſunt.

In accuſatione hoc ſeruatur inconcuſſe, vt ſi legitimus non fuerit accuſator, non fatigetur accuſa-

a c. quia, diſt. xxviii.

b Spec. in titu. de accuſa.

c Tely. c. qualiter. ii. ver. ad corri gendos. de ac cuſa. *d c. i. de ac cuſa.* *e c. de cæte ro de teſtib. vbi gloſſ. & doct.* *f c. cum p. manconellæ. de accuſa.* *g c de his. de accuſa.* *h c. quiſquis ca. qui crimen ii. q. viii.* *i c. i. de ca lumniato.* *k Bar l. ſi cui. in prin. ante nu. 3. de accuſa.* *l Fel c ſu per his vlt. no de accuſ.* *m c. ii. de calum.*

tus.[d] Nec laico clericum accuſare conceditur, niſi ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequatur, [e] quibuſdam articulis, quibuſdamque criminibus exceptis.[f] Nec conceditur, ſuper iiſdem criminibus quempiam ſæpius vexari: ſed ſemel abſolutus, deinceps amplius de eodem crimine moleſtiam pati nõ cogitur.[g]

Et ne paſſim calumniatoribus licentia detur alium ex libidine ſua ad iudicium vocandi, vt de crimine falſo obiecto ſe purget, ac ne ita eueniat innocentes citra aliqua eorum noxam capitis, fortunarum, aut exiſtimationis diſcrimen alicuius impii & ſcelerati hominis impudenti audacia ſubire, & de ſtatu ſuo conflictari, ſtatutum eſt, vt quiſquis alium accuſare voluerit, ſe inſcribat, ſeque obliget (vbi obiectum a ſe crimen probare nequeat) talionis pœnæ, id eſt, quam reum ſuſtinere oportuiſſet, ſi de obiecto crimine fuiſſet conuictus.[h] dum eiuſmodi ſupplicium ſit, quod in accuſatorem cadere poſsit. quapropter Gregorius x. cum intellexiſſet Subdiaconum in Diaconum quendam calumniatum reſcripto ſuo præcepit, Subdiaconum non Subdiaconatus ſolùm ordine ſpoliari, ſed præterea etiam verberibus publicè affectum in exilium mitti.[i] Hodie tamen & ſubſcriptio amplius in vſu frequenti eſſe non videtur:[k] & talionis pœna diſſuetudine abholita.[l] Quendam autem, qui in probandis Epiſcopi ſui delictis a ſe delatis defecerat, Innocent. iii. ab officio & beneficio ſuſpendendum decreuit, quoad ſe a calumnia abeſſe legitime purgaſſet.[m]

Non poteſt quiſquam accuſatus procuratorem dare, qui cauſam eius nomine ſuſcipiat defendendam, ſed ipſummet accuſatum in iudicio eſſe, & cauſam per ſe dicere oportet. conceditur tamen, ſi abſens ſit, abſentiæ ſuæ cauſas per procuratorem proponere, aliaſque excuſationes, quæ ipſum crimen,

cuiu

cuius cauſa ei ſit negotium, non attingant.[n]

Denuntiatio quoq; magnam habet cum accuſatio ne coniunctionem, niſi quòd cum crimen in modum denuntiationis opponitur, non eſt, ſicut in accuſatione inſcriptio neceſſaria: quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad correctionem eſt denuntiatio facienda:[o] tametſi is quoq; interdum impune non habeat, ſi nequiuerit probare crimen, quod detulit.[p] Et cum denuntiatio hac potiſsimum ratione fiat, vt is, cuius crimen defertur, deinceps ab eo crimine ſe côtineat, conuenire videtur, vt prius ami cè, & blandis verbis, moxq; etiam ſi oportuerit, amaris obiurgationibus caſtigetur, vt vltrò ſe ipſum corrigere, & à vitio velit continere: quę ſi nihil prodeſſe conſtiterit, quominus in delicto pertinaciter perſeueret, tunc demum eccleſiaſtico iudici erit denuntiandus.[q] Denuntiationis verò faciendæ poteſtas omnibus non patet, ſicut neq; accuſationis. quare nec publicè concubinas habentes, nec excommunicati ad denuntiandum admittuntur.[r]

Inquiſitio à iudice ex officio eius mero fieri ſolet, vt ſciat, an fama, quę de crimine alicuius circumfertur, vera ſit.[ſ] quam, ſi facta diſquiſitione veram eſſe compertum fuerit, quamuis certa pœna in eo delicto legibus diffinita eſſet, ſi per modum accuſationis procederetur. vbi tamen per inquiſitionem proceditur, ſecundum perſonę merita, & qualitatem exceſſus pœna poterit iudicis arbitrio moderari.[t] in qua tamen moderatione facienda plures erũt cautiones iudici conſiderandę,[u] ſi tamen ex his criminibus fuerit, quę executionem ordinis impediunt, nullũ erit iudicis arbitrium. tunc.n. certa erit pœna, quæ non in iudicis voluntati mandatur, ſed legis authoritati reſeruatur: nempè vt beneficio, vel etiam officio exuatur, quamuis per inquiſitionẽ con uictus: vel niſi tale ſit crimen, quod beneficio indignũ delinquentem faciat. nam tũc haud dubiè beneficio

n c. veniẽs. de accuſa.

o c. ſuper his de accuſa.

p c. fin. de calum. vbi Abb.

q c. ii. de accuſa.

r c. cum dilectus. eod. titu. c. i. iiii. q. i.

ſ c. cum oporteat & c. qualiter. de accuſa.

t Felin. c. qualiter & quando. ii. §. licet nu. 29. & ſequen. de accuſa.

v Fel. vbi ſupra.

ficio illi erit interdicendum, quamuis per inquiſitionem damnato. quas pœnas vtroq; caſu nullo pacto poterit iudex moderari.[x] Quicunque autem iudex inquiſitionis tramite contra delinquentem procedit, hoc caute obſeruet, vt non prius in perſonam quærat, quam ſuſpicatur delictum patraſſe, quã de fama in eum vulgata compertum habnerit quæſtione præmiſſa. qua etiam ratione fit, vt criminum occultorum excuſsio per inquiſitionem fieri prohibeatur.[y]

Opponi verò ſolent crimina per exceptionis modum: veluti contra actorem, vt ab accuſatione repellatur: item contra teſtes, vt teſtimonio ferendo minus idonei habeantnr. quibus caſibus non erit neceſſe de crimine excipientem ſe inſcribere,[z] nec puniet excipiens, & ſi crimen obiectum non probauerit: nec is, contra quem eſt in exceptionis dumtaxat vim, vt repellatur, obiectum, & ſi conuictus ſit, vllam criminis obiecti pœnam ſentiet.[aa]

Per exceptionem quoq; crimina opponuntur, vt quis ab officio, vel beneficio, quod affectat, repellatur. quo caſu ſeu ante confirmationem, ſeu poſt fiat exceptio, nunquam tamen inſcriptio erit neceſſaria, quamuis poſteriore caſu, in exceptionis probatione poſt confirmationem oppoſitæ deficiens, aliqua pœna arbitrio iudicis afficiendus ſit.[bb]

Et hi quidem proxime dicti quatuor modi tunc ſunt neceſſarii, ſeu eorum aliquis criminibus vindicandis, vbi criminum aperta notitia non eſt. verum ſi euidentia patrati ſceleris in promptu ſit; tunc neque accuſatoris ardens clamor, neque denuntiatoris diligens charitas, nec iuſdicentis officium ſagax per inquiſitionem, deſideratur, neque exceptione crimen obiici neceſſe eſt, vt his mediis ad criminis vindictam peruenire poſsit, vel delinquens ab affectatis ſummoueri, ſed & ſine libello, ſine exacta cauſæ cognitione poterit iudex ad legitimam vltionem

x c. inquiſitionis. in prin. eo. tit. de accuſa.

y c. cum oporteat. c. qualiter. i. & c. qualiter. ii. vbi Abb. ult. no. de accuſa.

z c. licet. de ſimon.

aa c. cum dilectus. de ordine cogn. Bart. l. ii. in princ. ff. de accuſa. & l. ii. §. ſi publico. nu. 20. ff. de adult.

bb Specu. in titul. de crim. in mo. excep. §. in primis.

reo vocato procedere.[cc] Illud generaliter eſt obſeruandum, vt nemo abſens iudicetur, niſi ex contumacia abſens fuerit: quia diuinæ & humanæ leges hoc prohibent.[dd]

cc c. euidētia de accuſa. Specu. in tit. de crimi notor.

dd c. accuſatores in ſi. iii. q. viii. c. abſens. iii. q. ix. & per totam.

De Simonia. *Tit. II.*

DICENDVM eſt nunc quę nam ſint crimina, quæ vltionem expectant. Et primum Simonia grauiſsimum crimen eſt, adeò vt cætera crimina quamuis alioqui grauia, huic tamen comparata leuia æſtimentur.[a] nam cum ſæpæ contingat homines ambitione tractos immenſa, & vaſta quadam bonorum, & beneficiorum ſiti omnia tentare, quæ ſibi in mentem modò venire poſsint, vt ſuis deſideriis ſatisfaciant, & nunc pręcibus, nunc præcio, nunc aliis viis aggredi, vt quæ gratis eſſet concedenda, nec niſi benemeritis ſpiritualium adminiſtratio, quouis modo ad commoda ſua extorquere poſsint, nullam habentes rationem, quod Simon magus à Petro acri fuerit obiurgatione repulſus, cum ab eo pecunia gratiam redimere tentaſſet: propterea in huiuſmodi labe purganda nunquam ſe ſtertere, nunquam ſe conuiuere Pontifices Romani, & Canonicæ leges oſtenderunt, omnia quantum potuerunt, remouentes, quæ huic nefandiſsimo ſceleri cauſam, vel occaſionem prębere poſſe videbantur, multa etiam introducentes, quibus comprimi & coerceri ſaltem pœnæ temporalis metu poſſent, qui æternam floci facerent.

a cap. per tuas. de ſimon. c. ſi. i. q. vii. vbi glo. ver. reputantur. et ver. pro nihilo.

Incidit autem in hoc crimen, quicunque quouis machinarum genere (vt ita dicam) ſibi eos expugnare conatus fuerit, quibus ius eſt ſpiritualia aut eis annexa, vel accidentia conferendi, quique his aggreſsionibus ſuperari ſe & proſterni permiſerit, vt prætio fortè, aura populari, aut optimatum gratia,

vel obſequiis potius quàm meritis & bonis artibus, aut eccleſiaſticæ rei bene gerendæ ſtudio ſpiritualia vel eis annexa, aut eorum adminiſtrationem conferret, vel decerneret. ex quorum numero ſunt, qui pecuniam exigunt ab his, quos ad religionem in collegium ſuum ſunt coaptaturi. quique prefecturas quaſcunque, aut regimina eccleſiarum vendunt, vel emunt, vel ſepulturam, vel Chriſma, aut Sanctum oleum, quacumque id facti verborum facie obducant.[b] idem de eccleſiarum conſecratione dicendum: pro qua præter procurationem nihil exigi poteſt.[c] idem de conſecrationibus epiſcoporum, benedictionibus Abbatum, & quibuſuis ordinationibus.[d] item qui prætio, vel gratia peccatorem publicum celarit, vel minimè pœnitentem reconciliarit, aut econuerſo verè pœnitentem reconciliare detrectarit, huius criminis reus eſt,[e] quę non minus in accipiente locum habere intelligenda ſunt.[f] Et quæ de paucis ſpeciebus retulimus, ad multas alias transferri earum exemplo poſſunt. ad eam enim regulam, quam diximus, ſemper referenda res eſt: nempè vt ſpiritualia, eorumque adminiſtratio non niſi benemeritis concedantur, idque gratis.

b c. non ſatis. c tua nobis. c. eã quæ. c. in tantum.
c c. cum ſit Romana.
d c. ſicut pro certo.
e c. nemo præsbyterorum.
f c. ſicut ſimonia.

Hoc igitur ſimoniæ vitio qui laborant, vt primũ eius rei indicia claruerint, ab altaris miniſterio expelli debent,[g] quam pœnam non minus ferent, quamuis non quidem conuicti eſſent, ſed communi tamen omnium voce cum notarentur, & oculis ſignarentur, hocque nomine purgatio eis indicta eſſet, canonice eam non præſtiterint.

g d. c. ſicut ſimonia.

Sed ſeuerius etiam contra huiuſmodi perſonas, ſimoniæ vitio irretitas inſurrexit Paulus Venetus ii. cuius conſtitutio extat ſanciens, vt pœnis ipſo iure cenſeantur adſtrictæ, & adiiciens, vt omnes illi qui ſimoniacè ordinati fuerint a ſuorum ſint ordinum executione ſuſpenſi: atque vt per electiones, confirmationes, prouiſiones, ſeu quaſuis alias diſpoſitiones,

ſpoſitiones, quas ſimoniaca labe fieri contigerit, nullum omnino ius cuiquam acquiratur, ſed omnium, quæ perceperit, reſtitutioni ſub animæ periculo ſit adſtrictus,& omnes, qui ſimoniam commiſerint, aut in ea patranda mediatores fuerint,excommunicationi obnoxii ſint, nec abſolui ab alio queãt quàm a ſummo Pontifice.[h] Quare conſtare poteſt, quam diris execrationibus hoc vicii Pontifices Romani ſemper ſint perſecuti.

h *extravagan. cum deteſtabile, de ſimon.*

Hinc etiam ſerui aduerſus dominos, & quilibet criminoſi in huius criminis accuſatione admittuntur, & quiuis peccator ſimoniaco excepto miſſam canere permittitur.[i]

i *c. tanta eſt labes.*

Item neque infamia, neque aliquæ crimina contra teſtes obiici poſſunt, qui de ſimonia teſtimonium reddunt,cum de ea per inquiſitionis viam cognoſcitur: ſed hæ ſolæ excep. teſtes repellere poterunt, quibus probatis appareat eos malignitate potius,quam iuſtitiæ zelo adductos teſtificari.[k]

k *c. licet heli.*

Et hoc de crimine accuſatus prohibetur interim miſſarum ſolennia celebrare,donec de veritate conſtiterit.[l]

l *c.accuſatum. & ſeq.*

De hæreticis, *Tit.* *III.*

MAXIMA eſt etiam & pernitioſa admodum hęreſis labes, quæ tametſi interdum parua motu primo videatur, tamen quamprimum veſtigiorum vel læuiter præmendorum poteſtatem nacta eſt,paulatim ſerpẽs indies maiores ſibi vires comparat, & poſtquàm eo virium peruenerit, vt iam in multos populos vagata regni ſui fines latè protenderit, tum verò ſic hæret tenaciter, & tam firma figit veſtigia,vt ſæpe maximo labore & induſtria,crebriſq; & ſollicitis vigiliis ei euellendę opus ſit: ſæpe etiam non minimas calamitates fidelibus inuehat

priuſquam extingui, & a radicibus euelli poſsit, quod res ipſa teſtatur: propterea quo eſt hæc peſtis orbi Chriſtiano pernitioſior, eo vigilantius illi obuiandum eſt, tam vt veteres hęreſes deleantur, quam vt nullę præterea oriri, aut ortæ vſquam coaleſcere poſsint: ea propter multæ ſæpe conſtitutiones diuerſis temporibus factę ſunt per Romanos Pontifices, & ſacroſancta Concilia generalia, quibus multa prudenter ſtatuta ſunt, vt vel amore, vel metu homines coercerentur, ne huiuſmodi labium authores exiſterent.

Hæreticus autem dicitur, qui a fide & doctrina Chriſti, Apoſtolorum, vel eccleſiæ diſcedit, articulos fidei, vel eccleſiaſtica ſacramenta cum aſſeueratione refellens. Eorum plures, & diuerſę ſunt ſectæ. & alii quidem de nomine ſuorum authorũ nuncupantur: veluti, Simoniaci, Menadriani, Baſilidiani, Nicolaitæ, Lutherani, Vgonothi, & multi id genus alii quorum hac tempeſtate, (quod maxime dolendum eſt) infinitus ferè eſt numerus.

Alii verò ex cauſis nouorum rituum, vel opinionum, quas vel inſtituerunt, vel tutari conati ſunt. Cuiuſmodi ſunt Aquarii, Alogii, Antropomorphitę, pluresque alii, quorum nomina tam ſuperioris generis, quàm poſterioris Iſidorus recenſuit.[a] qui omnes quibuſcunque nominibus cenſeantur, vel quibuſcunque ritibus & opinionibus inter ſe differant & ſi facies habeant diuerſas, caudas tamen connexas habent, cum vanitate in vnum conueniant,[b] & communi nomine aduerſus Eccleſiam Dei conſpirent.[c]

Hoc autem nefarium hominum genus variis pœnis affici ſolet. nam primum excommunicantur, non ſolum, cum de hęreſi aperte conuicti ſunt, ſed & ſi, cum ſolummodo ſuſpecti eſſent, eoque nomine purgatio eis indicta eſſet, eam contumaciter recuſarint. quo caſu, ſi excommunicationem annum pertulerint

a c. quidam autem. xxiii. q. iii.
b c. excommunicamus. i. & ii.
c c. quidam autem. in fin.

pertulerint, nec tamen ſe purgarint de obiecta eis ſuſpitione, veris hęreticis per omnia annumerabuntur.[d]

Item nemo hæreticos in oppido ſuo, aut in domo ſua ſuſcipere, aut eos fouere debet, aut negotiationem aliquam cum eis exercere: eiſque in hoc peccato defunctis nunc inter Chriſtianos ſepulchrum conceditur, nec oblationes pro eis factas eccleſia agnoſcit.[e] Et quicunque hæreticos, eorumque ſectatores, receptatores, defenſores, vel factores ſcienter eccleſiaſticæ ſepulturę conceſſerit, excommunicatione tamdiu deuinctus tenetur, quoad idoneæ ſatisfecerit; nec abſolutionis munus prius conſequitur, quam cadauera eorum ſuis manibus publice effoderit, & abiecerit, ille verò locus, qui eis ſepulchrum dederat, nullius orthodoxi ſepulchro aptus deinceps cenſebitur.[f]

Bona quoque omnia hæreticorum publicantur, quamuis ei filii orthodoxi ſint, quæ bona, ſi eorum domini hæretici in clercatu ſint, vel temporali Eccleſiæ ditioni ſubiecti, Eccleſiæ fiſco addicentur, vel ſi ab aliqua eccleſia ſtipendium habent, ipſi Eccleſiæ quę ſtipendium eis ſuppeditabat, applicabuntur. ſin laici illi ſint, laicorumque ditioni pareant, laicorum item fiſco bona eorum vendicabuntur.[g]

Sed quamuis eoipſo quo aliquis hac labe fœdatus eſt, confeſtim eius bona ipſo iure fiſci efficiantur, non tamen confiſcationis ipſius executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri debet per principes, aut alios dominos temporales, antequam per Epiſcopum loci, vel aliam perſonam eccleſiaſticam quæ ſuper hoc habeat poteſtatem, ſententia ſuper eo crimine fuerit promulgata.[h] Quæ condemnationis ſententia etiam poſt mortem hæretici nihilominus ferri poterit, atque ita bona ipſius iamdudum ipſo iure fiſco addicta occupari.[i] quin & dos mulieris, quæ ſciens cum hęretico nuptias contraxerit,

d c. ad abolendam. §. quo vero. eodem titu. & c. excommunicamus. i. §. qui autē.

e c. ſicut autem.

f c. ii. in princ in vi.

g c. vergentis c. excommunicamus. i. §.

h ca. cum ſecundum. de hæretic. in vi.

i c. accuſatus. §. i. in eo. vero. in vi.

xerit, publicatur.[k] Item hæretici & qui eorũ peruerſas opiniones ſequuntur, & eorum receptatores, defenſores, & fautores, horumq́; omnium filii ad ſecundam ſtirpem paternam æditi, vel ad primam ſtirpem maternam, ad nullum eccleſiaſticum beneficiũ, vel publicum officium admittuntur:[l] niſi tamen huiuſmodi hæretici Chriſtianorum fidelium cœtui emendatione præcedente iam eſſent reſtituti.[m]

Item qui huiuſmodi hominum commendatione, & opera beneficia eccleſiaſtica ſcientes adepti fuerint, non ſolum beneficiis eo modo quæſitis, priuantur, ſed omni quęrendorum quoq; ſpe carere iubentur: ſin verò imprudentes eorum ſuffragiis vota ſua expleuerint, quęrendis quidem ſacerdotiis poterunt animum adiicere, ſed eo modo quæſita retinere non permittentur.[n] Nec poteſt hæreticis aliquid ab Epiſcopis, presbyteris, aliiſue clericis conferri, niſi velint largitores anathemati obnoxii eſſe, quamuis ſanguine etiam eis eſſent coniuncti:[o] omneſq́; hæreticis quauis occaſione obligati ipſo iure ea obligatione ſoluti cenſentur,[p] quin etiam poteſtatem amittunt hęretici, quam in proprios liberos habent; quare fruſtra eos emancipabunt.[q]

Atq; vt hæretici, cum iusdicentium manus effugiunt, ne debita ſuæ impietati ſupplitia experiãtur, tedio tamen vitæ affecti (quippe quæ infraſcriptis cauſis ærumnoſa illis ducenda ſit) ita reſipiſcãt fortaſſe, & mentem recipiant, cum viuẽtibus ſibi omnia viderint viuorũ cõmertia interdicta: ſtatuit Inn. iii. vt aduocati & ſcriniarii oẽs infamia notati decernãtur, & ab officio ſuſpenſi, quicunq; hęreticis, eorũq; ſectatoribus, fautoribus, vel defenſoribus, aliquod præſtiterint auxilium, vel ſuffragium, & in cauſis, litibusque eis patrocinati fuerint, & pro ipſis publica inſtrumenta, aut Syngraphas conſcripſerint.[r]

Ac ne vllis mæandris vel tergiuerſationibus poſſint hæretice condemnationem ſuo arbitratu differre

k c. decreuit in vi.
l c. hæretici. ii. in vi. & c. ſtatutum. ii. eod. lib.
m d. c. ſtatutum. ii.
n c. ii. §. ad hæc. in vi.
o c. ſi quis Epiſcopus. & c. ſeq.
p cap. fin.
q c. ii. in fi. in vi.
r c. ſi. aduerſus.

ferre, atque ita iudicium eludentes è manibus iuſtitiæ elabi, prouiſum eſt etiam, vt perſonarum alioqui inteſtabilium contra eo teſtimonium recipiatur. nam & excommunicati, & participes, vel ſocii criminis ad teſtificandum admittuntur, præſertim in probationum aliarum defectum, ſi omnibus cautionibus rectè perpenſis eorum dicta veriſimilia videantur.[f] Sed & qui in eodem crimine hæreſis teſtes interrogati periuri extiterunt, volentes poſtmodum corrigere dictum ſuum contra ſe, ac ſocios ſuos deponendo audiuntur.[t]

Eadem ratione etiam fit, vt oppidorum iuriſdictionem tenentes ſeu prouinciarum, aut loci cuiuſlibet, quamuis excommunicati ſint, vel nullo iure permittente eam ſibi iurisdictionem arrogarint, poſsint nihilominus, & teneantur contra hæreticos, aut alios eorum fautores, vbi id fuerit neceſſe, ſuum officium exercere.[v] Eo fit quoq; vt ſententia contra eos lata nullo appellationis, vel prouocationis auxilio reſcindi poſsit.[x]

Poſtremo ſi huiuſmodi nepharii & impii homines in poteſtatem iudicis peruenerint, damnati præſentibus poteſtatibus ſecularibus dimittendi ſunt, animaduerſione debita puniendi, detractis tamen prius ſacris ordinibus, ſi clerici fuerint: quæ depoſitio vel ab vno Epiſcopo, ſi aliorum copia haberi nequeat, fieri poterit, conuocatis tamen ad hoc maioris eccleſiæ canonicis & Abbatibus, aliiſque prælatis, & religioſis ſuæ diœceſis ſcientiſsimis, quorum præſentia ei negotio opportuna videatur.[z]

Ad ſanam tamen mentem reuerſis, & publice errores priſcos deteſtatis iura indulgere ſolent, ne laicorum manibus eos permittant:[aa] niſi relapſi ſint. (& relapſi dicuntur, etiam de alio, non eodem articulo male ſentire conuicti.[bb]) Sed in carcerem tamen perpetuum eos ablegari, vel muro includi præcipiunt pœnitentiam erroris acturos,[cc] quæ pœna

f c. in fidei. in vi.
t c. accuſatus. §. licet. in vi.
v c. præſidẽtes. in vi.
x c. vt inquiſitionis, in vi.
y c. excõmunicamus. i. §. i.
z c. i. in vi.
aa c. excõmunicamus. ii. §. fi. vbi glo. & Ab. & c. ſuper eo. in vi.
bb c. accuſatus. §. eum verò. in vi.
cc d. §. fi. vbi glo.

poteſt hodie iuſdicentis arbitrio in aliam mitiorē, ſi ei viſum fuerit, commutari.[dd]

dd cap. vt commiſſi. in vi. & Abb. d.c. exeõmunicamus. ii.

In cauſa hęreſis proceditur ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicii.[ee]

ee c. fina. in vi.

De Sciſmaticis. Tit. IIII.

SCISMATICI quoque, id eſt, qui ab vnitate eccleſię ſe diuidunt, ſuos ſibi ſeorſum conſtituentes ſacerdotes,[a] hæreticis annumerantur: & ab eis factæ ordinationes irritæ habentur, & qui dignitates eccleſiaſticas, vel beneficia per ipſos ſunt conſequuti, is priuantur. item alienationes rerum eccleſiaſticarum per ipſos factæ nullius ſunt momenti. & qui ſponte in ſciſma quodpiam iurarint, a ſacris ordinibus & dignitatibus ſuſpenduntur,[b] & demum ſi indomiti ſint, degradari etiam poſſunt, & curię ſeculari tradi.[c]

a Abb. in rubri.

b c.i & ii.

c Bernar. Diaz. tit. de ſciſmati.

De Apoſtatis. Tit. V.

APOSTATIS non minus ſuæ pœnæ ſunt. Horum autem tres cum ſint ſpecies, nam alii a Chriſtianæ religionis doctrina deflectunt. alii erga ſuos prælatos ſe nimium contumaces pręſtant. alii regulam ſuam poſthabent. quem ſuſceperant habitum, & regulæ præcepta, in quæ iurarunt, deſerentes. Prima eorum ſpecies illis pœnis tenetur quas ſuprà aduerſus hęreticos ſtatutas demonſtrauimus. in qua ſpetie illos ponendos exiſtimarem, qui Summo pontifici non parent, nec eius canonibus tanquam a poteſtatem non habente conditis.

Qui vero ex altera ſpetie apoſtatę ſunt, & nimiæ erga prælatos ſuos contumaciæ nomine accuſantur

ſi adeò

ſi adeò ceruices erexerint, vt etiam ipſi Romano Pontifici non magis obedientes ſe reddant, ſed contemptui eum ſe habere oſtendant, deponendi ſunt: atque etiam ſi correctioni aures non patefecerint, excommunicandi,& laicorum manibus derelinquendi. mitius tamen punientur, ſi hæc ex laſciuia quadam potius, quàm elato animi faſtu aduerſus Pontificem commiſerint.

Tertiæ autem ſpeciei apoſtatæ, id eſt, qui ordinis & religionis ſuſceptæ deſertores exiſtunt, quamdiu in eo propoſito perſiſtunt,efficiuntur infames: & ab accuſatione & teſtimonio repelluntur: nec poſſunt ad dignitates euehi. & præterquam quod pluribus actibus interdicti ſunt, pręterea, ſi admoniti correctionem nullam admiſerint,deponi etiam poſſunt, & demum fœdi carceris ſqualorem etiam experiri coguntur,donec ad ſaniores mores, a quibus tam obſtinatis animis declinarant, ſuos pertæſi errores reuertantur. [a]

a Bernar. Hiſp. in præſti.eo. ti. & Abb.c.i.

De his qui crimen hæreſis quærere, & uindicare poſſunt. Tit. V I.

PARVM fuerit pœnas contra hęreticos ſtatutas eſſe, niſi etiam iudices conſtituti eſſent, qui & quæſtione diligenter exercitata ſontes inuenirent,& iuuentos dignis ſuppliciis ſubiicerent.

Ad ordinarios igitur hæ partes ſpectant, verum quia prouincia ipſa per ſe ardua eſt, magnique negotii, & ſæpe contingit Epiſcopum aliis curis,quæ plurimæ illi officio incumbunt diſtractum non poſſe, qua eſſet opus diligentia in hoc negotium incumbere,& tamen tanti eſt momenti res,vt nihil tepidè, nihil remiſsè in ea agi oporteat, ea propter prouiderunt iuris Pontificii conditores, vt iudices

aliqui conſtituerentur, quibus id negotii præcipue daretur: nempè vt hæreticos ſagaciter exquirendo inuenirent, inuentos diligenter excuterent, excuſſosque legitimis pœnis afficerent, omnemque ſuam curam & ſtudium in hanc rem conferrent. Quos iudices vel quęſitores, vel (vt vulgo) inquiſitores appellare ſolemus. eos verò annorum quadraginta ętatem attigiſſe oportet,[a] quod officium & ſi in mandato fundetur, vel ſedis apoſtolicæ, vel aliorum, quibus tales iudices dandi ius competit, mandatoris tamen morte non extinguitur, etiam quo ad negotia, nec dum viuente mandatore incepta, quæque etiam nondum emerſerant.[b]

a cle.pen. de hæret.

b c. ne aliqui. de hæretic. in vi.

Horum igitur inquiſitorum non parua in his negotiis eſt poteſtas, quippe hi & citationes mandare poſſunt, & denuntiationes ſententiarum, quas in id genus homines promulgarint, cleri quoq; ad ſe euocandi, & populi, & peritiſsimi cuiuſque quorum ſententias in hac cauſa explorare velint, ius & poteſtas eis permiſſa eſt. poſſuntque ſuę ditionis fines egreſſos hæreticos perſequi. Itē libros, quibus quæſtiones contra hæreticos actitatæ continentur. ad ſe afferri iubere. item hæreticos penes ſe remorari, & capi eos imperare & in cuſtodiam coniicere: cum pedibus quoque & manicis ferreis deuinciendo, in eorum poteſtate eſt. Et demum contra eos, in quos viderint expedire, quęſtiones exercere poſſunt. Quę omnia etiam ſoli ſine diœceſano facere poſſunt.

Verùm carcerem pœnæ magis quā cuſtodiæ cauſa aſsignandi poteſtas Epiſcopo inconſulto eis non permittitur: nec carcerem hæreticis ad ſanitatem reuerſis in pœnam priſci erroris iure aſsignatum in aliam pœnam transferre: vel tormentis ſubiicere: aut contra eos ſententiam ferre. ſicut neq; econuerſo Epiſcopis hæc agere permiſſum eſt inquiſitoris ſententia non explorata.[c] Quod ſi eorum alter ſiue Epiſcopus ſiue inquiſitor nolit, aut non valeat

c c. vt commiſſi. in vi. & cle. i. §. i.

ipſe

ipſe coram adeſſe, vt cum altero de preſcriptis conferat, hoc tamen ab eo exigitur, vt ſaltem collegæ partibus ſuis fungenti vices ſuas mandet, vel conſenſum ſuum & conſilium per literas ſignificet.[d]

Liberum tamen eſt eis, videlicet Epiſcopo, & inquiſitoribus, vel ſimul coniunctim aduerſus hæreticos querere, vel diuiſim, dũmodo ſi ſeiunctim proceſſerint acta coram ſe geſta alter alteri communicet: eo ſcilicet tempore, quo aliud nil iam ſupereſt agendum, niſi vt ſententia feratur:[e] quo facilior ſit veritati aperiendę aditus, & vna vterq; ſimul negocium ſententia finiet. in qua ferenda, ſi forte inter eos non conuenerit, negocii ſeries apte & compoſitæ ab vtroq; expoſita ad ſedem apoſtolicam mittenda eſt, verum inquiſitores, & ſi a ſummo Pontifice dati eſſent, contra Epiſcopum tamen inquirendi ius nullum habent, niſi hæc facultas eis ſpecialiter conceſſa ſit. ſed ſi quempiam Põtificii gradus in hoc crimine iacere compertum habeant, vel de hoc famam vehementem aduerſus eum eſſe intelligant, id tenentur ſedi Apoſtolicæ denuntiare.[f]

Quod etiam obſeruandum eſt in apoſtolicis officialibus, vel nuntiis. nam & eorum huius generis errores Summo Pontifici per quæſitores denuntiandi ſunt. ipſis enim quæſitoribus nullum aduerſus Epiſcopos inquirendi ius legibus Pontificiis conceſſum eſt.[g]

Multa præterea per diuerſos Summos Pontifices ſtatuta ſunt, quæ ex quæſitorum officio eſſe decreuerunt, tam circa teſtes ſuper hoc crimine examinandos, quam circa librarios, & alias perſonas, quæ eorum officio impedimentum, vel opem importare poſſent: quàm etiam circa cuſtodiam hæreticorum: & denique circa plura, quæ ad eorum officium ſpectare decernunt.[h] Sed quia inſtituti noſtri propoſitum egrederentur, ea idcirco prudenter miſſa facimus.

d d. cle. ii. §. i.

e extraua gan. i. eo ti. et c. per hoc. in vi.

f c. inquiſitores. in vi

g extraua gan. ſi.

h c. vt officium. & c. inquiſitionis. in vi. & cle. i. § ii. vſque ad finem. & cle. ii.

De vſuris. Tit. VII.

VSVRAE crimen non minimum exiſtimantur, cum & teſtamenti vtriuſque lege diris execrationibus ſancitæ ſint, & a iure quoque humano, tam Cæſareo, quàm Pontificio repellantur.[a] ſiue id ſit, quia naturam ſuperare, & quodammodo violare velle videtur, qui id agunt, vt pecunia, res ſuaptæ natura nulli propagationi apta, nullo tamen domini labore, nullaque eius induſtria, quaſi fructus ex ſe gignat, ſeu quia pietati contrarium ſit, vt a Chriſtiana charitate alienum, nolle opibus ſibi ſuperantibus proximo egenti gratis ſuppetias ferre.

[a] c. quod dicam. vbi glo. ver. red di. xiiii. quæſtio. iiii.

Eſt autem vſura crimen ex lucro proueniens, quo ſors mutuò data acceſsionem accipit, vel ex pacto, vel intentione mutuantis. Et cum dixerimus vſuram ex mutuo oriri, conſequens eſt etiam, vt in his duntaxat rebus committi poſsit, in quibus & mutuum conſiſtit, nempe his, quę pondere, numero, menſurave conſtant.[b]

[b] Ab. in rub.

Qui pro mutuata pecunia fundum pignori accepit, eius fructus, ſi quos percipit, in ſortem acceptos ferre debet, non ſibi lucro adſcribere, niſi fœneratoris nomen & notam ſubire velit.[c] Sed nec ille hoc peccato erit ſolutus, qui maiore prætio rem ſuam ideò vendiderit, quod prætio perſoluendo temporis aliquod interſtitium emptori conceſſerit.[d] nam & hic mutuum videtur latere, quamuis extrà non appareat, emptori ſi quidem venditor pecuniam videtur ad rem a ſe comparandam mutuaſſe, quam ſtatuto tempore auctam ſibi poſtea cum fœnore reddat. quod ſane ita eſt intelligendum, ſi certum erat, venditarum mercium prętium poſt venditionem factam auctum non iri: quod ſi id fuiſſet incertũ, easq; merces contractus celebrati tempore vltrò nõ fuiſ-

[c] i. et c. conqueſtus.

[d] c. in ciuitate.

ſet venditurus,aliud dicendum eſſet.[e] *e c. fina.*

Qui verò decem ſolidos dat, vt alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur, quæ licet tunc plus valeant, vtrum plus vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ, veriſimiliter tamen dubitabatur, non eſt ob hoc fœneratur exiſtimandus. at qui ex eo, quod pecuniarum a ſe mutuodatarum periculum ſuſcepit, aliquid vltra ſortem percipit.fœneratoris labe non caret.[f] *f d.c.fin.*

Ac tanto odio ſemper eſt habitum vſurarum crimen,vt Alex.iii. olim reſcripſerit, nec redimendorum quidem a barbaris captiuornm gratia fœnori dare, aut accipere licere.[g] *g cap.ſuper eo.*

Quare cum tamen enorme hoc vitium habeatur, meritò etiam graui pœna fuit vendicandum: quo circa ab eodem Alexan.in Concilio Lateran. ſtatutum fuit, vt manifeſti vſurarii nec ad communionem admittantur altaris; nec (vbi in hoc peccato eos mori contingat) ſepulturę concedantur:nec eorum oblationes accipiantur. & qui cōtra ſupradicta eos admiſerint,digne puniantur.[h] Et rurſus idem Alexan.conſtituit, vt laici fœnus exercentes vſque ad dignam ſatisfactionem vinculo excommunicationis adſtringantur, & clerici ab officio, & beneficio ſuſpendantur.[i] Arbitrioque iudicis relinquetur, a qua ſupradictarum pœnarum incipere malit.[k] *h c.quia.* *i ca.praeterea.* *k Abb.d.c.praeterea.*

Atque vt Lateranenſis Concilii Canon ſanctius cuſtodiatur, addidit Gregorius x. vt quanquam manifeſti vſurarii de vſuris,quas receperunt, ſatiſfieri expreſſa quantitate, vel generaliter in vltima voluntate mandauerint, nihilo tamen minus eccleſiaſtica ſepultura eis denegetur, donec de vſuris ipſis fuerit,vt eorum facultates patiuntur, plenè & integrè ſatisfactum,vel iiſdem ipſis, qui vſuras ſoluerint,ſi præſtò ſint, vel alii, qui eas poſsit acquirere, vel his deficientibus,loci ordinario, eiusue ſuffecto vel Rectori parochiæ,ſub qua teſtator habitat, coram

ſam aliquibus eius Parochiæ hominibus integris, aut ſeruo publico ordinarii ipſius mandato. quibus quidem perſonis liceat cautionem huiuſmodi creditorum nomine, hujus conſtitutionis authoritate accipere, ita quod illis perinde actio acquiratur, ac ſi iiſdem ipſis creditoribus cautum eſſet, Et, ſi quidem receptarum vſurarum quantitas fuerit manifeſta, illa ſemper in huiuſmodi cautione exprimenda eſt. ſin minus ea quantitas exprimetur, quam is qui cautionem acceperit, iudicio ſuo arbitratus fuerit. qui, ſi minorem veritate quantitatem ſciens fuerit arbitratus, ad reliqua creditori ſarcienda tenebitur. Sanxit præterea, ne quis manifeſtorum fœneratorum teſtamentis interſit, ne quis eos ad confeſsionem admittat, vel abſoluat, niſi de vſuris ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo pro viribus facultatū præſtent idoneam cautionem: & teſtamenta contra hæc

l c.quanquam.in vi. condita ipſo iure irrita eſſe decernit.[l] Si verò nuſquam appareant illi, a quibus vſuræ acceptæ ſint, cum tamen certum ſit ab aliquibus fuiſſe acceptas,

m c. cum tu.cap.Michael. poterunt male ablata pauperibus diuidi.[m] Verùm vt iiſdem ipſius potius, qui detrimentum paſsi ſunt, reddatur, quam incertis diſtribuatur, quod certarum ſit perſonarum, optimum erit publicis edictis pronunciare in locis a quorum incolis ſolutæ ſunt, vt quiſquis fœnoris nomine a ſe aliquid ſciat ablatum, id veniat recepturus.[n]

n glo.d.c. quanquam. in verſ.ſatis fieri. Fœneratoris quoq; hæres poterit iiſdem modis quibus ipſe fœnerator poſſet, ſi viueret, ad reſtituendas vſuras compelli.[o] Quinimo ſi quis fœnerator

o cap.tua nos. a ſede apoſtolica literas impetrarit de vſuris ſibi reſtituendis, vel fructibus ſibi in ſortem computandis nulli ei commodo erunt literæ impetratæ, niſi prius

p c.quia fruſtra. reſtituerit vſuras, quas ab aliis noſcitur abſtuliſſe ipſe,[p] vel author eius.[q] Si aliqui exiſtant, qui

q c. Michael. proculdubio ſint vſurarii manifeſti, quãuis nec ſint condemnati, nec contra eos propter potentiorum

metum,

metum, qui eos tuentur, vllus accuſator appareat, hi tamen ſi aliis argumentis conſtiterit, eos fœneratores eſſe manifeſtos, poterunt Lateranenſis Concilii pœna puniri.[r] Iudæi quoque ad reſtitutionem vſurarum, quas a Chriſtianis retulerint, compelli poſſunt, interdicta eis Chriſtianorum ſocietate.[ſ]

Vtque omnis occaſio remoueatur, qua contra ſupradicta fœnus exerceri poſsint, ſtatuit idem Gregorius, ne quis dominus, vel vniuerſitas patiatur, quēpiam alienigenam in terris ſuis domos fœnori exercendo conducere, neve aliquis domos eis locet, pœna tam contra laicos, quàm contra clericos, qui hæc fuerint præcepta tranſgreſsi ſtatuta.[t] Et Clem. V. Chriſtianorum conſortio interdictos eſſe iuſsit, quicunque ſuper vſuris ſoluendis ſtatuta ordinarint, fecerint, ſcripſerint, vel dictarint vel ſecundum ea ſtatuta iudicarint, oneratq; fœneratores omnes in cauſis de fœnore vertentibus rationum ſuarum libros aduerſariis proferre & exhibere. Item eos hæreticos eſſe decernit, qui aſſeuerare non dubitarint, minimè peccatum eſſe fœnerari.[v]

In cauſis ſuper vſuris vel eas quoquomodo tangentibus procedi poteſt ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicii.[x]

r cum in ſua diœceſi. extra.

ſ c. pe. extra.

t c. i. in vi.

v cle. i.

x cle diſpendioſam. de iudic.

De crimine falſi. Titu. VIII.

CRIMEN quoque falſi magnum æſtimatur, magniſque pœnis vindicatur, nec id immeritò, quandoquidem non vnus hoc crimine læditur. nam Deus in primis ſum iudex, & is denique aduerſus quem falſum adſtruitur, ſimul offenduntur.[a] & quibuſnam modis falſum depræhendi poſsit in literis, quæ Romani Pontificis nomen præſcriptum habent, diſertè expoſuit Innocen. iii. Archiepiſcopo

a c. i. de crim. falſi.

Archiepiſcopo, & Canonicis Mediolanenſibus.[b]

[b] *c. licet.*

Quatuor autem in primis ſunt, quibus diligenter inſpectis, non poterit falſitas vlla, ſi qua ſuberit, latere. nam aliquo infraſcriptorum quatuor falſitas ferè patrari ſolet. aut in diplomate, quo pro ſigillo vtuntur petri & Pauli Apoſtolorum imagines in cœra impreſſas habente: quam bullam vulgo appellāt, quæ funiculo appenſa manet. aut in ipſo funiculo committitur, qui per cartham plicatam traiectus bullam carthæ annectit, aut in cartha ipſa, aut denique in literarum ſtylo dephrehenditur.[c]

[c] *c. quam graui. in fi. & cap. cum olim. in fi. de priuileg.*

Ex qua regula ſic generaliter tradita diligentiſſimus quiſque codicillos omnes Pontificios, quanti ſint faciendi, facilè diiudicare poterit. & ne ſingulis caſibus explicandis moram traham, hos infraſcriptos breuiter retuliſſe ſufficiat. nam literæ a Summo Pontifice ad Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos ſcriptæ quibus eos filios appellant, falſi crimine non carent, quod a ſtylo curiæ Romanæ abhorreant. ſicut etiā econuerſo, quæ ab eodem Pontifice ad Reges, Principes, alioſue cuiuſcunque ordinis, vel gradus miſſæ literæ alio, quam filiorum nomine eos compellant.[d] Item vni ſcriptæ literæ eum plurimum numero appellantes. Deprehēdet etiam falſitatem perſpicaciſsimus quiſque ſi animaduertet nonnunquàm adulterinum ſigillum codicillis appendi: vel funiculum veris literis detractum adulterinis apponi: vel cartham, in qua veræ literæ ſcriptæ fuerant, penitus abraſam alia tenuiſſima cartha alterius ſententiæ literis conſcripta tenaciſsime conglutinari. alii præterea ſunt modi, quos ex Innocentiana Epiſtola colligere poteſtis,[e] & demum nemini fas eſt codicillos Apoſtolicos, vel in tantulo puncto violare, niſi ei, cui id officii ſit demandatum. quod ſi quis auſus fuerit, excommunicationi addictus erit, a qua preter Romanum Pontificem nemo eum poterit ſubleuare.[f]

[d] *c. quam graui.*

[e] *d. c. licet.*

[f] *Bernar. Diaz. tit. de crim. fal.*

Huius

Huius autem delicti pœna eſt in eum, qui falſitatis author extiterit, ſi laicus ſit, vt, chriſtianorum communitate interdicatur, non ipſe modo, ſed etiam ipſius in delicto adiutores, quamuis etiam alieno miniſterio ad id flagitii vſus ſit, alteri forte id fieri mandans. Clerici vero officiis, & beneficiis priuati, & ab ordinibus ſuis depoſiti laicorum curiæ relinquuntur puniendi. At, qui non ipſi falſum perfecerint, aut fieri mandarint, falſis tamen ab aliis fabricatis literis ſcientes, vſi fuerint, ſi clerici ſint, officiis & beneficiis ſpoliantur, laici excommunicatione deuinciuntur.[g] Aliorum verò iudicum ſiue a ſede apoſtolica datorum, ſiue alterius generis literas adulterantes, vel quę ex Cancellaria, vel a pœnitentiario Papæ proficiſcuntur, qua pœna affici debeat, ex aliis locis petendum eſt.[h] Sicut etiam, qui falſum ſigillum alicuius ſuppoſuerit, vel falſam monetam cuderit:[i] & es aurum, argentum, alchimiſtica fecerit.[k]

g *c. ad falſariorum.*
h *Soci. c. ad falſariorum.*
i *c. ad audientiam extra. & in extrauag. vn. Ioann.*
k *c. fin. in extraua. cõ.*

De diuerſis delictis. Titu. I X.

SVNT & alia crimina pręter ſupradicta non minore animaduerſione digna: vt ecce clericus contra Epiſcopi ſui vitam vel honorem, coniurationem machinatus, nec potis ad ſanitatem vllo modo flecti, deponi poteſt, & in manibus ſecularium deſeri puniendus.[a] Item maieſtas læſæ criminis obnoxius clericus, cuiuſcunque ordinis ſit, deponitur.[b]

a *Bernar. Diaz eo. tit.*
b *idẽ Diaz. vbi ſupra.*

Homicidium quoque nemo ignorat crimen horrendum cenſeri, tunc pręſertim, cum neque fortuitò, neque neceſsitate ad id impellente committitur, ſed libera voluntate id ſuggerente, quod ſi a laico patratum ſit eccleſiaſticæ ditioni ſubiecto, iudex eius eccleſiaſticus cauſam ſeculari iudici mandabit,

bit, vt ille iuſtitiã faciat.[c] ille ſecularibus legis decretas pœnas in eum ſtatuet. ſin clericus ſit, deponetur, atque etiam ſi adiacentes crimini loci valde illud exaggerent, vt iam non videatur amplius diſſimulanda aut ferenda rei proteruã temeritas, laicorum manibus ſacris ei ordinibus ante ablatis plectendus dimittetur.[d]

Sed & furtum, id eſt, contrectatio rei alienæ inuito domino lucri faciendi cauſa facta, non leuem irrogat authori ſuo notam & pœnam. Clericus enim fur deponitur, & cum nullam correctionem admittit, excommunicatur. deinde contumacia creſcente anathematis mucrone feritur, quod ſi adhuc in profundum malorum veniens contempſerit, ſeculari poteſtati relinquitur exilio, vel alia legitima pœna puniendus.[e]

Adulterium quoque, id eſt, alieni thori violatio magnam pœnam meretur. nam clericus deponitur, laicus excommunicatur.[f]

Item ſtuprum, id eſt, illicitam virginis deflorationem pœna non leuis manet, nam laicus, qui virginem ſtupro deceperit, corruptam a ſe virginem dote illi idonea a ſe conſtitutã vxorem ducere tenetur, quam ſi iungi ſibi recuſarit, corpore afflictus & excommunicatus in monaſterium coniicitur. clericus verò flagris cæditur, interdumque pœna pecuniaria mulctatur. & quandoque etiam deponitur.[g]

Item raptores, id eſt, qui puellas vi illata a domo patris abducunt, vt corruptas a ſe vxores habeant, pœnas ſeueras non euadunt; ſiue puellæ duntaxat, ſeu parentibus ſolis, ſeu vtriſque vis facta dicatur. nam clerici a gradu ſuo deiiciuntur. laici excommunicantur vnã cum adiutoribus ſuis:[h] & pœnam pecuniariam inferre coguntur.[i]

Qui incendium quoque poſuerit doloſè, pœnam canonicam non effugit. nam laicus excommunicatur, nec abſoluitur, niſi damno prius reſtituto, & iuramento

c c. clericis, ne cler. vel mona.

d c. cum non ab homine, vbi doct. de iudic.

e c. cum non ab homine.

f c. ſignificaſti. vbi Ab. de adulte. c. at ſi clerici. §. de adult. de iud. Hoſt. in ſumma.

g cap. ii. de adulter. Diaz. eo. ti. li. c. eos. c. de puellis. xxxvi. q. ii.

i c. de raptoribus. ea. q. & cauſ. Hoſt. in ſumma.

ramento præſtito, quod nullum poſthac incendium eius dolo excitabitur.[k] Clerico autem in id ſceleris lapſo (quod abhominamur) iudiciis conſiderati & prudentis arbitrio pœna imponetur.[l]

His adduntur & aliæ delictorum ſpecies, veluti ſortilegium. Sortilegi autem dicuntur (vt Iſodoro placuit,) qui ſub fictæ religionis ſpecie per quaſdã ſortes, quas ipſi apoſtolorum, aut aliorum ſanctorum hominum nominibus prætegere enituntur, diuinationis ſcientiam profitentur, aut certarum ſcripturarum inſpectione futurorum euentum ſe prædicere poſſe gloriantur.[m] quorum pœna eſt ex concilio Lateranenſi ſub Leone x. celebrato antiſtitum arbitrio permiſſa: niſi in eo vitio perſeuerarint, nã tunc ex eodem concilio deponuntur, & in monaſterium ad tempus iudicis arbitrio diffiniendum detruduntur. beneficiiſq; & officiis eccleſiaſticis quibuſcunque priuantur.[n]

Periuris verò præterquam quod & beneficia auferuntur & ordinum interdicitur executio, aliæ quoque pœnæ adduntur pro rei qualitate.[o]

Blaſphemus autem clericus ex eodem ipſo Lateranen. conſilio ita punitur, nam prima vice, qua de hoc crimine fuerit conuictus beneficiorum omniũ fructibus annuis ſpoliatur. altera vice beneficii ipſius, quod vnum ei ſit, iacturam ſuſtinebit: ſin plura beneficia habeat, illud ex eis amittet, quod ordinarius ei adimere ſtatuerit. tertio demum ad vomitum reuerſus & conuictus, dignitatibus omnibus, & beneficiis ipſo iure priuatus cenſebitur.[p] alia tamen pœna olim ſtatuta erat per Greg. ix.[q]

Cæteras autem delictorum ſpeties, ſi quæ ſunt, & eorum pœnas ſtudioſus ex corpore iuris canonici excipiet, nos enim de his tantum diximus. quantum pro inſtituto noſtro neceſſarium eſſe iudicauimus.

k c. peſſimam. xxvii. q. viii. Hoſt. in ſumma.
l Diaz. ti. de incend.
m c. vnic. xxvi. q. i.
n Diaz. ti. de ſortileg.
o Rip. c. ii. de reſcri. c tua nos. de iureiu.
p Bernar. Diaz. tit. de Blaſphem.
q c. fi. de maledi.

De pœnis. Tit. X.

SED cum varia pœnarum genera inuenta ſint, quibus delicta vel ſeuere, vel remiſſæ, prout eorum qualitas exegerit, puniantur,[a] earum aliquas enumeremus, vt proinde ſciant iudices acri iudicio eſtimare, quænam pro delicti qualitate, & delinquentis ſtatu, & conditione, omnibusque circumſpectis mature ſtatuenda ſit.

Et maxima quidem iure noſtro pœna eſt degradatio, id eſt, omnibus gradibus, & ordinibus ſpoliatio. quę etiam in clericum minorum ordinum cadere poteſt. eaque eſt duplex. altera quæ ſolis verbis fit, & depoſitio ſimplex appellatur. altera, quę non tãtum verbis, ſed etiam factis celebratur, ideoq; actualis appellatur degradatio: & certus in ea Epiſcoporum numerus deſideratur. nam Epiſcopo deponendo Epiſcoporum duodecim præſentia opus eſt, quod tamẽ nec ſine authoritate ſummi Pontificis fieri debet.[b]

Præsbyrero autem deponendo ſex Epiſcopos intereſſe ſatis fuerit. Diacono, & Subdiacono tres præter proprium ipſius Epiſcopum. ceteris clericis deponendis ſola proprii ipſorum Epiſcopi ſententia ſufficiet,[c] cum clericorum tamen ſuorum præſentia.[d] Criminis tamen hereſis damnatum ſacerdotem, vel alium clericum in ſacris ordinibus conſtitutum, poterit ſuus Epiſcopus ſolus conuocatis Abbatibus, aliiſque prælatis, & religioſis perſonis, & literatis ſuæ diœceſis, quos vocare voluerit degradare.[e]

Multa autem ſolennitas in ſolenni degradatione requiritur, quæ tã ex Concilio Carthaginienſi ſecundo quam ex Bonifacii reſcripto ad Arelatenſem Epiſcopum præſcripta eſt.[f] Eo etenim modo fit, quo exauthorari ſolet, qui in militiam armatam adſcriptus

a c. ad reprimendam; vbi gl. de officio ordin.

b c. quod ad trãslationem. vbi gl. de offi leg c. diſcutere. c. hæc quippe. iii.q vi. c. accuſatores. §. iudices. et ſeque. iii.q.8. & c. duodecim. v.q.iiii. Ab c. nõ poteſt de re iudica.

c c. felix. xv.q.vii.

d c. degradatio in 6. c. epiſcoporũ. xv. q. vii.

e c. de hęret. in vi.

f c. degradatio. in vi. et d. c. fœlix.

ſcriptus eſt.nam ſicut illi militaria detrahuntur inſignia,atque a militia & caſtris exturbatur priuatus conſortio & priuilegio militari, ita clericus in cœleſtem militiam receptus,ſingula ordinum,quos receperit,inſignia reddere compellitur.qua degradatione perfecta exinde curię ſeculari præſenti eſt tradendus, vt eum in forum ſuum recipiat, & pœnas, quas ei viſum fuerit,infligat, habita eius erroris tamen aliqua miſeratione,quod vt iudex ſecularis faciat,& præſertim ne mortem ei inferat, a iudicibus eccleſiaſticis eſt impenſe monendus,& rogandus.[g]

Simplex autem depoſitio nullam facti ſolennitatem deſiderat, quippe eius executio eſt degradatio actualis, & ſi non tamen ſemper depoſitio verbalis fiat,quo actualis executionem ſecum trahat,quo caſu multa ex ſupra dictis remitti aliqui cenſuerunt.[h]

Non ſolet autem depoſitio niſi pro grauibus & capitalibus delictis inuri, & niſi legibus canonicis cautum ſit, & grauius etiam negotium oportet eſſe, vt actualis degradatio fiat.[k] & ex his cauſis fieri poteſt,videlicet propter hereſim.[l] crimen falſi.[m] ſciſma indomitum homicidium atrox. puta parricidium, vel Epiſcopi aut pręsbyteri cedem.[n]

Carcerem quoque ad perpetuum damnatio non infima eſt inter pœnas quæ hoc iure irrogari ſolent nam etſi reis cuſtodiendis, magis quam puniendis carceris anguſtiæ inuentæ ſint, iure tamen noſtro hic quoque carcerum vſus pro delinquentium ſupplicio eſt acceptus.[o] atque hæc pœna capitalibus interdum annumeretur[p] eique ſupplicio quàm ſimillima eſt, quo ſeculares vtuntur, dum quempiam ad metallum vel triremes damnant.[q] & in eum, qui depoſitus fuerit, exerceri poteſt: his videlicet caſibus, quibus in foro laicorum vita adimeretur.[r] poteſt tamen etiam ad tempus fieri in carcerem relegatio.[ſ]

Item beneficiorum ademptio grauis pœna cenſe-

g Abb.c.nonimus. in fi. per illũ tex. de uer. ſign.
h Ab.d c. non pōt. col. iiii.de re iudica.
i gl. mag. in fin. c. i. xv.q.viii.
k Ab.c.at ſi clerici.col. pe.& ante-pe de iudic.
l c i.de hæreti.in vi.
m d c.nonimus.
n Ab.Dec. d.c.at ſi clerici.
o c.quãuis vbi gl.in vi.
p Fel.c.qualiter ii.§. ad corrigendos. de accuſat. Diaz in practi.crim.
q Fel. & Diaz. vbi ſup.
r Ab c.tuæ de pen.
ſ d. c.quãuis in fi.

t *c.inuentum.xvi q.vii. vbi glo. Abb.c.dilectus.i.nu.3.de reſcript.*
v *Glo.& Abb. c fin.de iure patron.*
x *c.decreuit de hæretic.in vi.*
y *c.tuæ.vbi Abb. de pen.c.ſicut dignum.§.clericos. de homicid.*
z *Abb.d.c.tuæ. colum. ii.*

tur. nec niſi pro grauibus delictis imponi ſolet.[t] & niſi delictum eam priuationis pœnam mereri in iure ſit expreſſum; vt contingit etiam cum agitur de aliquo priuando poteſtate eligendi, vel præſentandi.[v] & in bonorum quoque publicatione hæc locum habent.[x]

Supplicii etiam loco detruduutur ſontes quãdoq; in arctum monaſterium, extra quod eis facultas non ſit exiliendi, quod ferè poſt depoſitionem factam cõtingit.[y] hinc iudicari poteſt ex grauioribus duntaxat delictis hanc pœnam irrogari ſolere.[z]

Item poſſunt clerici notis & ſtigmatibus compungi, dum citra ſanguinem id fiat: idq; poſt depoſitionem duntaxat.[aa] Seruitutem quoq; etiam in pœnam interdum canones irrogant.[bb]

Suſpenduntur etiam nonnunquam clerici ab officiis, vel omnibus, vel aliquibus, idq; vel ad tẽpus, vel perpetuò: aut ab ingreſſu eccleſiæ, & ab adminiſtratione, & a beneficio, & aliis pluribus modis.[cc]

Ac vbi interdicuntur ab eccleſię ingreſſu, eo caſu ſi in ea celebrare non dubitarint, irregulares efficiũtur.[dd] ſuſpenſionis verò, & interdicti ſententia eſt in ſcriptis proferenda cauſa expreſſa: cuius exemplum eſt ſuſpenſo vel interdicto petenti infra menſem ædendum.[ee]

Mittuntur etiam interdum in exilium delinquentes, ex iuris canonici conſtitutionibus.[ff]

Verberibus quoq; ſontes affici poſſunt, dum moderatè id fiat citra ſanguinis effuſionem, & præſertim citra vitæ & membrorum periculum.[gg]

Adimitur etiam in pœnam aliquando priuilegiũ clericale.

aa *c.ad audientiam.de pœn.*
bb *cap.ita quorundam. §.clericos. de iudæ.*
cc *cle.cupientes.ver. ſuſpenſi. de pœn. vbi gl.*
dd *c.is.cui. de ſenten ex com.in vi.*
ee *c. i. de ſent. excom. in vi.*
ff *c. pen. de calum. c. hi qui. iii q. iiii. et c.cum beatus. xlv. diſt.c. audiẽtiam.de crimi falſ.*
gg *c. cum beatus. xlv. diſt.c.i.in fi. de calum. c. in Archiepiſcopatu. de rapt.*

clericale.[hh] Inducuntur ieiunia,& pecuniariȩ mulctȩ irrogantur.quæ mulctȩ ipſorum tamen iudicum vſui non ſunt adſcribendȩ.[ii] Item ceſſatur quandoque à diuinis:& interdicuntur eccleſiæ ſacramenta,& diuina officia aliquibus in pœnam celebrari, & vindictam.de quibus duobus infra ſeparatim ſumus dicturi.

Excommunicationis autem pœna & ſi capitalis non habeatur.[kk] omnium tamen pœnarum longe maxime formidanda eſt,de qua mox ſubiiciemus.

hh de vita & honeſt.c. fin.

ii c. dilectus de offic. ord. c. licet. de pœn.

kk Abb.c. cum contingat nu. 31. de foro competen.

De excommunicatione. Titu. X I.

VIDENDVM eſt igitur de excommunicatione, quȩ ſicut medicinam affert eam metuenti, atque (vt decet) magnifacienti,ſic contrà ſi fuerit contempta,mortem æternam inuehit excommunicato.[a] Et nihil eſt aliud excommunicatio,(vt Panormitanus Abbas difiniuit) quam cenſura a canone,vel iudice eccleſiaſtico prolata priuans legitima communione ſacramentorum, & quandoq; hominum.Vnde hoc non accepit,quaſi extra communionem.[b]

Eaque duplex eſt:ſcilicet,maior, quæ non ſacramentorum modo, ſed etiam hominum communitatem,& conſociationem adimit,& minor,quæ ſacramentorum quidem vſu interdicit, ſed hominum conſuetudinem permittit,hȩcq; etiã ſola participatione cum excommunicato incurritur.[c] Quibuſdam tamen perſonis etiam per talem participationẽ nullum excommunicationis periculum imminet:[d] vt vxoribus,filiis,ſeruis,ancillis,aliiſq;, quos nulla eſt ſuſpitio in crimine excommunicato famulaturos.

At qui minore excommunicatione eſt illigatus,ſi celebrat,nullius tamen notam irregularitatis incurrit, licet grauiter peccet. nec eligere prohibetur:

a c.i.in vi.

b Abb. in rub.

c c.ſi.iii.q. iiii Abb.c.ſi celebrat. de cleri.excom. miniſtr. & in rubri.colum. ii.

d c. inter aliam extra et cap. quoniam multæ xi.q.iii.

nec ea, quæ ratione iuriſdictionis ſibi competunt, exercere, ſi tamen ſciens electus fuerit, eius eſt electio infirmanda. peccatque conferendo eccleſiaſtica ſacramenta, ſed ab eo collata virtutis non tamen carent effectu, cum non videatur a collatione, ſed a participatione ſacramentorum, quæ in ſola cõſiſtit perceptione, remotus. dummodo non in contemptum eccleſiaſticę diſciplinæ, videlicet contra prohibitionem ſuperioris communioni excommunicatorum pertinaciter ſe ingeſſerit: quo caſu eſt anathemate feriendus.[e]

Excommunicatio maior quandoque ab homine impingitur. quandoque a lege irrogatur. a lege quidem irrogatur. vt aduerſus eum, qui in clericum violentas manus intulerit.[f] & aliis quibuſdam caſibus. delictorum enim puniendorum cauſa, vt plurimum, iura á communitate hominum aliquem ſummouẽt: ſed homo, cum excommunicationem infligit, (quæ poteſtas cuiuis prælato iuriſdictionem habenti permiſſa eſt) ferè contumaciæ in pœnam id facit. quæ contumacia vel non veniendo vel non parendo commiſſa ſit.[g]

Irrogatur etiam interdum excommunicatio maiore quadam ſolennitate, vt contumacia grauior oſtendatur, quæ excommunicationis ſpecies proprio vocabulo anathema vocatur, eaque fit cum Epiſcopum excommuncationem infligentem duodecim ſacerdotes circunſtant candelas ardentes manibus tenentes, quas ſub ipſum anathematis intorti finem in terram proiectas pedibus conculcant. deinde Epiſtola per eccleſias parochas mittitur continens excommunicati nomẽ, & excommunicationis cauſã.[h]

Quæ excommunicatio tamen nihil grauioris oneris excommunicato imponit, quàm alia, niſi quod eadem ſolennitate abſolui ipſum eſt neceſſe, qua lata fuit. non tamen admodum frequenti in vſu hæc eſſe videtur.[i]

e c. fin. de cler. excom. mun.

f c. ſi quis ſuadente diabolo. xvii. q. iiii.

g Abb. in ru. in. prĩ. c. cum non ab homi. vbi gl. de iudi. Ab. c. cum contingat. nu. 31. de foro compe. gl. c. ex parte. de uerbo. ſigni.

h c. debẽt. xi. q. iii. Fel. c. ii. n. 7. & 8. de excep.

i Ab. c. cũ cõtingat nu. 31. de foro comp.

In excommunicatione ferēda hoc generaliter eſt obſeruandum : vt non prius in aliquem intorqueatur, quàm ille trina monitione, cum iuſtis dierū interuallis monitus ſit:perſoniſq; idoneis pręſentibus ferri debet.qui ſecus egerit,etiā ſi iuſta alioqui fuerit excommunicatio, menſem tamen eccleſiæ ingreſſu erit interdictus, & grauiori etiam pœnæ ſubiicietur,ſi fuerit viſum expedire. nec debet vllo caſu excōmunicatio ſine iuſta cauſa proferri:[k] in ſcriptiſq; eſt promulganda,excommunicationis cauſa nominatim adiecta,& Schœdæ exemplum infra menſem, ſi petitum fuerit, excommunicatio eſt exhibendum,[l] quod etiam in ſuſpenſionis & interdicti ſententia ſeruari ſupra docuimus.[m]

Maior excommunicatio, quæ a lege infligitur, non poteſt ab alio,quâm ab epiſcopo, vel ſuperiore auferri.quinimo plures ſunt caſus, quibus nec ipſe Epiſcopus ab ea ſoluere poteſt:vbi ſcilicet conditor canonis ſibi ipſi reſeruauit abſoluendi poteſtatem. cuiuſmodi caſus multi ſunt diuerſis in locis enumerati, inter quos infrà referri ſolent, quos gratia exempli ſubiicimus:cum ſcilicet quis in clericum iniurioſas manus intulerit,quibuſdam articulis exceptis.[n] ſi quis eccleſiaſticas perfregerit, & ſpoliarit.[o] ſi quis incendium fecerit.[p] quod poſt diuulgationem factam accipiendum eſt. ſi quis excommunicatis a ſummo Pontifice ſciens,ac ſponte participauerit in diuinis officijs.[q] ſi quis falſas literas ſe habere cognoſcens, illas infra viginti dies, neque deſtruxerit,neque reſignarit.[r] eaque cauſa fuerit ante lata ſententia excōicatus.[ſ] Hi enim caſus, & ſi qui alii ſimiles ſunt per decretalium Epiſtolarum volumina diſperſi abſolutionem Apoſtolicam deſiderāt.

Sententia verò excommunicationis ab homine prolata, ab eodem etiam auferri poteſt, a quo fuerit prolata.[t]

Et in minoris quidem excommunicationis vin-

k c.ſacro. vbi gl & c. contingit. iii.

l c.i.in vi.

m ſupra de pœn.

n d.c.ſi qs ſuadente diabolo.

o c. cōquesti.

p c tua.

q c ſignificauit.

r c. dura. §.ſi. de crimi. fal.

ſ gl et Ab. d.c. dura.in fi.

t hoſtiē.in sū.uer.ſi uero ſit lata.

culo diſſoluendo alia ſolennitas non exigitur, quã vt ſacerdos deiectam ſibi ab excommunicato cauſã excommunicationis in ſacramento pœnitentiæ cognoſcat,& eum abſoluat, reſtituendo eum eccleſiaſticis ſacramentis,quibus fuerat priuatus. [v]

In maioris autem excommunicationis relaxatione,maior etiam ſolennitas adhibenda eſt, ſiue a lege,ſiue ab homine inflicta ſit.nam primum non ante abſoluendus eſt, quum offenſa eſt manifeſta, quam iuramento promiſerit, ſe mandatis eccleſiaſticis patiturum:[x] & de omni damno illato,omnique offenſa plenè ſatisfecerit. vel ſaltem cautionem cum iuramento præſtiterit, (vbi tunc de damni ſumma non conſtaret) ſe ſatisfacturum.[y] vel vbi ſoluendo non erat,[z] quibus peractis ille qui abſoluendi ius habet, vel cui mandatum ſit a poteſtatem haben te huiuſce negotii cauſa aditus excommunicatum coram ſe ſuppliciter proſtratum ſeruata forma abſoluet.[aa]

Sciendum eſt eum, qui a diuerſis prælatis varias ob cauſas excommunicationis vinculo eſt innodatus non poſſe abſolutum nunciari, niſi de omnibus ſatisfecerit,quamuis de vna cauſa paratus ſit ſatiſfacere ſupprimenti quidem veritatē abſolutio ſurrepta non prodeſt,& veritatem intelligens abſolutionem huiuſmodi exhibere non debet.[bb]

Semel excommunicatus,omni tempore tanquam excommunicatus vitandus eſt, niſi legitimè doceat ſe abſolutum.[cc]

v *Hoſtien. verſi.qualiter hęc abſolutio.*

x *c.ex tenore.*

y *Hoſtien. ubi ſupra §. ſecundum.*

z *c.ex parte. vbi glo. ver. contumacia. ibi. quid ſi aliquis ita pauper.de uerb. ſignifi.*

aa *Hoſtien. d. §. ſecundum.*

bb *c. officii.*

cc *c. ſicut nobis.*

De interdicto. *Tit. XII.*

INTERDICTVM eſt ſententia a iudice eccleſiaſtico lata, quæ diuina officia prohibet palam celebrari, & ſacramenta eccleſiaſtica miniſtrari.

Interdici autem ſolent vel homines,

vel

vel loca,vel vtrunque ſimul.& homines quidem interdicto ſupponi poſſunt,vel generaliter, vel ſpecialiter,vel ſingulariter.

Generale interdictum hominum dicitur,cum alicuius regni,vel prouincię,vel ciuitatis, aut caſtri populus diſtringitur.quo caſu locus ipſe interdicto nō continetur,nec clerus: quare poterit tunc in eccleſiis non ſecus ac prius celebrari omnibus peregrinis admiſsis,interdictis tamen excluſis.[a] Speciale autem contra homines dicitur interdictum, cum aliqua multitudo ſub certo vocabulo compræhenſa, ſed in populo incluſa.interdicitur.veluti collegium vniuerſitas, Capitulum: quo interdicto ſinguli eius vniuerſitatis,collegii,vel capituli dicētur adſtricti, tam clerici,quâm laici. Singulariter verò dicuntur interdicti, qui non ſub nomine collectiuo multitudinis,ſed nominatim ſunt expreſsi.[b]

Hoc igitur interdicti genus in homines intortum,quocunque ex tribus ſuprà dictis modis,hominem quocunque ſe transferat,vſque comitatur,nunquam eum deſerens. quapropter interdictus vbiuis locorum ſit,ab illis actibus arcetur,qui ex interdicti cauſa ſunt prohibiti.

Aeque loca tribus ſupràdictis modis interdici poſſunt, & generale quidem loci interdictum eſt, cum prouincia,regnū vel diœceſis interdicuntur.Speciale,cum ciuitas,rus,caſtrum,pagus.Singulare, cū eccleſia vel ſacellum.quibus locorum interdictis nunquam homines continentur,quin extra loca interdicta poſsint diuinorū celebrationi intereſſe, eccleſiaſtica ſacramenta accipere, & ſepulturæ eccleſiaſticæ concedi, niſi ex his ſint,quorum odio ea loca interdicta fuerint.[c] Quo fit,vt cum propter delictum domini, vel rectoris ciuitas eſt interdicta, aut alius locus;ciues tamen vel municipes, & quilibet indigenę,qui in vitio non ſunt, dūmodo & ipſi in domini vel rectoris vltionem non fuerint interdicti,poſsint

extra

a Gem c. ſi ſententia. col. ii in ſi. de ſentē excom. in vi.

b Sum. Ange.ver.interdictum.

c Sum. Angel. vbi ſupra.

extra locum interdictum diuinis intereſſe, & eccleſiaſticorum capaces ſint.[d] Sic ciuitas, caſtrum, aut pagus ſubiiciatur interdicto: eorum ſuburbia, & continentia ædificia, eo ipſo interdicta intelliguntur, ne vilipendi & deludi poſſit ſententia interdicti, ſi in ſuburbiis liceat celebrari. qua ratione ſi eccleſia ſit interdicto ſuppoſita, nec in ſacello eius celebrari, nec in cœmiterio eccleſiæ contiguo ſepeliri poterit.[e]

d c. ſi ſententia. de ſent. excom. in vi.

e c. ſi ciuitas. de ſent. excom. in vi.

Ne verò temerè hanc interdicti pœnam irrogari contingat, ſtatuit Bonif. viii. ne quis interdicti ſententiam proferat, qui canonicam monitionem non præmiſerit.[f] vt in excommunicationis quoque & ſuſpenſionis ſententia olim per Gregorium x. fuerat conſtitutum, & per Innoc. iii. Item ſtatutum eſt vt ſententia interdicti proferatur in ſcriptis cauſa interdicti addita: eiusque exemplum ſententiam paſſis intra menſem, ſi fuerit petitum, ædatur.[g]

f c. ſtatutum. de excom. in vi.

g c. i. de ſen ten. excom. in vi.

Sed ne huiuſmodi interdictis durantibus fideles homines penitus careant optatis eccleſię ſacramentis, quod graue damnum eſſet. Bonifa. viii. ſua Conſtitutione prouidit, vt interdicti quoque in locum prolati tempore pœnitentiæ munus etiam ſanis non denegetur: niſi vel excommunicati ſint: nam hi mortis tempore duntaxat admittuntur, vel niſi interdicto cauſam, aut eius authoribus ſuppetias dederint. qui niſi prius ſatisfecerint, vel cautione data promiſerint, ſe ſatisfacturos, pœnitentiæ digni ſacramento non exiſtimantur. Idemque Bonifacius viii. ne aliquorum delicta cauſam præbere poſsint, vt eccleſia ſuis debitis obſequiis defraudetur, intereaque eccleſiarum miniſtri, dum ab ſuis muneribus immunitatem haberent, otio torperent, & forte etiam ritus eccleſiæ ſacros tam ipſi quam laici obliuiſcerentur, ea propter conſulte diſpoſuit, vt interdicti tempore omnibus diebus in eccleſiis miſſæ non minus celebrentur, quàm prius ſubmiſſa tamen voce, & ia-

nuis

nuis clauſis, excommunicatis, & interdictis excluſis ſine campanarum tinnitu, quibus officiis ſi qui clerici vel canonici non interfuerint, diſtributionibus canonicis non ſecus priuatos eſſe iubet, quàm ſi nulla interdicti ſententia ſubeſſet. Quatuor autem ſolennibus anni diebus ianuas quoque patefieri eccleſię campanas, pulſari, & clara voce officia celebrari concedit, qui dies ſunt, Natalis Dominici, Paſchæ, Penthecoſtes, & aſſumptionis ſacræ Virginis: addito per Martinum ſolenni corporis Chriſti die vſque ad octauam.[h] a quibus tamen officiis excommunicati arcendi ſunt: interdicti verò his diebus admittuntur modò altari non appropinquent.[i] Quæ Bonifacii modo relata conſtitutio longe melius, & vtilius prouidit, quàm conſtitutio Gregoriana, quæ ante hanc emanarat, illa ſi quidem interdicti lati tẽpore ſemel in hebdomada tantùm miſſas celebrari Euahariſtiæ conficiendæ gratia permittebat, voce ſuppreſſa, ianuiſque eccleſiæ obſerratis, & omni cãpani æris tinnitu ceſſante.[k] Plenius etiam vberiuſque prouidit, quam conſtitutio Innocentiana:[l] qua nec pœnitentia morientibus, nec vere pœnitentibus viaticum denegatur, & conceditur, vt clerici decedentes, qui tamen ſeruauerint interdictum in cœmiterio eccleſiæ ſine campanarũ pulſatione ceſſantibus ſolennitatibus omnibus cum ſilentio tumulentur. Et vt in conuentualibus eccleſiis bini & bini, vel ſimul tres horas canonicas valeant legere, non cantare, ianuis clauſis, interdictis, & excommunicatis xcluſis, & voce ita demiſſa, quod extra audiri non poſsint. Babtiſmus, & confirmatio, & chriſmatis confectio, & viatiuum, & pœnitentia (vt ſuprà diximus) item matrimonium interdicto vigente nõ cenſentur adempta.[m]

Contra eos verò, qui interdicta non ſeruarint, ſiue clerici, ſiue laici ſint, Clem. V. prouide ſtatuit, quid obſeruari debeat, & qua pœna ſint mulctandi:

ſicut

h Summa Ang. vtr. in terdictum.

i c. fin de ſent. excom. in vi.

k c. permittimus de ſenten. excom.

l c. quod te. de pœnit. & remiſſ.

m c. ſacro. de ſenten. excommu. d. c. quod, in te. Abb. c. non eſt de ſponſ.

ſicut etiam contra eos. qui ceſſationem a diuinis iu-
n cle. i. ii. & iii. de ſen ten. excom. re factam fuerint trãſgreſsi.[n] de qua ceſſatione mox titulo ſequenti dicemus.

De ceſſatione. *Titu. XIII.*

CESSATIO igitur, quam clerici faciunt, dum diuina officia laicorum irritati iniuriis intermittunt, & ſi interdicto ſimilis videatur, re uera tamen aliud quid ab interdicto diuerſum eſt
a Sum. Angel. ver. i. præſertim ſi ſpecialiter facta ſit.[a] Ea tamen interdicti exemplo non pro quauis offenſa leui, ſed pro grauioribus tantum fieri debet: puta, ſi onera clericis per laicos imponantur: ſi contra eorum libertatem ſtatuta a laicis facta ſint: ſi a Principe ſeculari clericus detineatur captiuus. hæc quippe & ſimilia poſſunt iuſtam cauſam ceſſationi præbere. penſionis autem ſubtractæ cauſa nequaquam ceſſatio fieri
b c. quicunque. vbi glo. ver. ceſſare. & ver. cauſa. de offi. ordin. in vi. poteſt.[b]

Et quidem in ceſſatione facienda ſeruari debeat, duo Romani pontifices, Grego. ix. ſcilicet & Bonifacius pręſcripſerunt. Quorum alter ſcilicet Bonifacius ſtatuit, vt canonici, quibus a diuinis ceſſandi ius eſt id ne faciant, niſi omnibus canonicis vocatis, perinde ac ſi electio quępiam eſſet celebrãda; & deliberatione inter ſe facta ab eo percontentur, qui ceſſationi cauſam præbet, an velit irrogatam offenſam ſarcire; qui ſi velle ſe ſarcire reſponderit, non ceſſabunt; ſin contrà, ceſſare poterunt, ita quod intra menſem a ceſſatione vtraque pars vel per ſe, vel per procuratores ad Summum Pontificem iter arripiat, niſi concordia interim inter eos interceſſerit, & quã celerrime poterunt, ſe coram Pontifice Maximo ſiſtent, vt ille negotium finiat, meritoſque condigne
c c. quamuis de offi. ordin. in vi. puniat. quę ſi pars ceſſare volens non ſeruarit, ceſſatio parui erit eſtimanda.[c]

Alter

Alter vero, id eſt Gregorius hanc formam dedit, vt qui ceſſare volunt, propoſiti huius cauſam inſtrumento publico, vel literis patentibus exarent, ſuo aut alieno authentico ſigillo ſignatis, illique ędant, cuius odio ceſſare decreuerint: quam ſi formam prætermiſerint, vel cauſam non legitimam prætulerint, quicquid medio tempore ab ea eccleſia tulerint, vel perceperint, reſtituere cogentur, nec aliquid deinceps percipient, eique in cuius ceſſauerint, contumeliam de iniuria ſatisfacient. at ſi non iniuſte eos ceſſaſſe conſtiterit, quicquid ſua interfuerit, ab his repetent, quorum irritati iniuriis ceſſauerint, & certam præterea quantitatem, quam prælatus fuerit arbitratus, eorumque reiicitur, & damnatur conſuetudo, qui in huiuſmodi ceſſationibus crucem, aut virginis ſanctæ, aliorumve ſanctorum imagines ſpinis vel vrticis obruere conſueuerunt.[d]

d c. ii. de offic. ordin. in vi.

FINIS.

Regiſtrum.

A B C D E F G H I K L.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS.

Ad ſignum candentis Salamandræ.

M D L X V.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE